

בענין חטאת קודמת לעולה

פנחס הירשפרונג

ראש וועד הרבנים דמאנטריאל

קאנאדע יע"א

(אמרתי זאת על היצ"ט של הנגיד הנכבד עושה צדקה וחסד מ' שלמה דרייזין ו"ל בשעת הסיום של הנמרא בז' בטבת בהיצ"ט דעשרים שנה משעת פטירתו וסיימנו מסכת הוריות, ואמרתי זאת בשעת הסיום).

הנה במסכת הוריות דף י"ג ע"א אמרינן וקיי"ל דאפי' חטאת עוף קודם לעולת בהמה, וכתב הרא"ש דהיינו אם חטאת עוף דראובן ועולת בהמה דשמעון דקודמת חטאת עוף, אבל בחד גביר לא משכחת לה דמייתי חטאת עוף ועולת בהמה, ובאמת ראיתי בהרבה ספרים דמקשים הלא משכחת ביולדת עשירה דמייתי כן, ועיין בספר הר שפר על מסכת הוריות*), ובאמת עיין בשפתי חכמים בפרשת תזריע בפסוק ח' על פירש"י שכתב לא הקרימה הכתוב אלא למקראה אבל להקרבה חטאת קודם לעולה, ופירש השפתי חכמים הא דלא פירש זה לעיל, דכתיב תביא כבש וגו', משום דלעיל דין הוא שתקדום לפי שמדבר בעשיר שמביא כבש לעולה ובן יונה לחטאת ועי"ז קדים דחשוב, דכבש חשוב יותר, אבל בענין שניהן עוף, חטאת קודם. ודבריו נפלאים הם דכפירוש אמרינן בזבחים צ' וכן ככמה מקומות דחטאת עוף קודם לעולת בהמה, ומצאתי בסוף ספר ברכת ראש על מסכת נזיר בקונטרס לקוטי מהרא"י שהרגיש בתמי' זו.

ע"כ נ"ל ליישב הכל בחדא מחתא, דבאמת עיין בתוס' בזבחים שם שתמהו על פירש"י מה חידוש הוא זה, [עיין ברבינו בחי בקרא וכפר עלי' שביארו היטב שמרמוז על חטא המחשבה שקודם לחטא המעשה בזה], וע"כ מוכרח דבאמת העולה בעשירה קודמת (דלא כמ"ש רש"י שם בזבחים להיפוך), וע"כ הקדימה הכתוב, ועי"ז גם בעני' דחטאת קודמת הקדים הכתוב לעולה למקראה מכח דהקדימה בעשירה, לכן כתב כן בעני' ג"כ, ועיין בתוס' ביבמות דף ע"ז ד"ה כתנאי שכתבו על קרא ג"כ, והש"ס בזבחים שם דפריך מר"א כיון ג"כ מכח דמיירי בעני' כמ"ש רש"י שם, ובזה הוי קודמת חטאת, אבל בעשירה באמת עולה קודמת, והא דנקיט חטאת עוף קודמת לעולת בהמה מיירי בשני גברי כפירוש הרא"ש הנ"ל, אבל בעולת עשירה עולה קודמת כדברי השפתי חכמים הנ"ל, והא דלא מוקי בפסחים דף נ"ט ביולדת דעולה קודמת י"ל דעיי"ש במהרש"א דהקשה בלא"ה הול"ל ביולדת דבה אינו מעכב החטאת בקדימתה, ועיי"ש בצל"ח שכתב דלשון הברייתא משמע דמיירי בזכר וה"ה לדעת הנ"ל דשם קדים העולה י"ל ג"כ בצל"ח.

ובזה נכון ג"כ מה דהקשו התוס' שם בפסחים ממה רתנן האשה שהביאה חטאתה ומתה יביאו יורשין עולתה, עולתה ומתה לא יביאו יורשין חטאתה והא חטאת קודמת ע"ש, ולפ"ז ניחא דרישא מיירי בעני' דחטאת קודמת וסיפא מיירי (* עיין עוד בזה בס' כלי חמדה עה"ת (להנאב"ד דוואהרט) בפ' שלח דף ס"ח ס"ט.

בעשירה דעולה קודמת. ובוה נכון מה דהרמב"ם פ"ט מהל' תמידין בהלכה ו' כתב דחטאת עוף קודמת לעולת בהמה, ואח"כ בהלכה ח' כתב אפי' חטאת עוף של יולדת קודמת לכבשה, ולכאורה פלא למה שינה דבריו, שהרי מקודם כיוון ג"כ ליולדת, ולפ"ז נוחא דלעיל כיוון לב' גברי כפירוש הרא"ש ואח"כ אשמעינן יותר רבותא דאפי' ביולדת הוי כן, אמנם הרא"ש ושפתי חכמים סוברין דהש"ס כיוון רק בב' גברי ולא ביולדת עשירה הוי כן.

ובאמת לא ידעתי מנ"ל לילף ליולדת ג"כ דבעשירה ג"כ קודמת כיון דהילפותא שם בש"ס מיתורא, והא י"ל דזה קאי לב' גברי אבל ביולדת דשייך סברת ר"א שם דלא בא על חטא, ומה גם דהקדים הכתוב לעולה [ועיין ברש"י במנחות דף ד' דכתב דביולדת העולה באה לכפרה ועיין בשטמ"ק שמה היטב] מנ"ל דגם בזה יוקרב החטאת קודם, ובפרט לדעת רבינו חיים המובא בתוס' שם דכאן מוכרחין להקדיש העולה קודם א"כ איך נוכל לילף שם מכאן, כיון דע"כ משונה משם דמוכרחין להקדיש העולה קודם, ושם מקדיש קודם החטאת, וע"כ כדעת הרא"ש והשפתי חכמים הנ"ל דבאמת כאן העולה קודמת רק בעני' דתרווייהו עופות ילפינן שפיר דחטאת קודמת לכל, והבן.

אמנם לפ"ז תקשה מש"ס ערכין כ"א דאמר חייבי חטאת אין ממשכנין בעולת יולדת ופריך והא אמר רבא למקראה דבר הכתוב ע"ש, ולפ"ז הול"ל בעשירה יולדת דעולה קודמת, ולתריץ זה נאמר, דעיי"ש בתוס' בזבחים דהקשו על ר"ח דמוכרחין להקדיש העולה ג"כ, א"כ מה פריך בערכין דהא למקראה דבר הכתוב, הא לדעתו דמוכרחין להקדיש קודם, שוב נכון דאין ממשכנין, ועיי"ש במפרשים, ועיין במנ"ח מצוה קס"ח שתירץ דכיון דרק למקראה דבר הכתוב שוב הוי רק לכתחלה ושוב בעי למשכן עיי"ש. ומעתה גם אנחנו נאמר שכיון דבעני' חטאת קודם שוב גם בעשירה הוי רק לכתחילה קדימת העולה דאין סברא שיעכב בדיעבד כיון דבעני' חטאת קודמת, ושוב בעי למשכן. ויש להסביר יותר, דבאמת בקדשים בעינן קרא לעכב, לכן לס"ד דהוי סובר שגם בעני' עולה קודם, שוב הוי שינה הכתוב לעכב דכתיב בין בעשירה בין בעני' קדימת העולה, לכן הוי ס"ד דמעכב, לכן מביא דרבא אמר למקראה דבר הכתוב בעני', ושוב ל"ה רק חד קרא בעשירה ושוב אין מעכב, וא"כ בעי למשכן.

אמנם גוף דברי המנ"ח תמוהים דא"כ איך נוכל לומר דס"ד דקדימת עולה מעכבת הא מבואר בפירוש בת"כ בקרא והקריבו יכול יהי' שנים מעכבין ת"ל והקריבו אחד מעכב ואין שנים מעכבין וכו' כשהוא אומר וכפר מ"מ חטאת וכו' ע"ש, וא"כ למה צריך להביא דברי רבא דאין עולה מעכבת, הול"ל הת"כ דאין עולה מעכב, ובאמת י"ל ע"פ דברי רש"י מנחות הנ"ל דעולת יולדת מכפרת ועיי"ש בטה"ק במה שכתב שמחלוקת תנאים הוא עיי"ש, ומה גם הרי התוס' בפסחים נ"ט ע"א מביאין בשם ר"ח דאין קדימת החטאת מעכב, ואיך ס"ד דביולדת קדימת עולה מעכב ולמה יהי' העולה עדיפא מחטאת בכ"מ דאין מעכב,

וע"כ שגם לס"ד הוי אמינא דאין מעכב ומ"מ הי' סובר דאין ממשכנין כיון דלכתחלה מצוה להקדים העולה שוב ל"ח שיעבור בקום ועשה להקדים החטאת, ורק בכה"ג דלא הוי מצוה להקדים חיישינן פן לא יביא העולה ויעבור על מצוה בשוא"ת, אבל כיון דהוי מצוה להקדים העולה שוב לא יעבור בקו"ע להקדים החטאת לכן לא בעי למשכן וע"כ מוכרחין להביא דברי רבא שגם לכתחלה ל"ה מצוה, וא"כ נשאר קו' התוס'.

ולכן נ"ל לתרץ קו', דזה פשוט דלד"ח לא הוי מצוה רק להקדיש העולה קודם ושוב בכה"ג דהקדיש העולה קודם ואח"כ החטאת ואח"כ מתה העולה קודם שוב בכה"ג יכול להקריב החטאת מקודם כיון דכבר קיים והקדיש העולה, ומה גם בלא מת העולה עד אחר שהקריב החטאת שוב יש חשש שלא יקדיש העולה יותר, ושוב בעי למשכנו על העולה, לכן פריך שפיר דאיך אמר סתם ביולדת דאין ממשכנין על העולה הא משכחת גם ביולדת בכה"ג דמתה העולה ובעי להביא אחרת אח"כ רבעי למשכן, לכן מוקי במצורע שתמיד אין ממשכנין. ואולי באמת ביולדת תמיד ממשכנין דלא פלוג חז"ל, כיון דיש אופן דפעמים דמוכרח למשכן, שוב אפי' בכה"ג דליכא חשש, ממשכנין. ומעתה גם לדירין נאמר כיון דבעני' חטאת קודמת ובעי למשכן, שוב גם בעשירה ממשכנין דלא פלוג חז"ל בין עני' ובין עשירה בזה, לכן לא מוקי בעשירה.

אמנם קשה מתוספתא זבחים פרק יו"ד הלכה ב' דמבואר בפירוש דחטאת עוף של יולדת קודמת לכבשה עי"ש, הרי דגם בעשירה הוי כן, וע"כ נראה שגם להרא"ש ושפתי חכמים לא בעי להקדים העולה אפי' לכתחלה, רק דיש ברירה להקדים מה שירצה דאין סברא שבעני' יהי' הכרח להקדים החטאת ובעשירה יהי' מצוה להקדים העולה, ודי לנו שבעשירה יהי' רשות להקדים העולה, לכן התוספתא כאן כיוון שיש רשות להקדים החטאת ושוב מתורץ הגמ' בערכין בפשיטות.

והנה בהנהגות חשק שלמה על הש"ס שם בזבחים הנדפס לסוף מסכת מנחות פירש מה דאמר למקראה דיבר הכתוב, דכיוון לקרות הפרשה דהוי במקום קרבן עולה קודמת עי"ש, ולדעתי ז"א, דבוודאי הא דאמרין הפרשה הוי במקום קרבן ל"ה מה"ת והוי אסמכתא בעלמא, דאל"כ למה בזמן שיבנה ביהמ"ק יצטרך להביא קרבנות המחויב כמו שמצינו בחז"ל דכשיבנה ביהמ"ק יצטרך להביא חטאת, הא יצא באמירה [עיין בישועת יעקב באו"ח סי' ב'], והעיקר דהוי אסמכתא ולא יוצאין מה"ת רק בקרבן, ועיין בב"י באו"ח סי' קל"ג שהביא שאין לומר קטורת בע"פ שמא יחסר אחד מסמני' ויתחייב מיתה, והוא כתב דאינו כן, והיינו דלא הוי ממש כהקטרה, ואפי' לדעה הא' י"ל דכיון דהוי מדרבנן כהקטרה שוב לענין חסרון הוי כן והוי איסור דרבנן, אבל מדאורייתא לא הוי כהקטרה, וא"כ שוב לא נוכל לפרש דמש"ה הקדימה דהוא לענין אמירה, כיון דלא הוי מדאורייתא, והארכתי בזה.

כיס שנסגר ע"י חוט ברזל אם מותר לפתחו בשבת ועוד בענין הדחת כלים בערב פסח שחל בשבת

שאל כרייש

קעת אבר"ק ציריך

הור כבוד הרב הגה"צ המפורסם חסידא ופרישא בנש"ק הרב ר' שלום יחזקאל רבין הלכרשטאם שליט"א הארמו"ר מציעשינוב חוב"ק ברוקלין יצ"ו.

אחדרשה"ט בכבוד והערצה כערכו הרם.

הן ה' למראה עיני השאלה אשר שלח כתה"ר לכבוד אאמו"ר שליט"א ומחמת חולשת גופו בימים האחרונים (והנותן ליעף כח יחזקהו ויאמצהו בקרוב) קשה עליו קעת להשיבו, ובכן ביקש ממני שאכתב בזה מה שיעלה בידי בעזר השי"ת.

וז"ל השאלה, הנה בזמן האחרון נפוץ מאד שהתחילו להשתמש בכיסי ניילון (פלעסטיק) ומניחים בהם מיני אפי', וכדי שלא יתייבשו ושישאר לחים ורעננים, סוגרים הכיס, שסוככים בפי הכיס חוט ברזל קטן המעוטף בניר, היינו שמהדקים הכיס וסוככים שני קצוות חוט הברזל זע"ז וקולעים אותם ביחד, ואין נכנס שם האויר ולפיכך נשארים רטיבים ולחים, וכשצריכים להמונח שם, מתירים הקשר, ואח"כ חוזרים וקולעים זע"ז שמחזיק יותר טוב מאשר קש"ק רגיל.

הרמב"ם בפ"י משבת ה"ח כותב בזה"ל, הפותל חבלים מן ההוצין ומן החלף או מחוטי צמר או מחוטי פשתן או מחוטי שער וכיוצא בהן הרי זה תולדת קושר וחייב ושעורו כדי שיעמוד החבל בפתילתו בלא קשירה שנמצאת מלאכתו מתקיימת, וכן המפריד את הפתיל הרי זה תולדת מתיר וחייב והוא שלא יתכוין לקלקל בלבד ושיעורו כשיעור הפותל.

והנה הרה"מ והכ"מ לא הביאו מקור מקומו של דברי הרמב"ם האלו, ורק במגדל עוז ציין לירושלמי דפרק אלו קשרים, ולא מצאתי, אך בירושלמי פרק כלל גדול ההן דעבד חבלין ההן דעבד ממזור (אזור) חייב משום טוה, ואולי ה' גירסת הרמב"ם דחייב משום קושר.

והנה בביצה ל"א ב' איתא חותמות שבכלים מתיר ומפקיע וחותר וברש"י שם, מתיר משום דלא הוי קשר של קיימא, מפקיע החבל לסתור עבותו וגדילתו, והרי גדילת החבל עצמו בודאי היתה של קיימא וקשה להרמב"ם הנ"ל, וכבר עמדו בקושיא זו בספר מגן אבות והגרע"א בהגהת השו"ע סי' שי"ד, והמ"ב שם בביאור הלכה כתב דהרמב"ם יפרש מפקיע היינו דמנתק וקורע ולא שסותר את הגדיל, ובר"ח בביצה שם מפרש מפקיע על החותמות עצמם ובודאי שגם הרמב"ם פירש כן, ושוב לק"מ.

עוד שם בביצה ל"ב ב' אין גודלין את הפתילה לכתחילה ביו"ט, ולדעת

הרמב"ם הנ"ל יש בזה משום קושר, וא"כ צ"ע על הרב שו"ע דבסוף סי' שיו"ז העתיק את דברי הרמב"ם ובהלכות יו"ט סי' תקי"ד כתב אסור לעשות פתילה דהיינו שאסור לגרלה לכתחילה ביו"ט מפני שהוא מתקן כלי, והי' לו לכתוב שהוא אסור משום קושר.

וכאמור יש לנו מחלוקת הרמב"ם ורש"י בדין זה של פותל חבלים, ונראה בטעם מחלוקתם דהרי שיטת הרמב"ם דכל קשר אפילו של קיימא אינו חייב אלא אם הוא של אומן, ולכאורה צ"ע דהרי ר"י בשבת קי"ג סובר דעניבה נמי קשירה היא ומשמע שם דחייב מן התורה וכן הוא להדיא שם בתוס' ד"ה כלל, והרי עניבה בודאי לא מיקרי מעשה אומן דהרי בשו"ע קי"ז מבואר דאפילו עניבה ע"ג קשר לא הוי מעשה אומן ע"ש בס"ה ובטו"ז ומ"א, וצ"ל דזה עצמו מחלוקת ר"י ורבנן בקושר אם צריך שיהי' מעשה אומן, וא"כ באמת רבנן נמי סברי דעניבה בכלל קשר הוא (חוץ מתפילין דהתם הלל"מ דצריך שיהי' קשר ממש עיין עירובין צ"ז א' ובתוס' ד"ה אמר) דכל יסוד מלאכת קושר הוא לחבר שני דברים וא"כ אין נפ"מ באיזה אופן יהי' החבור רק שיהי' של קיימא ומעשה אומן, וע"כ עניבה דלא הוי מעשה אומן מותר לרבנן (והא דלא אסרו עכ"פ מדרבנן כמו כל קשר של קיימא אף אם אינו מעשה אומן, היינו כיון דלא משכחת לבוא לידי איסורא דאורייתא בכל עניבה, ע"כ לא ראו רבנן טעם לאסרו מדבריהם), אולם בפותל חבלים דהוי בודאי מעשה אומן גם לרבנן חייב כמו לר"י בעניבה.

אולם לשיטת רש"י דבכל קושר אין נפ"מ בין מעשה אומן או לא רק שיהי' של קיימא, והרי גם עניבה מתקיימת שפיר וכמבואר בשבת קי"א והא מיהדק, וע"כ טעמם של רבנן דפטרו על עניבה משום שסברי דרק על הקשר חייבה התורה ולא על שום חיבור אחר זולתו, וע"כ גם על פותל חבלים פטור ומותר לשיטתו.

והנה לדינא בשו"ע סי' שיו"ד ס"ז חותמות שבכלים... יכול להתירו או להתיר קליעתו, ומבואר כרש"י, אולם להלכה למעשה חלילה להקל נגד פסק מפורש ברמב"ם בזמן שדברי השו"ע אינם מפורשים, ובפרט שהמ"א והרב שו"ע בסוס"י שיו"ז העתיקו לדברי הרמב"ם הללו, וא"כ בנידון שאלתנו בחוטי ברזל שקולעים אותם בפי הכיס אף שאין כאן איסור תורה כיון שלא נעשה לקיימא, מ"מ איסור דרבנן איכא.

ולכאורה יש לדון בזה עוד משום מלאכת אורג דהרי כתב הרמב"ם בפ"ט הי"ט הקולע את הנימין ה"ז תולדת אורג וכן הוא בתוס' שבת צ"ד ב' ד"ה וכן, ויהי' בזה איסור תורה אף שלא נעשה לקיימא כיון שהמלאכה מצד עצמו מתקיימת וכמו כותב ע"ג דבר המתקיים דחייב גם אם ברעתו למחקו לאח"ז, ורק בקושר לא הוי מלאכה אלא כשנעשה לקיימא, אולם גם בתופר יש בזה שתי דיעות בהרמ"א סי' שיו"ז, וגם בבונה לשעה פליגי בירושלמי בפרק הכונה, ולענין אורג יש להביא ראיי' מדברי התוס' צ"ב ב' שכתבו דהא דגודלת שערה אינה חייבת משום אורג משום דאין סופה להתקיים שעומדת לסתירה, ואפשר לפרש

כוונתם בשני אופנים, אם מצד עצמה קליעת שיערה עומדת לסתירה או אפשר דמצד עצמו באמת מתקיים רק שהיא בעצמה תסתור אח"כ הקליעה, ולפי"מ שמבואר בגמרא שם דגודלת שיערה חייב משום בונה, ובודאי דעל בנין שאינו מתקיים כלל ומעצמו עומד לסתור אינו חייב עליו (ע' ריש פרק הבונה בבנין בלא טיט ובכיצה ל"א א' באוירא דליבני, ואפשר דהתם שאני משום שאין דרך בנין בכך אבל בנין באדם כקליעת שער גם ככה"ג מקרי בנין) ובע"כ לומר שקליעת השער מצד עצמו באמת מתקיים ורק שעומד לסתירה ע"י האשה עצמה, וא"כ מבואר דרעת התוס' דגם אריגה כדין קושר דאינו חייב אלא בעשוי לקיימא, ויש להאריך עוד בענין זה ואכ"מ.

אולם נראה דבני"ד בקליעת חוטי הברזל לא שייך כלל מלאכת אורג, דא"כ גם כפותל חבלים יתחייב משום אורג, א"ו דאורג לא הוי אלא אם הוא מתכוין לצורת האריגה משא"כ כפותל חבלים, וא"כ ה"ה כאן בקליעת חוטי הברזל, כיון שאין כוונתו על צורת הקליעה אלא לחבר את פי הכיס. וגם משום טווי' דכתוב בירושלמי ריש בעשיית חבלים, לא שייך כלל בני"ד, דהרי כאן בקליעת חוטי הברזל אין כוונתו לעשותו לחוט אחד רק לחבר ע"י את פי הכיס וגם עומד אח"כ להתירו, וכאמור דרק משום איסור קושר אסור וכרעת הרמב"ם.

ובעמדי בזה בגמרא כיצה ל"א חותמות שבכלים מתיר ומפקיע וחותר, ראיתי בירושלמי בג' מקומות בריש פרק ו', בפרק כלל גדול, ובפרק אלו קשרים, כתוב בזה"ל, תני ר' הושע' חותל של תמרים קולע ומתיר ובלבד שלא יקשר, והוא תמוה מאד דאם הקשר הוא רק לשעה למה לא יקשר ואם הוא לאיזה ימים א"כ גם התרתו אסור מדרבנן וכמבואר בגמרא דידן קי"ב התיר רצועות מנעל תני חדא חייב חטאת ותני' אידך פטור אבל אסור וכו'.

וחשבתי לומר דהירושלמי מיירי באמת בקשר שהוא על איזה ימים דאסור רק מדרבנן והתרתו ס"ל דמותר גם לכתחילה וחולק על גמרא דידן, וטעם מחלקותם דהרי כתבו התוס' ע"ג א' רשיטת הירושלמי דכל מתיר בעי ע"מ לקשור, וא"כ אפשר דעל קשר שאינו של קיימא וגם אינו מתירו ע"מ לקשור לא גזרו כלל רבנן, ותלמודא דידן סובר דכל מתיר אפילו שלא ע"מ לקשור חייב וא"כ אין חילוק בין קושר למתיר וע"כ גם בקשר שאינו של קיימא על שניהם אסור מדרבנן.

ונצמערתי מאד בדברי הירושלמי הללו שבג' מקומות שלא מצאתי מי שהעיר עליו עד שראיתי בר"ח בפרק כלל גדול שהביא לשון הירושלמי חותלות של תמרים קושר ומתיר, וא"כ מבואר שצריכים להניח בשלשה מקומות הנ"ל שביירושלמי.

וע"ד מה שכתב עוד כת"ה שליט"א מה שנוהגים בהרכבה כתי יראים בפסח כיו"ט ושבת שאחר סעודת הבקר מדיחין הכלים משום חומרא דפסח פן ואולי נתרבק בהם פירורי מצה ומשום חומרא דשרוי', ואף שנפסק בשו"ע סי' שכ"ג

דאחר סעורת שבת שאין ברעתו לאכול עוד היום אסור להדיח כלים, מ"מ בכאן אין הדיחה משום צורך חול אלא משום יו"ט עצמו שאינו רוצה משום חומרא דפסח להשאיר אותן פירורים על הכלים.

והנה בשו"ע הלכות פסח סי' תמ"ד ס"ג כ' כשחל ערב פסח להיות בשבת אין מבטלין לשבת זה דייסא וכיוצא בזה, ובשו"ע הרב ביאר הטעם שלא יצטרך להדיחם אח"כ כיון שאין הדיחה זו לצורך שבת, וברמ"א שם ואם עבר ובישל והחמץ דבוק בקרירה וא"א לקנחו יש להדיח מעט להעביר החמץ, ובשו"ע הרב כיון שיש בהדיחה זו צורך מצוה להעביר החמץ מהכלי כדי לבערו ואפילו אין בהם אלא מעט חמץ בענין שא"צ לבערו מעיקר הדין ע"ש, ומבואר משום שכבר נהגו לבער כל חמץ אפילו באותו שאין בו חיוב ביעור מדין השו"ע, וא"כ עיקר ההדיחה אינו משום הכלי אלא לבער את החמץ עצמו, וא"כ אין כאן שום הכנה לחול. והנה ידוע שברוב הבתים שנוהגים בחומרת השרוי, מ"מ מאכילין לקטנים בכלים מיוחדים מצה שרוי, ואף אלו שמחמירים גם בזה משום שאינם רוצים להאכילם שרוי ומחמירים גם שלא להשתמש בכלים שהיו בהם מצה שרוי, אבל מעולם לא נשמע להחמיר בזה להשהות בתוך הבית כלים שהיו בהם מצה שרוי, וא"כ הרי עיקר כוונת ההדיחה היא כדי שיוכל אח"כ לאכול עוד מאותן הכלים, והוי ממש הדיחה לצורך חול.

והנני ידירו דו"ש כה"י בלונ"ח וחותרם בכבוד והערצה ובברכה מרובה. אור ליום ו' עש"ק במדבר תש"ל בני ברק.

שאול ברייש

ובעת אב"ד ציריך

עולת שבת בשבתו

בלק

הן עם לבדר ישכון ובגוים לא יתחשב. וכ' בבעל הטורים, ז' תנין על השי"ן דישכון לומר לך שישכון בארץ ז' עממין, לבר"ד עולה לחשבון מ' לומר לך שישכון בארץ ישראל שהוא מהלך מ' יום, לבר"ד ישכ"ן עולה לחשבון ת"ך רמז לימי בית שני, עכ"ל. ולכאורה ראוי לשים לב מאי בעי בלעם הרשע ברמזים הללו, אמנם יובן דנוע קושית המין המובא במדרש דשאל לריב"ק הלא כתיב בתורתכם אחרי רבים להטות והגוים מרובים מישראל, ויש לתרץ ע"ז דבעת שישאל שריונים על ארמתם יש להם דין קבוע וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי (וכ"כ לתרץ בס' ברית שלום ריש פ' שמות), ועוד יש לתרץ קושית המין דישאל נמנו כמה פעמים וכל דבר שבמנין אפי' באלף לא בטיל.

וזהו המשך הכתובים, הן עם לבדר ישכון, היינו בארץ ישראל, וא"כ הוי להו דין קבוע, ומשום הכי ובגוים לא יתחשב, דלא קשה קושית המין, ואי תיקשי הלא

תיבות לבר"ד ישכ"ן בגימ' ת"ך לרמז דאחר ת"ך שנה יגלו מארצם, א"כ הדרי קושיית המין לדוכתה, לזה מסיים בפסוק שאח"ז, ומספר את רובע ישראל, א"כ הוי דבר שבמנין דלא בטיל לעולם.
(הגאון מוה"ר אברהם גייגער זצ"ל דיין דק"ק פראנקפורט דמיין)

ראשית גוים עמלק ואחריתו עדי אובד. י"ל ע"ד המוסר עפ"י הידוע דרשעים מלאים חרמות, ואם ה' האדם יודע טרם ניגש לעבור את פי ד' איך ירגיש לבסוף אחר עשייתו את העבירה, שאז יהי' מלא עצבות ומרירות, לא ה' בא לא לירי חטא ולא לירי עבירה ועון כלל, רק שהיצה"ר מסמא את עין האדם לבלתי הבין סוף מעשה במחשבה תחלה, (והן הן דברי חכמ"ל, רשעים תחלתן שלוח וסופן יסורין). וזהו, ראשית גוים עמלק, דנודע כי עמלק הוא היצה"ר, וכל כוחו וחילו של היצה"ר הוא בהראותו אל האדם ראשית גוים, איך רשעים תחלתן שלוח, ועי"ז מסית את האדם לעבירות, ועי"ז באה התורה להזכיר את האדם, ואחריתו עדי אובד, כל' בא ראה מה יהא באחריתו, עדי אבד, שיאבדו כל עשתנותיו ותאוותיו ויתחרט מאוד על כל מה שעשה, כי רשעים מלאים חרמות, לכן מה טוב לזכור אחרית דבר תיכף מראשיתו.
(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

פנחס

ותעמודנה לפני משה ולפני אלעזר הכהן וגו'. וברש"י, אפשר אם משה לא ידע אלעזר יודע, אלא סרס המקרא ודרשהו דברי ר' יאשי', אבא חנן משום ר' אלעזר אומר בביהמ"ד היו יושבים ועמדו לפני כולם. ומקשים העולם דבפ' בהעלותך כתיב גבי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם ויקריבו לפני משה ולפני אהרן ופירש"י כששניהם בביהמ"ד היו יושבים באו ושאלום, ולמה לא פי' רש"י גם שם סרס המקרא ודרשהו, אמנם באמת אין כאן קושיא כלל, דארקשיא להו על פי' רש"י ליקשי להו אש"ס גופי' בב"ב (דף קי"ט) דפליגי ר' יאשי' ואבא חנן בקרא דותעמודנה ולא פליגי בקרא דכתיב גבי פסח שני, אלא ברור הדבר דגבי בנות צלפחד ה' דיני ממונות לכן היו רשאים לילך לב"ד הקטן תחילה ואח"כ לב"ד הגדול כמו שהעמיד להם משה (בפ' יתרו) שרי מאות ושרי אלפים ורק הדבר אשר יקשה מכם יביאו אלי, אבל גבי אנשים הטמאים לא ה' דיני ממונות רק הוראת איסור והיתר, ובזה אסור לשום אדם להורות לפני משה, דאין אדם רשאי להורות בפני רבו (עירובין דף ס"ג), ומש"ה שם לא פליגי רק כ"ע סברי דשניהם בביהמ"ד היו יושבים.
(הגאון מוה"ר מאיר אבד"ק אייזנשטאט זצ"ל²)

(1) בספר כרם שלמה (האמבורג תצ"ח) לבנו הג"ר שלמה זלמן גייגער דיין בפפר"מ, בפ' בלק, בשמו.

מטות

כל דבר אשר יבא באש תעבירו באש וטהר וגו' וכל אשר לא יבא באש תעבירו במים. וי"ל בדרך רמז דירוע מה שאמרו חכמיו"ל דתשובה צריכה להיות באותו מקום ובאותו אשה, ולכאורה יפלא דא"כ מי שנסע בדרך רחוקה וחטא שם באיזה עבירה וחזר לביתו וכי נימא רכשעושה תשובה צריך ליסע לאותה עיר שחטא שמה, אך הענין הוא לפי המבואר בספרי מוסר דעיקר התשובה היא תשובת המשקל, ולפי"ז י"ל דרברי חז"ל הנ"ל אמורים דוקא בחטא זנות שיש בו התנכרות התאווה הנוערת כמו אש ע"ד אוז"ל נורא כי עמרם, אז מצד תשובת המשקל צריך להיות התשובה באותו מקום ובאותו אשה, לכבוש את יצרו ולהתגבר על תאוות הנוערת כמו אש, אבל בחטאים אחרים שאין בווערת בו התאווה כ"כ כמו אש, די כששב ובוכה בדמעות שליש ומתחרט על חטאתו. וזושה"כ, כל דבר אשר יבא באש, כגון חטא של זנות וכיו"ב, תעבירו באש וטהר, שמתטהר רק אם יהי' באותו מקום ובאותו אשה בחמימות התאווה ויתגבר על היצר, וכל אשר לא יבא באש, דהיינו שאר חטאים שאין בהם חמימות התאווה כל כך, תעבירו במים, לבכות בדמעות כנחל שומץ ולהתחרט על עוונותיו. (הגאון מוה"ר צבי הירש הלוי הורוויץ זצ"ל אבד"ק פפד"מ³)

מגילת איכה

כי ד' הונגה על רוב פשעי' (איכה א', ה'). ובמדרש איכה רבתי, הונגה על רוב פשעי', יכול על מגן, תלמוד לומר על רוב פשעי'. והתמי' גלוי' איך ס"ד על מגן. אך י"ל הכוונה, דאיתא כגמרא אמר הקב"ה אתם בכיתם בכי' של חנם חייכם שאני קובע לכם לילה זו בכי' לדורות, שאותו לילה שבכו ישראל הי' ט' באב, ששילוח המרגלים הי' בכ"ט בסיון וכשחזרו הי' ט' באב. וזהו כי ד' הונגה, לשון יגון ואנחה, על חורבן ביהמ"ק, ומקשה המדרש יכול על מג"ן, שכל החורבן הי' רק הואיל ובכו בכי' של חנם, ת"ל על רוב פשעי', שבשביל בכי' של חנם לחוד לא הי' ביהמ"ק נחרב, רק בשביל רוב העוונות נחרב הבית, רק שגילגל הקב"ה דבר לזמן זה שיחרב הבית בתשעה באב הואיל ובכו באותה הלילה. (הגאון מוה"ר שמשון ווערטהיים זצ"ל אבד"ק ווינא⁴)

(2) בספרו שו"ת פנים מאירות ח"ב סי' כ"ט. וכתב שם בסוף, שאחר כמה שנים מצא כדבריו בס' תורת חיים כפ' יש נוחלין, ושמה כעל כל הון שהי' בר מזלו בזה.
(3) בספרו לחמי תורה (אופיבאך תקע"ו) בדרוש ליום א' דסליחות תקע"ג לפ"ק, דף קכ"ד ע"ב. ועיין בזה עוד בספה"ק עבודת ישראל להגה"ק המגיד מקאזניץ זצ"ל במאמרים לשבת הגדול, בסופו.
(4) בפ' זרע אברהם על המדרש (דפוס אמשטרדאם), באיכה רבתי שם, ששמע כן מפ"ק בהיותו בוויין.

בני ציון היקרים המסולאים מפז איך נחשבו לנבלי חרש וגו' (איכה ד', ב'). יש לעורר מאחר דקיי"ל בעל חוב גובה מה"ת בזיבורית ומדרבנן בבינונית ואיך גובה הקב"ה הצדיק בעון הדור ונמצא דגובה העידית, והענין יען דקיי"ל בשל עולם הן שמיני⁽⁵⁾ ועפ"י רוב יש צדיקים שאינן חשובין בעיני [העולם], וא"כ בשל עולם הוי זיבורית, אבל אלו בני ציון שהיו חשובים ומצויינים כפירש"י ז"ל, הדרא קושיא לדוכתה, וז"ש בני ציון היקרים שהיו חשובים, וא"כ איך גובה מהם הקב"ה, וע"ז תמה הקרא איך נחשבו לנבלי חרש, דהיינו לזיבורית. (הגאון מוה"ר מרדכי בנעט זצ"ל אבר"ק ניקלשבורג⁽⁶⁾)

לתשעה באב

במס' גיטין (דף נ"ה ע"ב) אקמצא ובר קמצא חרוב ירושלים. יש לבאר בדרך צחות, דואת ידוע, כי היא נגר הנימוס ודרך הישרה, לקרות את אוהבו אל המשתה, אם בתוך הקרואים מיסב ג"כ שונאו של אוהבו, בחיות כי כל עת ראותו אותו, והוא יושב ממולו, יפלו פניו ויתעצב אל לבו, וכל אוכל תתעב נפשו, ועפ"י⁽⁷⁾ יתבאר המאמר היטב, אקמצא ובר קמצא וכו', דההוא גברא דרחמי' קמצא, שהי' לו אוהב ששמו קמצא, ובעל דבבי' בר קמצא, ר"ל דבר קמצא הי' שונאו של קמצא, א"ל מכרי ההוא גברא בעל דבבא דההוא גברא, כל' דאותו האיש בר קמצא הוא שונאו של קמצא, וא"כ אי אפשר לי שוב לקרות גם את קמצא אוהבי, לפי שאינו מן הנימוס ודרך הישרה ששונאו יתאחד עמו על השולחן, ויאכלו וישתו ויחזו זה את זה, ולכן אמר לבר קמצא קום פוק וכו'. ועפ"י⁽⁸⁾ מה נעמו דברי רש"י ז"ל שכתב, קמצא ובר קמצא, כך שם שני יהודים, וי"ל כוונתו, דמאחר שפירשנו שקמצא ובר קמצא היו שונאים זה לזה, אי אפשר לפרש כמובן הפשוט דקמצא ובר קמצא היו אב ובנו, דאיך יעלה על הרעת, שאב ובנו תהי' שנאתם כל כך גדולה, עד שימנעו מלהסב יחד, שזאת היא נגד הטבע, לכן פירש דכך הי' שם שני יהודים, ומוכח כפי' הנ"ל. (הגאון מוה"ר מיכאל שמעון מייא זצ"ל מברעסלויא⁽⁹⁾)

(5) עיין ברמב"ם פכ"ד מהל' מלוה ולוה הלכה י' ובמ"מ ובכ"מ שם.

(6) מכתיו"ק הג"ר אברהם יצחק גליק זצ"ל אבר"ק טאלטשאווה בשם חו"י הג"ר מרדכי בנעט זצ"ל אבר"ק נ"ש. — אפריון נמשיי' לנכרם האכרך היקר והנעלה כנש"ק מו"ה יהושע צבי הלוי יונגרייז נ"י, שהרשה לנו להעתיקו ולהדפיסו בקובצנו. ישא ברכה מאת ד'.

(7) בקונטרס „מספר מר" (ברעסלויא תקצ"ג) מהג"ר מרדכי לעווענשטאם זצ"ל, דברי הספר על חותנו הנ"ל, בסוף הקונטרס, ששמע כן מפ"ק.

במס' גיטין (דף נ"ו ע"א) ר' צדוק יתיב ארבעין שנין בתעניתא דלא ליחבר ירושלים. והקשו המפרשים הלא חזינן דנחבר וא"כ ר' צדוק ח"ו לריק יגע, ומתרצים שתעניתיו הועילו שלא נחברו היסודות כמו שכתוב טבעו בארץ שערי'. ועפ"י יש לפרש פסוק בספר תהלים (י"א, ג') כי השתות יהרסון צדיק מה פעל, כלו', אם ח"ו גם היסודות היו נהרסין, א"כ מה פעל הצדיק ר' צדוק בצומותיו. (הגאון מוה"ר מאיר פערלש זצ"ל מפראג⁸)

ואתחנן

שמור את יום השבת לקדשו כאשר צוך ד"א ששת ימים תעבוד וגו' ויום השביעי שבת לד' אלקיך. והקשו המפרשים שהקדים המאוחר, כי מן הראוי הי' להקדים תחלה ששת ימים תעבוד ואח"כ שמור את יום השבת לקדשו. אמנם יתבאר עפ"ימ"ש"כ בספה"ק קדושת לוי ב' תשא על הפסוק ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת, דהנה כשאדם שומר שבת כראוי ונכון אז מזה השבת יש לו חיות ושפע על כל השבוע בכדי לעבוד את ד' כל השבוע, וכשאדם עובד את ד' כל השבוע אז בשבת הבאה קל בידו לשמרו כראוי, נמצא דהעיקר הוא שבת אחד, כי ע"י שבת אחד ישמור שבת שני וכן לעולם. וזהו הרמז בפסוק ושמרו בנ"י את השבת, שישמרו שבת אחד, לעשות את השבת, זה קאי על שבת השני, ששמירת שבת שני יבוא לו בקל, עכדה"ק. וזה יש להעמיס בפסוקים הנ"ל, שמור את יום השבת לקדשו, היינו לשמור שבת אחד כראוי ונכון, ועל ידי זה, ששת ימים תעבוד, שיוכה לעבוד את ד' כל השבוע, ואז מובטח הוא שיום השבוע שבת לד' אלקיך, היינו שבת השני, וכנ"ל.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

להפטר שבת נחמו

נחמו נחמו עמי יאמר אלקיכם וגו' כי מלאה צבאה. ויש לפרש עפ"י מה דאיתא במדרש משחרב ביהמ"ק נתמעט אוכלסין למעלה (כלו' המלאכים), וי"ל הטעם עפ"י מה דאיתא במדרש משחרב ביהמ"ק יושב הקב"ה ודומם כאבל, ועוד איתא דמכל דיבור שיוצא מפי הקב"ה נברא מלאך, וזהו הטעם דמשחרב הביהמ"ק נתמעט אוכלסין למעלה מאחר שהקב"ה יושב ודומם. וזשה"כ נחמו נחמו עמי, ומהו נחמתינו, יאמר אלקיכם, שהקב"ה לא ישב עוד דומם כאבל, ועי"ז כי מלאה צבאה, שלא יתמעטו אוכלסין של מעלה.

(הגאון מוה"ר יוסף הולם זצ"ל⁹)

(8) בס' פעמוני זהב על תהלים (פיורדא תקכ"ט) קפיטל י"א, בשמו.

(9) בספר עיר דמשק אליעזר (זאלקאווא תקכ"ד) דף ל"ב ע"ב, בשמו.

ראה

כי לא יחדל אביון מקרב הארץ על כן אנכי מצוך לאמר פתוח תפתח את ירך לאחיך לעניך ולאביוןך בארצך. ויל"ד הלא מצות צדקה כבר נאמרה ונשנית בפרשה זו כמה פעמים, לא תקפוץ את ירך, פתוח תפתח את ירך, נתון תתן לו, ואמאי חוזר ואומר שוב על כן אנכי מצוך לאמור פתוח תפתח את ירך, וגם יל"ד על תיבת לאמר, מהו הכוונה. ויל"ל בזה עפ"י אומז"ל בפ"ק ראבות והוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות ואמרו חז"ל והמפייסו מתברך בי"א ברכות, ולפי"ז י"ל שתיבת לאמר, קאי על הבעה"ב שיאמר להעני דברים נעימים ונחומים ובפנים מסבירות שלא יאבר סברו שגם לו יעזור השי"ת בהון ועושר בכיתו עד שהעני בעצמו יזכה עוד לקיים מצות צדקה ביד רחבה, וזהו, על כן אנכי מצוך לאמר, אל העני, פתוח תפתח את ירך לאחיך לעניך ולאביוןך בארצך, שעוד יעזור לו השי"ת להתברך בעשירות, והוא יעניק מהונו לאחיו העניים והאביונים.

(הרה"ק מוה"ר ישראל מריון זצ"ל¹⁰)

נוסחאות והערות ברש"י על התורה

(נלקטו מקונטרס „יוסף הלל" להר"ר מנחם בראכפעלד שליט"א)

בלק

קאפ' כ"ב פסוק י"ח.

לא אוכל לעבור, על כרחו גלה שהוא ברשות אחרים, ונתנבא כאן שאינו יכול לבטל הברכות שנתברכו האבות מפי השכינה: לכאורה האי ונתנבא כאן, הוא ענין נפרד ואינו נמשך לשלפנוי וכן בפסוק י"ט מה יוסף, לא ישנה דבריו מקללה לברכה, הלואי שלא יוסף לברך, כאן נתנבא שעתיד להוסיף להם ברכות על ידו, כאן נראה בעליל שאינו נמשך לשלפנוי שהרי אמר הלואי שלא יוסף, ואיך אמר נתנבא שעתיד להוסיף, ועיין ברא"ם שכתב שהוא ע"ד ניבא ולא ידע מה ניבא. אבל בנוסחת דפוה"ר, מן „ונתנבא" שבפסוק י"ח ומן „וכאן נתנבא" שבפסוק י"ט אינם שם כלל.

ובספר יוסף דעת הוסיף עוד נוסחה שלישית שכתוב בה בשני הפסוקים תיבת „דבר אחר" קודם ונתנבא ע"ש. והנראה שהוא מהתוספת שנתוספו בדברי רש"י.

(10) בספר שפתי אהרן עמ"ס אבות (מונקאטש תר"ץ) בסוף פרק ראשון, בשם מגידי אמת, בשמו.

קאפ' כ"ג פסוק ט'.

ובגוים לא יתחשב, כתרגומו, לא יהיו נעשין כלה עם שאר האומות עו"ג שנאמר כי אעשה כלה בכל הגוים וגו' אינן נמנין עם השאר, ובדפח"ר הנוסחה היא, כתרגומו לא יהו נענשין כלה וכו', והגם שלפי לשון הפסוק שהביא רש"י ואותך לא אעשה כלה שייך שפי' הלשון כמו שהוא בנס"ש לא יהיו נעשין כלה, אמנם הרי רש"י בא לפרש דברי התרגום שכתב לא יתרגון גמירא, וע"ז שפיר שייך לומר לא יהיו נענשין, שזהו פירושו של לא יתרגון, וכמ"ש בדפח"ר.

קאפ' כ"ד פסוק י'.

ויספוק, הכה זו על זו: לכאורה דברי רש"י סותרין לפירושו במשנה דביצה (דף ל"ו ע"ב) שאמרו שם אין מספקין ביו"ט ופירש"י, אין מספקין, על ירך: אמנם בשבת (דף קמ"ח ע"ב) פירש"י אין מספקין, כף אל כף, וצ"ל תתרווייהו איתנייהו בתיבת מספקין כמו שמצינו במקרא שניהם, כמו ספקתי על ירך (ירמ' ל"א-י"ח), (ועיין בתי"ט כביצה שם), וכן ביחזקאל (כ"א-י"ז) לכן ספוק על ירך, ולעומת זה מצאנו ג"כ ספקו עליך כפים (איכה ב' ט"ו) ישפוק עלימו כפימו (איוב כ"ז-כ"ג). ובאמת התוס' במו"ק (דף כ"ז ע"ב ד"ה טפוח) עמדו על דברי רש"י דביצה, מפסוק שלפנינו שלפי פירושו א"כ שתי כפים על שתי ירכים והניחו בצ"ע. אכן לפי פירש"י בשבת הרי שלא החליט לומר שהוא דוקא על ירך רק שהוא סובל שני פירושים, א"כ כאן דכתיב כפיו בלשון רבים פירשו הכה זע"ז. ולפ"ז נכון הוא הר"ה כאן, כמו שהוא בדפח"ר, ויספוק את כפיו, הכה זע"ז, כי רק מחמת דכתיב כפיו בלשון רבים מוכרח לפרש כן.

פינחס

קאפ' כ"ו פסוק ה'.

בא"ר השם הזה מעיד עליהם לשבטיהם. חסרון הניכר יש כאן. ובדפוס הראשון הנוסחה, השם הזה מעיד עליהם שהם מתייחסים לשבטיהם.

קאפ' כ"ז פסוק ז'.

כן בנות צלפחד דוכרות, כתרגומו יאות, כך כתובה פרשה זו לפני במרום וכו' כן בנות צלפחד דוכרות, יפה תבעו וכו'. וכתב הרא"ם שלכאורה משמע שמה שכתב כך כתובה פרשה זו לפני, שהוא חולק על התרגום ומפרש כן מלשון כך, ובס' באר יצחק הוסיף עוד וכתב שצריך לגרוס כתרגומו יאות, ומדרשו כך כתובה שהם באמת שני פירושים על תיבת כן, וכפירוש זה משמע בדפוס אלקבץ ששם הנוסחה הוא, כן בנות צלפחד דוכרות, כתרגומו יאות, יפה תבעו אשרי אדם וכו', ולא הביא כלל כך כתובה פרשה זו לפני, נראה מזה שהוא פירוש אחר. אמנם בדפוס הראשון ע"כ צריך לפרש שהוא פירוש אחד, וכמו שכתב הרא"ם בסוף דבריו, ששם הנוסחה הוא, כתרגומו יאות, כלומר כך כתובה פרשה זו לפני וכו', מתיבת כלומר שהוסיף נראה להדיא שר"ל לפי שכך כתובה פרשה זו, מזהו

ראי' להתרגום שתרגמו יאות, וכן משמע בספרי (קל"ד) שכן הוא הלשון שם, יפה תבעו שכך כתובה פרשה לפני, מתיבת, "שכך" נראה בעליל שהוא מוסב על יפה תבעו, והוא נתינת טעם על היפה תבעו.

שם פסוק ט"ז.

כדאי הוא יהושע ליטול שכר שמושו שלא מש מתוך האהל, וז"ש שלמה נוצר תאנה יאכל פרי: ברפוס אלקבץ הביא גם סיפא דקרא, נוצר תאנה יאכל פרי' ושומר אדוניו יכובד. והנראה שהראי' משלמה הוא מסוף הפסוק. ובנס"ש אף תיבת וגו' לא העמידו. ובספרי הביא את הפסוק הזה להלן בפסוק קח לך את יהושע, והגיה הגר"א, ושומר אדוניו יכובד.

קאפ' כ"ט פסוק ל"ו.

פר אחד איל אחד, איל (אלו) כנגד ישראל התעכבו לי עוד מעט, ולשון חבה וכו'. מה שהקיפו תיבת אלו והעמידו תחת' תיבת איל, הוא טעות, כי בגמ' רסוכה (נה): שהביא רש"י משם, הלשון הוא, הני שבעים פרים כנגד מו, כנגד שבעים אומות, פר יחירי למה, כנגד אומה יחידה, משל למלך וכו'. הרי שעיקר דרשתם סוכבת על הפר ולמה ישנה רש"י מדרשו כנגד האיל. והנוסחה הנכונה היא כמ"ש בכמה דפוסים, אלו כנגד ישראל, וכן הוא ברפוס אלקבץ. ובדפח"ר הנוסחה היא, פר אחד איל אחד, כל אלו כנגד ישראל שהם אחד להקב"ה ולשון חבה הוא זה כבנים הנפטרים מאביהם והוא אומר להם קשה עלי פרידתכם עכבו יום אחד עוד, התעכבו עוד מעט. מתיבת, "כל" שהוסיף נראה להדי' שהנוסחה הוא אלו ולא איל. ולפי נוסחה זו נראה עוד שפירושו עכבו יום אחד, הוא על יום השמיני, ועכבו עוד מעט, הוא על הלינה.

מטות

קאפ' ל' פסוק ב'.

ד"א זה הדבר, מיעוט הוא, לומר שהחכם בל' התרה ובעל' (ואב) בל' הפרה כלשון הכתוב כאן ואם חלפו אין מותר ואין מופר: כגמרא דנדרים (דף ע"ז ע"ב) הם שני ברייתות, בראשונה יליף מזה הדבר למעט שאין הבעל מתיר רק מפר, וברייתא השני' ילפא שאין החכם מפר, עכ"פ כל אחת מהברייתות לא ממעט רק דבר א', כמו שידוע שממיעוט שאינו ממשמעות אלא מייתור לא ממעטין רק דבר א', ורש"י הביא כאן שממעט שניהם ממיעוט זה, וזה כוונת רש"י במה שהוסיף, כלשון הכתוב כאן, היינו שלא מייתור ילפינן לה, רק משמעות זה הדבר הוא, כלשון הכתוב כאן וכל מה שלא נכתב כאן ממעט מזה הדבר.

ובדפח"ר הוא מבואר יותר, שכך הוא הנוסחה, ד"א זה הדבר, מיעוט הוא, לומר שהחכם כלשון התרה ובעל' כלשון הפרה, לכך כתב כלשון זה, כלומר כלשון הכתוב כאן ואם חלפו אין מופר ואין מותר.

קאפ' ל"ב פסוק כ"ח.

ויצו להם, כמו עליהם ועל תנאם מינה אלעזר ויהושע, כמו ה' ילחם לכם: חסרון

הניכר יש כאן. ובדפנה"ר הנוסחה, ויצו (אותם) להם, עליהם, כלומר עליהם ועל תנאם מנה את אלעזר ואת יהושע, כמו וכו'. ובדפוס אלקבץ הנוסחה, ויצו להם כמו עליהם, שעליהם ועל תנאם מנה וכו'.

מסעי

קאפ' ל"ה פסוק י"ח.
או בכלי עץ, לפי שנאמר וכי יכה איש את עבדו או את אמתו בשבט יכול כל שהוא לכך נאמר בעץ אשר ימות בה שיהא בו כדי להמית. פשוט הוא שדברי רש"י סובבין על המשך הפסוק אשר ימות בו הכהו. ולפ"ז חסר תיבת וגו', וכן הוא בדפנה"ר, או בכלי עץ וגו'.

דברים

קאפ' א' פסוק י"ג.
ואשמם, חסר יו"ד, למד שאשמותיהן של ישראל תלויות בראשי דייניהם שהי' להם למחות וכו'. בדברי רש"י אלו לא מצאו כל אנשי חיל ידיהם שהרי בכל הס"ת כתיב ביו"ד, והרבה קולמוסים נשתכרו על זה, ומה גם שלפי דרשה זו הל"ל ואשמכם בראשם כי ואשמם בראשיכם משמע ההיפוך שאשמם של דיינים תלוי בראשם של ישראל, עיין בזה ברא"ם שהקשה כן ולא מצא מענה, רק שכתב שאעפ"כ אין מקשים על הדרוש, ועיין בזה במשכיל לדוד, ומצאתי בכת"י ישן נושן פירוש על רש"י (לא נודע לי למי הוא, רק שראיתי שהרב ר' יעקב קניזל בספרו שנדפס בשנת רפ"ה לפ"ק העתיק ממנו כמה פירושים ככתבם וכלשונם) כתב וז"ל, ובספרים מדויקים מצאתי ואשימם ואשמם כתיב בשבולת. (ר"ל שי"ן ימנית, עיין שופטים י"ב, ו') ובזה לא יקשה כלל שהיטב למדנו הכתוב, שאשמותיהן של ישראל תלויות בראשי הדיינים שפ"ה (שפירוש הפסוק) הבו לכם אנשים חכמים ונבונים ואני מאשים אותם בסבתכם, ולזאת הנוסחה ניחה, שבכל הספרים המדויקים כתיב ואשימם ביו"ד עכ"ל. ובאמת שבספרי ובמדרש רבה שהם המקור לדברי רש"י לא כתוב שם כלל שהוא חסר יו"ד, ועיין בחידושי הרש"ש במדרש רבה.

קאפ' ב' פסוק ד'.
כתב הרשב"ם וז"ל, היושבים בשעיר, לא אלה הם אותן אדום שיצאו בחרב לקראת ישראל שהרי באלה כתיב כאשר עשו לי בני עשו היושבים בשעיר אבל אדום לא מכרו כלום דכתיב בהם ויט ישראל מעליו, ו"ה פירו"ש רבינו". אבל לי הצעיר אין נראין דבריו בזה כי בני עשו היושבים בשעיר הם אדום כי לא מצינו להם יישוב כי אם בהר שעיר וכו' עכ"ל, הנה ברש"י לפנינו לא נזכר כלום מפירוש זה, אדרבא רש"י פירש לקמן בפסוק כאשר עשו לי בני עשו כפירושו של הרשב"ם. אמנם בפירוש המיוחס לרש"י בדה"א (י"ט, ו') בפסוק מן ארם נהרים ומן ארם מעכה, כתב בזה"ל, ארמים הרבה היו וזהו ארם מעכה ארם היושבים במעכה וכו' וכן עמונים היושבים בעמון קרויים עמונים ועיקר האומה בשאר

מקומות, וכן בני עשו בארץ שעיר, והעיקר בארום עכ"ל. הרי שרמזו לפירוש זה שבני עשו היושבים בשעיר אינם בני עשו היושבים בארום, ומלך ארום הוא שלא נתן את ישראל עבור בנבולו אבל בני עשו היושבים בשעיר עברו ישראל בארצם, כפשט הכתוב אתם עוברים בנבול אחיכם בני עשו היושבים בשעיר. ומה שכתב על העמונים, נראה שבא ליישב בזה הפסוק (בר"ה ב' כ', א') ויהי אחרי כן באו בני מואב ובני עמון ועמהם מהעמונים על יהושפט למלחמה, שנתחבטו בו המפרשים ע"ש, וחז"ל דרשוהו על עמלק, והוא מיישב שעמונים הם היושבים בעמון, ובני עמון הם עיקר האומה שיושבים בשאר מקומות.

ואתחנן

קאפ' ה' פסוק י"ב.

שמור, ובראשונות הוא אומר זכור, שניהם בדבור אחד ובתיבה אחת נאמרו ובשמיעה אחת נשמעו: יש לדקדק מהו הכפל בדבור אחד ותיבה אחת, כי מאחר שזכור הוא רק תיבה אחת וכשנאמר זכור ושמור בדבור אחד ממילא הוא בתיבה אחת, וברפוס אלקבץ הנוסחה הוא, בדיבור אחד נאמרו ובתיבה אחת נכתבו וכו', היינו שלא רק שכך נאמרו ונשמעו, אלא שנכתבו על הלוחות בתיבה אחת.

קאפ' ו' פסוק ז'.

ובשכבך, יכול אפילו שכב בחצי היום, ת"ל ובקומך, יכול אפילו עמד בחצי הלילה, ת"ל בשבתך בביתך ובלכתך בדרך, דרך ארץ דברה תורה, זמן שכיבה וזמן קימה: לפי נוסחה זו קשה להבין הילפותא מתיבת ובקומך שלא יתחייב בשכב בחצי היום. ובדפח"ר וכן ברפוס אלקבץ הנוסחה, ובשכבך, יכול אפי' שוכב בחצי היום ת"ל ובלכתך בדרך, דרך ארץ דברה תורה זמן שכיבה וזמן קימה. וכנוסחה זו הביא הרא"ם ופירשה, אמנם כתב שבספרי הנוסחה הוא כמו שמוכא בנ"ש, ומחמת ספרי הזה נדחקו הרב בעל הואיל משה וכן בספר זכרון לפרש הנוסחה שלפנינו. אכן בספרי שלפנינו הנוסחה הוא כמו שהיא ברפוסים הראשונים, והגר"א הגיה בספרי שצ"ל ובשכבך יכול אפי' שכב בחצי היום, ובקומך יכול אפי' עמד בחצי הלילה ת"ל בשבתך בביתך וכו', לפי הגה' זו שמוחק רק את תיבת „ת"ל" הראשון, עולות שני הנוסחאות בקנה אחד, שהלימוד על שניהם הוא מתיבות בשבתך בביתך. וכהגה"ה זו הביא בספר יוסף דעת נוסחה שהי' לו ברש"י שלפנינו, וכתב שהוא הנוסחה האמיתית.

קאפ' ז' פסוק ז'.

בסוף הדיבור, וחירם שאמר אני מושב אלקים ישבתי: וברפוס אלקבץ וכן הוא בדפח"ר (אלא שחסרו שם תיבות וחירם שאמר) ובחירם שאמר, אל אני, מושב אלקים ישבתי. וכן מלשון הפסוק (יחזקאל כ"ח, ב') יען גבה לבך ותאמר אל אני מושב אלקים ישבתי כלב ימים ואתה אדם ולא אל וגו', וכן שם בפסוק מ', נראה שעיקר גבהותו הי' מה שאמר אל אני. אמנם גם כנמרא רחולין (פ"ט ע"ב) הוא כנוסחת ספרים שלנו.

עקב

קאפ' ט' פסוק כ'.

להשמירו, זה כלוי בנים, וכה"א ואשמיר פרו ממעל: ממה שלא נכתב, "וגו" משמע דמרישא דקרא נשמע, ובדפח"ר הביא את כל הפסוק, ואשמיר פרו ממעל ושרשו מתחת, וכן במדרש רבה פ' צו (א) שהובא שם ענין זה הובא ג"כ כל הפסוק, והנראה שהוא ע"פ דרשת חז"ל בסוטה (דף ל"ו) על פסוק זה, דהצרעה עמדה על שפת הירדן וזרקה בהן מרה, וסימתה עיניהם מלמעלה, וסירסתן מלמטה, שנאמר ואנכי השמדתי את האמורי מפניהם וגו' ואשמיר פרו ממעל ושרשו מתחת וגו', ופרש"י פרו ממעל, עיניו: ושרשו מתחת, סירוס: א"כ ענין כלוי בנים נראה לכאורה דילף מסיפא דקרא. אמנם בזוה"ק (פ' כי תשא דף קצ"ג ע"א) מבואר להדיא דמרישא דקרא ילפינן כלוי בנים דקאמר מאי להשמירו אליו בנוי כמה דאת אמר ואשמיר פרו ממעל דפריו דבר נש בנוי אינון, ע"כ. ולפ"ז אין לדרשה זו קשר עם דרשת חז"ל דסוטה.

קאפ' י' פסוק ז'.

בא"ד ולהודיעך שהוקשה לו מה שאמרו נתנה ראש לפרוש ממנו כיום שעשו בו את העגל: הפסוק ויאמרו איש אל אחיו נתנה ראש ונשובה מצרימה נאמר בפרשת מרגלים בפ' שלח (י"ד, ד') ואין לו ענין לכאן. ובאמת על מה שאמרו ולא עשו, אין לומר שהי' קשה כיום שעשו בו את העגל, שהיתה רק מחשבה רעה, ובכמה תלויות אמרו כי טוב לנו במצרים. ובדפח"ר ובדפוס אלקבץ הנוסחה היא, ולהודיעך שהוקשה לו מה שנתנו ראש לפרוש הימנו וכו'. שעל מעשה רעה שעשו הוקשה לו לא על האמירה. ולא נמשך כלל על הפסוק שאמרו במרגלים נתנה ראש, רק כמו שכתב רש"י לעיל בפסוק ז', ונתתם ראש לחזור למצרים וחזרתם לאחוריהם שמונה מסעות וכו'.

קאפ' י"א פסוק י"ז.

ואבדתם מהרה, על כל שאר היסורין אגלה אתכם מן האדמה שגרמה לכם לחטוא. כתב הגו"א ומש"כ לפי שגרמה לכם לחטוא, דלא הוי למכתב הטובה וכו' אלא שטובת הארץ גרם שיהיו חוטאים וכו'. ובדפוס אלקבץ כמעט שהוא מפורש בדברי רש"י, וכן הנוסחה, ואבדתם מהרה, על כל שאר היסורין: מעל הארץ הטובה, אגלה אתכם מן האדמה שגרמה לכם לחטוא.

ראה

קאפ' י"ב פסוק כ'.

כי ירחיב וגו' למדה תורה דרך ארץ שלא יתאוה אדם לאכול בשר אלא וכו'. ידוע מה שנתחבטו הקדמונים באזהרת לא תחמוד ולא תתאוה דהתאוה והחמדה אינה ביד, ומה שתירצו שם לא שייך כאן כ"כ. ובדפח"ר הנוסחה היא, לימדתך תורה ד"א שאם יתאוה אדם לאכול בשר לא יאכלנו אלא וכו'. לפי נוסחה זו אין הד"א שלא יתאוה, אלא שיגביר שכלו על תאוותיו ולא ימשוך אחרי התאוה.

קאפ' ט"ו פסוק י"א.

לאחיך לעניך, לאיזה אח, לעני: לעניך, ביו"ד אחד לשון עני אחד הוא אבל ענייך בשני יודי"ן שני עניים: אינו מובן מה רצה רש"י בזה ולמה בא כאן לומר הפירוש של לענייך שאינו כתוב כאן, אבל בדפח"ר הנוסחה הוא, לאחיך לעניך לאי זה אח לעני לעניך, לכך כתוב ביו"ד אחד לשון עני אחד, אבל ענייך וכו'. לפ"ז הוא מביא רא' לפירושו שהאי לעניך מוסב על לאחיך לפרשו לאיזה אח לעני, דאל"כ הול"ל לענייך, רק משום שכתוב לאחיך ע"כ כתב לעניך ביו"ד אחד.

קאפ' ט"ז פסוק ב'.

וזכחת פסח לה' א' צאן, שנאמר מן הכבשים ומן העזים תקחו: ובקר תזבח לחגיגה, שאם וכו'. רש"י בא לתרץ מה דכתב כאן בקר והלא הפסח אינו בא אלא מן הצאן, ומפרשו שהאי ובקר קאי על החגיגה, אבל אינו מובן למה צריך להביא רא' שהפסח בא מן הצאן שנאמר מן הכבשים ומן העזים תקחו. אבל בדפח"ר הנוסחה הוא, וזכחת פסח לה' א' צאן ובקר, והלא כבר נאמר מן הכבשים ומן העזים תקחו, אלא צאן לפסח ובקר לשלמי חגיגה, שאם וכו'. וקרוב ללשון זה הוא בספרי. לפי נוסחה זו הפסוק שהביא הוא לקושיא ולא לרא'.

תמיהות וישובים

תמי' בדברי הסמ"ע ובדברי הרדב"ז

קשה לי בדברי הסמ"ע סי' קצ"ד ס"ק ג' שהביא סתם שבכסף משנה הביא ב' הדעות והכריע שגם בנתן הכסף ואח"כ כתב שטר קנה. וצ"ע דבסעיף ג' כתב המחבר ז"ל להדיא בהיפוך.

* * *

עוד קשה לי, בדברי הרדב"ז בפי' על הרמב"ם הל' מלכים פ"א ה"ג שתירץ למה לא חשיב במתני' דסנהדרין שמינוי מלך ג"כ צריך ב"ד של ע"א, מפני שבזה צריכים גם נביא, וצ"ע דהא חשיב שם במתני' הוספה על העזרות, ובה ג"כ צריכים נביא, כמפורש בפ' ידיעות (שבועות י"ד ע"א).

ישכר בער הלוי רוטנבערג*)

אבד"ק וואוידיסלאוו
ברוקלין, ניו יארק

(*) הועתק ממכתב הרב הגאון הנ"ל שליט"א שהציע ב' קושיות הללו להגאון האדיר מראגניטשאווי ז"ל עוד בשנת תרצ"ג בהיותו בלונדון, ואמר לנו שקיבל מענה רק על הקושיא השני'. ולרגלי המהפיכה במלחמת העולם נאכרה התשובה.

הנאהבים והנעימים

(מדור זה מוקדש להדפסת חידו"ת בפלפול ואגדה שרידי אש שנשארו לפליטה מחידושי האברכים והבחורים תלמידי ישיבות „עץ חיים" דבאבוב בנאליציע, שנהרגו ונשרפו על קידה"ש בשנות הזעם ת"ש-תש"ה לפ"ק).

חידושי תורה, ואגרת שלומים⁽¹⁾

מהב' המופלא כמר משה אהרן הלברשטאם הי"ד⁽²⁾

בנו הצעיר של כ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק צוק"ל הי"ד

כמד"ר אם אעברה נא אתה מבקש, בטל סלח נא, אם סלח נא אתה מבקש בטל אעברה נא. וכבר נתחבטו בו כל המפורשים. ונלענ"ד לפרש, דהנה טענת משה רבינו ע"ה הי', לי ציוות ולא להם דכתיב לשון יחיד אנכי ד' אלקיך ולא יהי' לך וגו', אולם איתא במפורשים תירוץ אחר ע"ז, שהוא להורות אחרות לישראל שיהיו כולם כאיש אחד בלב אחד, ולכך נרמז ענין זה בעשרת הדברות, כי זולת זה אי אפשר לקיים כל התרי"ג מצות וכדברי הנועם מגדים בהא דאמר הגר גיירני ע"מ שתלמדנו כל התורה כולה על רגל אחת, היינו בגלגול אחד, והשיבו הלל דעלך סני לחברך לא תעביר עיי"ש. ולפי"ז שוב בטלה טענת מרע"ה לי ציוות ולא להם, דמה שנכתב לשון יחיד מורה על אחרות וכנ"ל. אולם באמת יש עצה אחרת לקיים כל התרי"ג מצות דהיינו על ידי לימוד התורה וכאמרם ז"ל כל העוסק בתורת עולה וכו', אך לפי"ז קשה דהא אמחז"ל דמשה רצה לכונוס לא"י כדי שיוכל לקיים מצות התליות בארץ, ולפי הנ"ל הי' יכול לקיים בלימוד.

ולפי"ז מתורץ המדרש כמין חומר, דאם אתה מבקש אעברה נא, ע"כ סבירא לך דאי אפשר לקיים המצות בלימוד, שוב קשה איך יכולין לקיים כל התרי"ג מצות, וע"כ ע"י אחרות, ושוב צריך לשון יחיד להורות על אחרות, וא"כ בטלה טענתך לי ציוות ולא להם, ובטל סלח נא, וכן להיפך, ודו"ק.

* * *

במס' ע"ז דף ע"ה ע"ב, אמר רבא אמר קרא כל דבר אשר יבאש תעבירו באש וטהר הוסיף לך הכתוב טהרה אחרת (היינו במקוה) תני בר קפרא מתוך שנאמר במי נדה שומע אני שצריך הזאה שלישי ושביעי ת"ל אך חלק א"כ מה ת"ל במי נדה מים שנדה טובלת בהן הוי אומר מ' סאה. ולכאורה יש להקשות מה צריך קרא למעט בכלי מדין דלא צריך הזאת שלישי ושביעי למ"ד לא אסרה תורה אלא קדירה בת יומא ואי צריך הזאת שלישי ושביעי א"כ אי אפשר להשתמש

(1) הועתקו מתוך מכתביו שהגיעו לידנו מאת ידידנו הרבני הנח"ח הנכבר מו"ה שמואל הכהן ראזענגארטען נ"י. הוד והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד.

(2) ראה אודותיו בכרם שלמה שנה א' קונטרס א' עמוד י"ש-כ"ב, ושם נדפס עוד חידו"ת ממנו. — הי"ד ותנצב"ה.

בהם עד יום השביעי וא"כ הא כבר פגמה ומה צריך הגעלה, אע"כ דלא צריך הזאת שלישי ושביעי, וי"ל דלעולם קשה מה צריך קרא דמשרת למעם כעיקר הא איכא למילף מגעולי מדין דטעם כעיקר דאורייתא, אלא דמגעולי מדין אין יכולין ללמוד משום דהוי חידוש דצריך טבילה, זה ניחא לפי המסקנא דלא צריך הזאת שלישי ושביעי שפיר חידוש הוא דצריך טבילה דהא אינה מחמת טהרה, דהא לא צריך הזאת, אבל לפי הס"ד דצריך הזאת שלישי ושביעי נמצא דלא הוי חידוש הטבילה דהא משום טומאה הוא והוי החידוש דנותן טעם לפגם אסור. וממילא מתורץ מה צריך קרא למעטינהו, דהא לפי ההו"א ע"כ ה' סבירא לן דנותן טעם לפגם אסור ואסרה תורה אפילו קדירה שאינה בן יומו.

עוד י"ל, דהתוס' כתבו דמדאורייתא מותר להשתמש קודם הטבילה, וה"ה קודם הזאת, וממילא שפיר צריך קרא למעט מהזאת, דהא צריך הגעלה היכא דמשתמש קודם הזאת וטבילה.

* * *

ב"ה. ג' ויק"פ תרצ"ט פה באבוב יע"א.

כבוד אהובי ידידי דיתיב בתוונא דלבאי רחומא דנפשי
כמר שמואל הכהן³ שי' לאויט"א.

ביום ב' תצוה שכתבתי לך אנרת, בו ביום השנתי מאתך את המכתב מיום ר' משפטים, רק איזה שעות אחר שלחי את מכתבי, ואתפלא מאוד כי מאוד קצרת במקום הראוי להאריך, בכתבי אליך הנני ממלא הנייר מארבע כנפות האר"ש, וראה ועשה בתבניתם, כי אינו בדין שיונף המקצ"ר על המארי"ך (עי' מרות ל"ו ע"א). אני טרם אחל"ה לדבר ראשון תחלה אשיבך בקצרה על אנרת הראשון בצירוף התמונה של הני תלתא אחי (תינוקות שנשבו ר"ל) דרדקי דבי רב בדמות חזנים, הראיתי המכתב גם התמונה לכ"ק אאמו"ר הרה"ק שליט"א, אבל לא אמר לי ולא מירי, כנראה לא אמר כלום מחמת עיגום נפשו הטהורה שאין בכחו בעת הזאת להציל את הנערים (אשר מקור מחצבתם מגזע חסידים סולת מנופה) מדרת שחת ח"ו במקום הקרירות קאנאדע. על אלה אני בוכי'. גם מאתך לא קיבל נחת בראותו כי הנך נאחו בסבך הראגות והספקות אודות חזירתך, לרגלי העיכובים המסביבים אותך כחומה, ולסיבת המצודות הפרושות לפניך, עד אשר השלכת ייחך על הגורל אשר במדינת אירלאנד, הגם כי אינני כנגד לזה ח"ו, אדרבה מי יתן ותרוויח סכום רב ועצום אזי ישמח לבי גם אני, אבל לא לתלות חזירתך בזה, דהוי כסומך על מעשה נסים ואסור, אך לקושטא דמילתא אני דן אותך לכף זכות (כמו שכתב כ"ק אאמו"ר שליט"א לר' שמואל יעקלי עיי"ש⁴) כי

(3) הוא מו"ה שמואל הכהן ראזענגארטען הנ"ל, ונכתב אליו זמן קצר אחר נסעו מבאבוב לבית הוריו בטאראנטא, קאנאדע.

(4) המכתב נדפס בס' מכתבי קודש ח"ב מכתב י"ב.

רק לעורר רחמים להתפלל בערך כתבת זאת ולבך בל עמך והנך רחוק מאוד מדעות אלו רחמנא לשויבן.

הסברא שכתבת לי מפני מה בקדשים בעינן קרא לעכב משום דסכין מושכתן למאי שהן, לא אכין כלל, דהלא דבר זה הוא בזבחים ו' ובשבועות י"ב לענין תמידין שלא הוצרכו לציבור עיי"ש, ודבר זה לא נאמר כלל לענין מחשבת פיגול ושלא לשמה, גם מה תעשה בקרבנות יחיד דלא שייך סכין מושכתן, ומה יענה לשיטת ריב"א בתוס' פסחים ס"ג ע"א ד"ה השוחט, דהשוחט הפסח על החמץ הפסח כשר דלא שינה עליו הכתוב לעכב עיי"ש, והכא ודאי לא שייך כלל זה דסכין מושכתן וכו', קיצור הדבר דסברא זו כולה מוקשה וחידוש עליך שלא אמרת זאת בעצמך לבעל הסברא הקלושה הלזו.

ועתה בדבר אשר נאלצת ללבוש את בגדי עשו החמודות, האמת אני כי בהשקפה ראשונה נשתוממתי מאוד וענמה עלי נפשי בידעי כי מלבושים נאים מסוכני"ם המה מאוד לנפש הישראלי, ותארת לי לפני את מרירות לבך בלבושך מלבושים אשר אין לך חפץ בהם, ומעולם הרגלת לשקץ ולתעב זאת בתכלית הבזיון, אך אחר שובי נחמתי כי בכגון דא ודאי לאו כל המקומות שוין כי גם בלבוש זה הנך עוד יוצא מן הכלל בסביבתך, רק הסכת ושמע נא ידירי היקר את אשר אני דובר אליך, עד פה תבוא! ויותר מזה אפי' כל הרוחות שבעולם לא יזיוו אותך ממקומך, הן בלבוש והן בכל ענינים תעשה לך נקודה, אשר עד הנקודה הזאת יש לך ברירות להקל ולהחמיר, וכאשר תבוא אל הנקודה הזאת אזי אין חכמה ואין תבונה ואין עצה, ממנו לא תזוע בשום אופן שבעולם. ועתה, באיזה מקום תנוח הנקודה הזאת, על זה בודאי שמעת כמה פעמים הסברה יקרה מכ"ק אאמו"ר שליט"א, כי באמת כל איש ישראל הוא בעל נסיון מהחסיד שבחסידים עד הגרוע שבגרועים, ואפי' מי שהוא כבר מחלל שבת בפרהסיא ואוכל נבילות וטריפות עדיין יש לו מלחמה עם היצה"ר והוא בעל נסיון גדול שאינו ממיר דתו רח"ל, ומעתה התבונן נא, למה לי להיות בעל נסיון ולפול בשאול תחתית ר"ל, הלא בנסיון הזה אוכל להיות עובד ד' ולזכות לגן עדן לעוה"ב עם הצדיקים, כיון דבלא"ה לוחם מלחמת היצר, יש להאריך בזה, אך קצתני בסמכי עליך כי ידעת מזה ותבין הדבר לאשורו, אני אומר לך זאת גין הנקודה שדברנו לעיל, כי בודאי נכון שתעשה הנקודה הזאת מה שיוכל להיות יותר קרוב לררכי החסידות, התבונן נא בזה כי קרוב אליך הדבר מאוד בפיך ובלבבך לעשותו, ובפרט להיותך מוסמך להוראה תוכל להורות לך כטוב בעיניך, רק חזק ואמץ.

הלא בודאי ידוע לך מה שפי' כ"ק אאמו"ר הה"ק שליט"א דברי המד"ר שאלו לנחש מפני מה אתה מצוי בן הנדירות אמר אני פרצתי נדרו של עולם, ותמוה, ופי' דהנה עינינו הרואות דהיצה"ר מסית ומדיח יותר על הנדרים וסייגים שישראל עושין משמרת למשמרת, מגופי העבירות עשה ול"ת הכתובים בתורה, ולכאורה דבר זה טעמא בעי, דהלא יותר הי' ראוי לפנינו להסית על עבירות חמורות, אך יש לומר דזהו התחכמות היצר שכאשר יבא לאדם ויאמר עשה עבירה חמורה הלזו הלא יגער בו שילך מאתו ולא יאבה שמוע לו, ולכן הוא בא

בקנוניא ואומר הלא זה הדבר הוא רשות ואין בו שום איסור, ובזה הוא פורש את רשתו לצוד בני אדם, וכך דרכו של יצה"ר היום אומר לו עשה כך ומחר אומר לו עשה כך עד שאומר וכו', וכהא דאמרינן בסנהדרין כ"ט ובאדר"נ פ"א דהנחש הסית לחוה על הנגיעה ואח"כ אמר לה כשם שאין מיתה בנגיעה כך אין מיתה באכילה, וזה פי' המדרש שאלו לנחש הוא היצה"ר נחש הקדמוני, מפני מה אתה מצוי בין הגדירות היינו מפני מה אתה מכנים ראשך דייקא על הגדירות וסייגים הלא יותר ראוי לפניך להסית על גופי עבירות, וע"ז השיב אני פרצתי גדרו של עולם, היינו כי בדרך זה פרצתי גדר העולם בחטא הראשון של עץ הרעת, וש"י. ועתה אחר אחרון אני בא, בדברי האגרת הזאת השנית, בדבר הקושיא שכתבת על המנ"ח, לא ידעתי, אם באת להקשות, מדוע לא עיינת היטב, הלא הוא בעצמו במצוה קי"ז דיבר מזה, ואמר דמשכחת לה בנונא דליכא מלח אחר דאז אמרינן עשה דכל קרבנך תקריב מלח דוחה ל"ת דבל תקטירו. הוזה"ק על הפסוק בונה ירושלים וכו' הוא בסוף פרשת חיי, ועיין עוד בענין זה בתפלה למשה תהלים קכ"ז.

מה שכתבת כי נמצאים שם אנשים חרדים רק דעותיהם שונות, הלא תדע ידידי היקר כי הכל תלוי בזה, ואפילו יהי איש שומר שבת ומניח תפילין ואוכל כשרות אם ח"ו אין דעותיו ישרות, אזי כל זה איננו שוה לי אפי' פרוטה אחת, אין כוונתי בזה לגנות ולדבר סרה על היהודים דשם ח"ו, כי מה יתרון לבעל הלשון, רק באתי להבינך בתורת ידירות לכל תטה לבך אפי' כחוש השערה אחר השטף החזק של מדינתך, ולא יעלה קנאת אדם על לבך, רק תהי' חזק אצלך כי אין כמוך בכל הארץ הזאת, ותאמר בלבך „לא מחשבותי מחשבותיכם ולא דרכיכם דרכי“. מה ששאלת איך עברו עלינו ימי הפורים האלה, כמעט כמו בכל שנה, אולם אנכי הרגשתי בכל צער וצער שינוי גדול, בחשבי אוי אי' כעת ידידי שמואל, איזה טעם הוא מרגיש בפורים, ממי שמע קריאת המגילה, עם מי משמח א"ע היום, בזכרי כל זאת ממש עיני זלגו דמעות ולא מצאתי מנוח לכך רגלי.

ועתה אשיבה רגלי אל עדותיך, ואכתוב לך מהני מילי מעליותא היוצאים מפה קודש הקדשים הוא כ"ק אאמו"ר קדוש ישראל שליט"א, ואפתח בדבר אחר מן הרמזי"ם צופים שאמר בפ' תצוה עה"פ שפה יהי' לפיו סביב, וידוע מספרים הקדושים דזה קאי על לשון הרע, והפי' שיעשה שפה לפיו שלא לדבר לה"ה, דבאמת מעיל מכפר על עון לה"ה, כדאיתא בזבחים פ"ח ע"ב, עכרה"ק. ויש להוסיף רמז על דבריהם, רידוע דברית הלשון מכון וכו' ומי ששומר פיו ולשונו לא במהרה הוא חוטא, ולזה בא הרמז בתיבות יהי"ה לפי"ו גמטריא קנ"ו מנין יוס"ף שהוא מדרת יסוד להראות כי האיש אשר יהי' שפה לפיו ולא ידבר לה"ה זוכה עי"ז למדת יסוד שהוא מדרת יוס"ף, ולזה יהי"ה לפי"ו גמטריא יוס"ף, והבן היטב וש"י.

ואעתיק לך ענין נחמד שאמר כ"ק אאמו"ר הרה"ק שליט"א לפני כמה שנים ומצאתיו בכתבי קודש כתובים באצבע ידידינו המנוח החסיד המופלג אברהם'לי הירשפרונג ע"ה, בפ' קדושים בפסוק והכדלתם בין הבהמה הטהורה לטמאה, פירש"י אין צריך לומר בין פרה לחמור שהרי מובדלין ונכרין הם אלא בין טהורה

לך למאמץ לך בין שנשחט רובו של סימן לנשחט חציו וכמה בין רובו לחציו מלא שיערה עכ"ל. ולא מצוה זו בלבד אלא כל המצות שבתורה תלויין בשערה כי אין בין טוב לרע אלא כחוט השערה, וכשיעור מלא שיערה אחת מבחי' רע לבחי' טוב, וכן להיפך ח"ו, ואולי זה רמזו לנו חכמנו"ל (סוכה נ"ב) רשעים נרמה להם היצחק"ר כחוט השערה ובוכין האין לא יכולנו לכבוש את חוט השערה הזה, כי אז יבחינו זאת שאין בין טוב לרע אלא כמלא שיערה, והוא ע"ד ששמעתי מפה קדוש אאמו"ר הגאון הקדוש זצוקללה"ה על מה שאחזו"ל בשעה שנמר שלמה בנין ביהמ"ק באו שני צפרים עפות ויעמדו על גגו של היכל, ויאמר א' להשני שמעוני נא רעיתי, לולי ה' ברצוני לבעוט ברגלי אחת ה' נופל כל הבנין הזה, ושלמה שומע את כל אשר תאמר, ויחר לו מאוד, ויקרא אלי' לשאול את פי' למה תאמר כזאת, השיבה לו, מה איכפת לך רשאי אני להתפאר בפני אשתי, ע"כ לשון חכמים מרפא. ואמר פה קדוש, כי לא לדחי' בעלמא אמר לו כן רק דבר גדול דיבר אליו והשיב לו תשובה נצחת, כי בדבר קטן כזה, רשאי אני להתפאר בפני אשתי, יכולין לסתור את כל הבנין, עד כאן לשון צדיק יהנה חכמה⁶). והרי הוא עולה בקנה אחד עם דברנו האמורים לעיל ועל זאת תרד עיניהם של רשעים דמעה נהי בכי תמרורים, איך לא עמדו נגד שיערה קטנה וקל"ה כמות שהוא. והנה באחד השיחים עם א' מהבחורים הבא בקישורים קישור חתנות סיפר

(5) האב"ר המופלא מו"ה אברהם צבי הירשפרונג ע"ה, ה' אחד המיוחד שבעדרו של כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד. נולד בפאדגורוצ בשנת תרס"ה בערך לאביו ר' זאב וואלף. למד שנים רבות בחצרות באבוב בצל כ"ק מרן זצ"ל הי"ד, ואיזה זמן למד אצל הג"ר ליבוש הערציג רומ"ץ דק"ק באבוב. ה' למד מופלג וירען עצום, בעל כשרון נפלא וספרא רבה, וגולת הכותרת יראתו וחסידותו הקודמת לחכמתו. בשנת תרפ"ח חיבר „מגילת יוחסין" לכבודו של כ"ק מרן אדמו"ר זצ"ל, ונדפס בבערלין בשנת תר"ץ ברב פאר ויופי (ישוב נדפס פה ברוקלין בשנת תש"מ). גם העתיק וסידר לדפוס מכת"י באופן נפלא נחמד ונעים ספר שם עולם עה"ת מהג"ר דניאל טירני זצ"ל בעל עקרי הד"ט (ויורדפס מחדש ברצ"ה בקרוב). גם כתב בקביעות הד"ת שאמר כ"ק מרן אדמו"ר זצ"ל, והי' ברשותו כמה קונטרסים גדולים. בשנת תר"צ נשא אשה בתו של מוה"ר חיים שיף מבאבוב (בנו של הג"ר יהודה שיף אבד"ק באבוב), וגם אחר חתונתו המשיך לשקוד בלימודיו ועבודת הקודש. — בשנת תרצ"ד נחלה ר"ל, ואחר זמן קצר נלב"ע באבי ימיו ביום ח"י טבת שנת תרצ"ד לפ"ק ונקבר בעיר באבוב. תנצב"ה.

(6) עיין בזה בספר בת עין בסוף הספר בליקוטים. וכ"ק אדמו"ר שליט"א אמר פ"א בביאור דברי המדרש בפשטות, עפי"ד הגמ' (שבת נ"ו:) בשעה שנשא שלמה את בת פרעה הכניסה לו אלף מיני זמר ואמרה לו כך עושין לע"ז פלונית ולא מיחה. באותה שעה ירד גבריאל ונעץ קנה בים ועלה בו שירטון ועליו נבנה כרך גדול של רומי, וזה שנתכוון הציפור בדבריו אל שלמה המלך. רע"י שרוצים להתפאר ולמצוא חן בעיני האשה יכולים לגרום ח"ו חורבן הביהמ"ק. ועוד הוסיף כ"ק אדמו"ר שליט"א בדרך מוסר, דנודע מספח"ק דבית יהודי אם מתנהג כשורה הרי הוא בכחי' ביהמ"ק ע"ד אוז"ל עה"פ ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, כתוכו לא נאמר אלא כתוכם, וע"ד אוז"ל איש ואשה שזכו שכינה שריו' ביניהם. אמנם כ"ז רק אם הבעל שורר בכיתו שיתנהג הכל עפ"י דרך התורה והמסורה, אבל אם רוצה להתפאר בפני אשתו והולך אחר עצת אשתו אז גורם ח"ו חורבן ביהמ"ק בכיתו, שהשכינה מסתלקת משם.

לי כי מחותנו דורש מאתו ומסיתו שיניח מעט מדרכי החסידות, ואנכי בראותי
 מהות הבחור כי הולך במלבוש הנקרא איבערציער ופאת ראשו לא ארוך ולא גוף,
 וגם יש לאל ידו לכתוב מכתב בלשונות העמים, נשתוממתי על המראה, ושאלתיו
 מה רוצה עוד יותר ממך, ובפרט כי יודע אנכי שאין זה עוד תכלית המבוקש וסוף
 דבר, רק היום אומר לך עשה כך ולמחר יאמר לך עשה כך למען ענותך בסכלותו
 להנשותך מדרך ישרה, והוא כדמיון המשל אשר אמרי אינשי באיש כפרי א' שהי'
 עומד על פתח ביתו מבחוץ, וישא עיניו וירא והנה בא רוכב א' על עגלה עם ד'
 סוסים רץ לדרכו, וכאשר עבר על פתח הכפרי עומד אצלו ושאל את פי הכפרי הכי
 עוד רחוק הדרך לבוא לעיר פלונית, ויען הכפרי ויאמר כמו שיעור פרסה, ויאמר
 הרוכב הנה כי כן ארדוף ואשיג דרך מבוא העיר בחצי שעה, וירץ לדרכו בהחפזו
 לגוס ולהגיע למחוז חפצו, ויעברו רגעים אחדים והנה בא רוכב על עגלה עם שלש
 סוסים, ושאל בדבר הכפרי, האם ראית איש א' רוכב על ד' סוסים, ויאמר הכפרי
 ראיתיו, וזה רגעים שנים שהן ארבע נסע מזה, ויאמר ארדוף אחריו ואשיגנו, כי
 אמהר במריצת הסוסים ויעוף לדרכו, עוד לא עברו שלשה רגעים שזה נסע, והנה
 זה בא רוכב על סוסים שנים ונפשו בשאלתו, האם עבר דרך כאן רוכב על ג'
 סוסים, כן ענהו הכפרי, וזה שני רגעים שפנה והלך מזה, ויאמר הרוכב אחזור
 מתני ואמהר בסוסים ועד מהרה ארוץ ואשיגנו, וילך לדרכו, שוב עברו איזה
 רגעים והנה בא איש רוכב על סוס אחד, וכאן שואל להכפרי, האם ראית עובר
 בדרך זה רוכב וב' סוסים, ויען הכפרי, ראיתיו זה איזה רגעים, ויאמר הרוכב הגם
 שאין לי רק סוס אחד והוא יש לו שנים, עכ"ז אם אכה את הסוס ואחישו מפלט
 לי אשיג אותו בטח, והכפרי משתאה לאמר, שמעני אדוני, הכי סבר אתה שהנך
 רודף רק שני סוסים, טעות גדול הוא בידך, הלא הנך רודף ארבעה, כי השנים
 ינוסו וירדפו שלשה, והשלשה רודפים אחר ארבעה, והארבעה עד מהרה יורצו
 בחפזון רב להגיע אל מבוא העיר, ע"כ המשל הרומה ממש לענין זה שאנו עומדין
 בו, כי לך מראים באצבע על בחור פלוני כמה מתוקנים מעשיו נאמנים ונחמדים
 לפי דעתם דעת טועה, ובאמת אותו בחור ג"כ לא מצא חן בעיני כל רואיו כי גם
 לו מראים על אחר, וכן השלישי ועד הרביעי ויותר, נמצא שאין אתה רודף את מי
 שהוא עדיין ירא ד', רק את אשר כבר עזב החסידות מכל וכל ויותר, ואמת הדבר
 כי אפי' רואין לאחד ששינה את מלבושיו ויסר את בגדי החסידות ועכ"ז הוא ירא
 שמים אין להביא רא' ממנו כי לאו כל הגופין שוין ולא כל הדעות שוין, ויוכל לזה
 להזיק הרבה מאוד אעפ"י שלזה אין מזיק כ"כ. — ויש להעמים זאת בדברי רש"י
 הנ"ל באומרו, אין צריך לומר בין פרה לחמור, פ' אם יקחו בחור תם וישר וירא
 א' נגר בור רק מלחלוות התוה"ק א"צ הבדלה ביניהם כי כל רואיהם יכירון כי
 זה טהור וזה טמא ר"ל, אלא בין טהורה ל"ך לטמאה ל"ך, זה וראי צריך הבדלה
 יתירה בין דבר שהוא טהור ל"ך ובין דבר שהוא טמא ל"ך, דייקא, כי הגם
 שלאחרים לא יזיק עכ"ז אם לך יגיע חיוק⁷, צריך הבדלה והפרשה פריש מרובה

(7) עיין עוד בזה בספה"ק קרושת ציון ח"ב דף ע"ז ע"ב על נוסח התפלה, מארם רע
 מיצר הרע מחבר רע וכו'.

ולא יעזוב נפשו לשאול לרדת שחת רק הולך בישראל וירא ה'. עד כאן לשונו הזהב, הבן הדברים בטוב טעם ודעת ושים שכל.

בקשתי את אחיי היקרים רח"ו ורי"ד שיכתבו לך, ואני אצרף את מכתבם לכאן. ועתה אראה אם כתבו מה טוב ואם לאו אשלח בל"ג כך, כי אין ברצוני לעכב עוד יותר. כמדומה לי שהב' יעקב מטורקא ג"כ כתב ואצרפו. — ידידי יקירי, עיניך הרואות את אשר ערכתי היום בנעימים מערכה גדולה לפניך, לא לכבודי ולא לכבוד בית אבא עשיתי זאת רק להנאתך ולטובתך, כי אהבתך קשורה בלבי, ואף אתה נטה את ירך וכתוב מכתבים גדולים וארוכים מכל אשר אתך. מאפיסת הזמן אסיים את מכתבי.

כ"ד ידיך עוז דורש שלומך וטובתך כל הימים ומברכך שתחוג את חג המצות הבע"ל בהכשר ויתרון מתוך רב שמחה ומיעוט עונות, ונזכה לשלש אתך משוש בעגלא ובזמן קריב, כברכת,

הק' משה אהרן

לקט ענינים שונים

מב"ק מרן אדמו"ר הראשון מוהר"ש זי"ע

(לרגלי יומא דהילולא — ב' דר"ח תמוז)

(א) בס' שיחת חולין של ת"ח החדש (סאניק תער"ב) אות ט"ז הביא כי בעת שנתקבל כ"ק מרן אדמו"ר מוהר"ש זצוק"ל לאב"ד בק"ק ווישניצא (בשנת תר"מ לפ"ק) בדרשו את הדרשה הראשונה פתח לה פיתחא להאי דרשתא בגדול ענות צדק, מי אנכי ומה אנכי כי באתי עד הלום להיות מאחז פני כסא הרכבות בקהלא קדישא הדין אשר גאוני הזמן פארי הדור ישבו בה כסאות למשפט מדור דור. אמנם כן, לא אעשה שקר בנפשי לחשוב כי ראוי אנכי למלאות מקומם ולעמוד תחתם לעשות גדולות ונצורות כאשר עשו הם, חלילה לי מלחשוב כן, כי ידעתי נפשו שמתני ומיעוט ערכי עלי, אבל אגידה לכם משל נכבד ואז תשכילו על מה הוקמתי על להיות רועה צאן קדשים בעיר הזאת. — מלך גדול אחר בנה ארמון גדול ונשגב ויקרא לכל האומנים הציירים היותר גדולים ומצוינים בתבל, וחי' בתוכם אומן א' גדול ונפלא אשר אין ערוך אליו בכל העולם, והאומן ההוא עשה ציורים נפלאים מעשה ידי אומן מרהיבי עין הרואה ולא חי' שום אומן בתבל שיכול לעשות כמתכונתו, המלך לא הניח את האומן ההוא לנוע מהיכלו כי אם החזיקו בחצירו למען יוכל לתקן כפעם בפעם את הציורים ההם, עברו הימים וימת הצייר ואיש לא חי' לתקן את הציורים כמו הצייר ההוא, ובכן נתקלקלו הציורים לאט לאט והורם נהפך למשחית, ולא יכול המלך לדור בו, ויצא משם וישע אהלי אפרדו בארמון אחר, ובכן נשאר ההיכל הראשון שמש מאין יושב בו אדם, והכותלים והציורים שעליהם נתמלאו אבק ועפר עד אשר לא ניכר מראיתם, ויצר

להמלך מאד על הציורים הנפלאים ההם ההולכים לאברון, ויקרא לכל האומנים הציירים כמו הצייר המת, ויאמר להם עשו זאת איפוא והסירו את האבק מעל הציורים לבל יהיו מכוסים מעיני בני אדם. וסיים כ"ק אדמו"ר זצ"ל, המשל עלי ימשול, הנה הנאונים הראשונים אשר שמשו בקודש בכתר הרבנות הם הציירים הגדולים והנפלאים אשר בחכמת תורתם ויראתם עשו ציורים יפים ונפלאים מעשה צעצועים בתורתנו הקדושה, אבל בעו"ה באפיסת הקדושים האלה, אברה חכמת חכמים ובינת נבונים הסתתרה, ואיש אין בארץ למלאות מקומם לעשות כמעשיהם ציורים יפים כאלה, אף לתקן את אשר עשו, ובכן נתאבקו בעו"ה הציורים היפים ונתמלא אבק ועפר, ותורה ויראה מונחות בקרן זווית באין דורש ואין מבקש, לכן באתי אנכי לא לעשות ציורים יפים כמותם, כי זה אין בכחי, רק להסיר המסכה הנסוכה עליהם, ולטאטא במטאטא השמר את האבק שנפל עליהם, למען יתראו ויתגלו בהדר יפים כאשר בתחלה.

(ב) בס' מרגניתא דר"ב (לונדון תשי"ז) בתולדות המחבר בעמוד ג' מובא, כי העיר ווישניצא היתה נודעת בקושי' בהנהלת הרבנות ע"י מחלוקת תמידיות שנתהו שם, ומספרים כי כ"ק מרן אדמו"ר מוהר"ש זצוק"ל כשגמר ברעתו לעזוב את העיר ווישניצא (שכיהן בתוכה כשלש עשרה שנה), אמר בדרך צחות, כי הגה"ק בעל הארי' רבי' עילאי זצ"ל כשנתקבל לרב בק"ק ווישניצא, אמר, באמת לא הייתי צריך לקבל עלי את הרבנות כי העיר איננה מוצלחת להיות מנוהגת בשלוח ע"י הרבנים שלה, אך הנני מקוה כי אוכל להם, כי מקורם הי' שם לרב הה"צ מוה"ר יעקב מקאטעלבערג (חתן הגה"ק מוהר"ר שמעלקא מניקלשבורג זצ"ל) שה' צדיק וקדוש אמנם לא הי' מפורסם לגאון בתורה, אח"כ הי' שם הברוך טעם שהי' מפורסם לגאון אבל לא רבי (היינו לחסידים), ועלי אומרים הרבה אנשים שאני רבי והרבה אומרים שאני גדול, אהי' מילתא דשויה לתרווייהו ונחי' בשקט, אולם גם לו לא עלתה בידו שהוכרח לעזוב מקומו, וסיים כ"ק מרן מוהר"ש זצוק"ל, ואני כשהלכתי שמה בראותי כי אין קיום שם לא לגאון ולא לרבי ולא לשניהם גם יחד, חשבתי, דמאחר שאינני לא רבי ולא גאון, אוכל לשבת שם במנוחה, עכשיו אני רואה שהעיר הזאת היא ברי' חדשה שלא הכריעו בו חכמים, ואין מקום קבע לרב בתוכה.

(ג) במכ"ע קול מחזיקי הדת (שיצא לאור בלבוב) מיום ט' אלול שנת תרמ"ט נדפס שם מפגישת כ"ק מרן מוהר"ש זצ"ל עם הקיסר פראנץ יאזעף בעיר באכניע, וז': ליהודים היתה יקר וגדולה בחופיע הוד מלכנו הקיסר יר"ה על חצר מסלת הברזל בבאכניע ביום ב' העבר בבוקר ותעמוד שם הרכבת ארבע רגעים, ובמשך העת המצערה הזאת כבוד והדר עטרוהו רצון עדת ישראל בבאכניע ועיר ווישניצא, הרב הגאון הצדיק מו"ה שלמה ה"ש (שליט"א) [זצוק"ל] חופיע ביקרו, ואפריון חופה יפה עשו יושבי ווישניצא כולה מקושטת במאה עשרות כסף חדשות אשר יעטרו בהם את המלתים, וקרני השמש אשר זרחו עליהם השליכו קוי זהר להרחיב עינים, וביד הרב [כ"ק אדמו"ר מוהר"ש

זצ"ל] ס"ת מחושקה טס כסף מזוהבים, עין בעין ראו כי הפיקו היהודים את רצון הקיסר וימצא מהם קורת רוח, כשני רגעים דיבר עם הרב [כ"ק אדמו"ר מוהר"ש זצ"ל], והקיסר שאלו ראשונה, על מצב בני עדתו ומעשיהם ושלומם, ועל מעשיו ועבודתו כל היום, על ראשון ראשון ענה בהשכל ודעת לאמור, כי איש איש ממסחרו עם אחיו יחי' באמונה, ועל האחרון השיב, עבודתו איננה אחרת כי אך ללמוד תורת ד' ולהתפלל ערב ובוקר על שלו' כל מין האנושי בכלל ועל שלו' המלכות בפרט, ויישב בעיני הקיסר, ויט אליו יד שלו' ורצון.

ד) בס' מהרש"ם הכהן פ' וירא הביא בשם כ"ק מרן אדמו"ר מוהר"ש זצוק"ל שאם הסט"א רואה שהצדיק יש לו מנוחה ועי"ז ביכלתו לעלות למעלה בעבודת ד', מזמין לו איזה מחלוקת כדי להטרידו מעבודת השי"ת, ואמר על זה משל, לאיש שיש לו יונים וירא שלא יפרחו למעלה, נותן על כנפיהם זפת כדי שלא יחא ביכולתם לפרוח, כן הוא הנמשל שהס"א מביא את הצדיק לידי מחלוקת כדי למונעו מעבודת ד'.

ה) בס' הנ"ל בפ' לך הביא, כי הגה"ק משינאווע זצ"ל אמר כי כל או"א יש לו אות בתורה, ואות שלו הוא אות ו' מן הפסוק ויהי בנסוע, שה' דרכו ליסע בחיותו צעיר לימים להרבה צדיקים להכיר אותם וגם נסע למקומות רבים להחזיר אנשים למוטב ולפעול ישועות וטובות לבנ"י, ואמר ע"ז כ"ק מרן אדמו"ר מוהר"ש זצ"ל שאות שלו הוא אות ו' מן ו'בנוחה יאמר, כי מחזיר בני ישראל לתשובה ומקרבן לתורה בביתו, ע"י הישיבה הגדולה שיסד בעיר ווישניצא, שיצאו משם רבנים, תלמידי חכמים, חסידים ואנשי מעשה וכו', ולכן יוכל לנוח בביתו וא"צ ליסע הרבה ממקום למקום.

כוס תנחומין

משתתפים אנו בצערם של ידידנו

האחים היקרים והמופלגים

מו"ה דוב בערל נ"י ומו"ה מרדכי נ"י

ביקסענשפאנער

ממאנטרעאל

בהלקח מאתם אביהם היקר

הנה"ח רודף צרקה וחסד

מו"ה זכרי' מנחם ע"ה

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים

ולא יוסיפו לראבה עוד.

המערכת

תעודות וסמיכות

לרגל עבודתנו במשך השנים איקלע לידנו אוסף גדול וחשוב של תעודות וסמיכות המלצות והסכמות וכו'*) מהרבה גאוני ישראל וגדולי הדור (רובם בעצם כתי"ק), וחשבנו כי יתענגו הקוראים בהם, ואף אם על פי רוב סגנון אחד לכולם, אעפ"כ לא הרי זה כהרי זה, ובטח ימצא הקורא הנכון בכל אחד מהם חשיבות בפ"ע, לכן החלטנו להדפיסם ברצ"ה לפרקים במדור מיוחד, וראויים הרברים להיות נקבעים בדפוס לדורות עולם, ישמע חכם ויוסף לקח.

א.

אור יקרות ראתה עיני כי בא כי בא תור זמן. נישואי תלמידי החביב עלי כגופי ה"ה החתן כ' משה' בהרבני מ' יוסף מפה ק' ליסא אשר אהבת עולם אהבתיו מאז למד אצלי, ומצאתי בו קורת רוח מאוד צוף נופת תאנים עם ענבים טעמתי ביערת דבשי ועשה לי מטעמים כאשר אהבתי, יוסף לו ר' כהנה וכהנה רוח טהרה וקדושה לתורה וליראה ולשאוב מים בששון ממעיני הישועה, לזאת אמרתי בלבי בא העת והעונה להודיע לרבים כבוד הוד תפארתו להעלות על ולפאריהו ולרוממחו בקהל עם בסוד ישרים ועדה לכל דבר שבקדושה, ובעליית ספר תורה זה שמו וזה זכרו, מוריני הרב ר' משה בן מוריני הרב ר' יוסף, ותהי זאת לעדה להראות טובו ויפיו לפני כל, ומצאתי את נפשי כמחויב בדבר לקיים בו נוצר תאנה יאכל פרי'.

הכ"ד המדבר לכבוד התורה ולומדי, ב' ז' ניסן תקע"ה.

הק' יעקב הח' ק' ליסא יע"א²)

(*) רובא דמינכר מאוסף הנ"ל הם כתיבי „היתר הוראה" וסמיכת „מורנו". — ענין הסמיכות „מורנו" הי' נהוג ברוב תפוצות ישראל כמה מאות שנים ליתנם לתלמידי חכמים ביום חתונתם להיות נקראים לס"ת מיום ההוא והלאה בתואר „מורנו". (עיין בס' עוללות אפרים מאמר שר"מ ואילך). — „היתר הוראה" ניתן רק לאותן שנבחנו ע"י חכמי הדור להיותם בקיאים היטיב בהוראת איסור והיתר וכו'. — „קבלה" היא התעודה שמקבלים השוחטים מאת הרבנים הבוחנים אותם על ידיעתם בדיני שחיטה וטיב בקיאתם בהרגשת הסכין וכו'.

ואגב כראי להעתיק כאן דברי הגאון בעל חתם סופר זצ"ל בשו"ת חת"ס חחו"מ סי' קס"ג ד"ה ברם וז"ל, בענין סמיכות מוריני' וחב"ר היות שהוא דבר שאין לו שורש בש"ס רק מנהג בני אשכנזים מימי מהרי"ל ומהרי"ו ואין לנו בו דבר מקובל ממש שראוי לסמוך בהו בהוראה, אך נהירא כי קבלתי ממורי הגאון זצ"ל שהוא חרם קרמונים שלא לקרות בשם החב"ר מי שאינו מוסמך מהרב וכו', בתקנת מעהרין שנתקנה עפ"י גדולי ישראל מבואר שם שכל רב שאינו מחזיק יו"ד בחורים בישיבה אין לו רשות לסמוך במוריני וחבר בלי רשות והרמנא מהגאון אב"ד דמדינה חוץ מתשע קהלות גדולות וכו' אמנם נ"ל קלקלתינו תקנותינו כי בימיהם נהגו סילסול בעצמם ולא סמכו כ"א איש אשר

ב.

ב"ה.

הצבי ישראל, ידו לא-ל, ראוי להתהלל, שבחו למלל, ה"ה תלמידי הבח' המופלא ומופלג כ' צבי הרש בן מו"ה יחזקאל שטארק מתושבי קובענע, ישב על שלחני שלחן התורה זה שנתים, והנה בתורה, לן בעומקה של הלכה, ומצא בה סימן ברכה, אשרי מי שלו ככה, יודע לאשר בנתיב ההלכה, צח ובהיר שכלו, מלא תורת ה' כולו, והנה תחת פלפול יגיע לקח טוב, אמרתי אענדנו עטרות, ואכבדנו נגד בני עמי, וראוי הוא לקרותו לס"ת בשם החבר ר' צבי בן מו"ה יחזקאל נ"י, ולשומע יונעם ותבא עליו ברכת טוב. ר"א מאמ"ו המדבר לכבוד התורה ולומדי' הרכ הגאון האמיתי המפורסם רב אב"ד דפה ק"ק נ"ש והמדינה יע"א, הבעה"ח יום ה' מ"ז למב"י תקפ"ו לפ"ק.

נאו' הק' מרדכי בנעט חונה פה ק"ק נ"ש והמדינה יע"א³

למד ולימד ונהג בדברי חבירות וכו' ואח"כ באו דורות של אחריהם וסמכו פרנסי עם ועשיריהם מפני שהיו מטילים מלאי לכיסין של ת"ח ומחזיקי ידיהם ומגדלים בניהם לת"ת והיו מכבדים אותם בסמיכות החבר אעפ"י שלא היו בעלי תורה, ושעמם ונימוקם עמם כדברי חז"ל פ' מקום שנהגו המטיל מלאי בכיסו של ת"ח זוכה ויושב בישיבה של מעלה שנא' כי בצל החכמה בצל הכסף וכהאי דשמעון אחי עזרי', ולכל זה ה' צריך עכ"פ רב מופלא וצדיק היודע להבחין בין גביר לגביר הנאמן בדבריו לומר כל מן דין סמוכא לנו. — אבל עכשיו נתקלקלו הדורות ונעוּתו הדינים, אדם קונה החבר באגרות כסף אחת אפילו אינו לא במקרא ובמשנה ובדרך ארץ ואין חבורתם נאה לא להסומך ולא לנסמך ע"כ אין לדקדק אם הוא רב ותופס ישיבה או לא, לא עשה אלא מעשה קוף בעלמא ולא סמך אלא קנה רצון, אבל מ"מ יהיו הסומכים רב או ב"ד קבוע שבוער כי מנהג ישראל תורה היא שלא יבואו ג' רועי בקר לסמוך את מי שירצו ולעשות חוכא ושלולא בקריאת שם רבי, יעיין בקונטרס הסמיכת שבסוף ספר רלב"ח מה שהאריך והפליג מאוד בקריאת שם זה למי שאינו ראוי לו, יעו"י"ש.

(1) הוא הג"ר משה פיילכענפעלד זצ"ל אבד"ק ראגאזען. ה' ג"כ תלמיד מובהק להגאון רעק"א זצ"ל. עיין ס' אגרות סופרים ח"א מכתב ל"ט. — נפטר ז' אדר שנת תרל"ב.

(2) הוא הגאון בעל חוות דעת זצ"ל אבד"ק ליסא וסטריא.

(3) הוא הגאון מוה"ר מרדכי בנעט זצ"ל אבד"ק ניקלשבורג. — נולד בשנת תקי"ג לאביו מו"ה אברהם ביהא בכפר שורגע. בצעירותו למד בניקלשבורג אצל הג"ר גרשון פולין אב"ד רשם, אח"כ למד אצל הג"ר יעקב קאצעלינבויען באישינגען, ואח"ז אצל הג"ר יוסף שטיינהארט אבד"ק פיורדא. בשנת תקל"ה בערך נבחר לדומו"ץ בק"ק ניקלשבורג, אח"כ שימש כאבד"ק לאנדענבערג, ואח"כ כאבד"ק שושבורג, ומשם עלה ונתעלה בשנת תקמ"ט על כס הרבנות בק"ק ניקלשבורג. העמיד תלמידים רבים ומהם גדולי ישראל. נדפס ממנו מגן אבות על ל"ט מלאכות, באור מרדכי על המרדכי, שו"ת פרשת מרדכי, שו"ת הר המור, ותכלת מרדכי דרשות. נפטר בקארלסבאד ביום י"ג לחודש מנחם אב שנת תקפ"ט לפ"ק, ונטמן בעיר ליכטנשטאט הסמוכה לק"ב, וכשבעה חדשים אח"ז בחורש אדר שנת תק"ץ הועבר גופו מהחור לניקלשבורג, ושם מנ"כ.

ג.

ב"ה.

שם האחד אליעזר, צדק והאמונה מתניו אזור, ה"ה הנעלה כ' ליזר חתן מ' יודא ברין דיין דק' פרוסטיץ יע"א, האי קלא דאליעזר נשמע קולו בבואו אל הקודש פנימה, שוקד על דלתות בה"כ לילי ויממא, לעשות תפלתו בכוונה עצומה, שש ושמח לעשות רצון השוכן בשמי רומא, עיניו למטה ולמעלה לבו כל הימים שמה, במצותיו חפץ מאוד בלקיחה תמה, כל כי האי מילתא העיר עליו הרב הגאון כמוהר"ר ארי' ליב נ"י אבד"ק הנ"ל שביקש לסמכו בדברי חבירות ולכבדו נגד זקני עמא, ומוחזקני שדבריו אחר כוונת הלב המה, גלל כן אני מסכים לקרותו מחג הזו ואילך בשם החבר ר' אליעזר נ"י כדי שלא למנוע הטוב להולכים בתמים ולהושיבו בקרן אורה ותמה, והשומע לדברי אלה יאיר פניו כפני חמה, ויזכה לעלות לציון עיר ה' שמה. ד"א אמ"ו הרב הגאון הגדול אב"ד ור"מ דק' נ"ש והמדינה יע"א. הבעה"ח,

נאו' הק' מרדכי בנעט חו' פה ק"ק נ"ש והמדינה יע"א

ד.

בס"ד.

שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו ה"ה חתני הרב המופלא בתורה ויראה, שלשלת היוחסין, מהור"ר משלם זלמן הכהן נר"ו (כן הרב הגדול המופלא והמופלג הגאב"ד דק"ק צילץ מ"ה שלמה הכהן זצ"ל ונכד הגאון הנודע לשם ולתהלה מ"ה משלם זלמן הכהן זצ"ל הגאב"ד דק"ק פיורדא בעל מחבר שו"ת בגדי כהונה) העומד זה קרוב לחמש שנים לשרת בקדש להיות רב ומורה בק"ק אפפעלן, והרבה פעמים פלפל עמי בחכמה בגמרא ופוסקים, וגם הציע לפני שאלות ותשובות, ומצאתי בו את שאהבה נפשי, ראיתי כי ידיו רב לו ללחום מלחמות התורה, לצלול בעמקי ים התלמוד, ולדון ולהורות כדון וכהלכה, והנה אף כי כבר נסמך מרבנים מופלגים בעלי הוראה וגם כבר יושב זה שנים על כסא רבנות והוראה לכבוד ולתפארת, בקש ממני שגם אני אסמוך את ידי עליו, ואחרי העלותי על לכבי מה שהעלה בשו"ת שבות יעקב סי' מ"ד מרבני התוספ' סנהדרין דף ה' שמותר לקרוב לסמוך לקרובו, ובזכרי דברי החכם ע"ה „אל תמנע טוב מבעליו בהיות לאל ירך לעשות“, נדרשתי לאשר נשאלתי, ואסמוך גם אני את חתני הרב נ"י הנ"ל בסמיכת הוראה יורה יורה ידין ידין כאחד הרבנים נרם יאיר בכל תפוצות ישראל ער יעמוד הכהן לאורים ותומים.

כ"ד המדבר לכבוד התורה והעוסקים בה, פה ק"ק אלטונא יום ב' י"ג סיון ברי"ת לפ"ק.

הקטן יעקב בלאאמ"ו מו"ה אהרן עטטלינגער ז"ל⁵

הח"פ בק"ק הנ"ל והמדינה יע"א

(4) הוא הנאבד"ק אפעללן ואח"כ הנאבד"ק שווערין. נפטר בברעסלא כ' אלול שנת תרס"ב לפ"ק. ראה עוד אודותו בכר"ש שנה ב' קונט' ה' עמוד ט', ובקונט' ט' עמוד נ"ט.
(5) הוא הגאון בעל ערוך לנר זצ"ל, ראה אודותו בכר"ש שנה ב' קונט' ח' עמוד ט'.

רשי

37 لَمَّا رَوَّاهُ

6

וכל העולם עליו יעשה לו ויהי כדבר הדין • קדלתי ארצות אחרות כללם שיהו ויתנו
 ויתחדו • על ענין הדפוס לא היה צורך מעטת לכל זה כי כל הדברים היתלקו
 וסופו לעד מהרה ואחריה עזה כותב מעטת ופ ערה • כדלית חולה לא
 וכלית לבית דין כפאנת כפוף כהית התכלית על מנהיגת הקדמות עדה
 כלית ופועת ודבור ה' את נביא תלית על מלחם כן עמעת ופ כאן "
 על ענין עכונות יתכן שאת מערתהק למה כחמה פכית דועת ופועת
 חלל יפ כמה מונשן גדול על הכל עממה יפ על עמק עמית מונשן ע
 קהה והפילם אכיס ונרפכת את להנה על כחתי • עתה עכונות • עמית
 וכל סתק יהיה לי עזרא לוח הענין ונענית וכונן • עלעית שאת עזר
 ענין אחד וכל הקשרים חלל ותי • יכול להפיק באמצע כי כפין להקט הס
 כאן חלל הדפוס • רכשית כי מעה המשכיל הכונן המל' וכל כית מל'
 עד כוש • תמינתי כי לא לתם דרכן • חלל מעד את על כי ככונ • ינה
 חולה פשו להמתק הדברים באורך ויהי לבדן אחרי פשו וקשן לבין י
 למחשם לבדכנא מככונתו כי עתה מונשן טח האצט תידן מ

La muy estimada reseuy y me fue un gran placer
y mucho devertimiento e estava muy buena
lena de gracia y caridad y amistad segun lo q
esperava e espero. Gracia al soberano estoy muy
bueno y de la semana pasada ia lo esquerey

q estava bien. q lo que toca ala Toplica escreuy
al Hermano mis razones y aun veve sy puedraser
espero larga alegre sy no es encendido Siempre rogo
al soberano nos cumpla nuestras demandas q
bien y nos escape de todo mal amen Muy amigo

Fiel entrinsico
Joseph
A. K. K.
G.

ואלה יעמדו על הכרכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אהרן הלוי מייזעלס נ"י להולדת הבן
להרב כרוך חנה גרינפעלד נ"י ראש הכולל בקרית באבוב להולדת הבן
להאברך היקר ר' חיים דוב קרוימאן נ"י מקרית באבוב להולדת הבן
להאברך היקר כנש"ק ר' טובי' ארי' ליבוש הורוויץ נ"י להולדת הבן
להרב חיים דוד בלום נ"י ר"מ במתיכתא עץ חיים דבאבוב להולדת הבן
להאברך היקר ר' יוסף פאלגער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' יצחק משה צבי בריינער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' נתן גליק נ"י להולדת הבן

יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הרעת לאויט"א.

המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אלי' יהודה לייבטשע שפיעלמאן נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' זאב לאנגזאם נ"י מבני ברק להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יהודה חיים שניידער נ"י מבני ברק להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יחזקאל שרגא ברוך עליאם נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יצחק יהודה ליכוש פג"ל לאנדא נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' ישראל שמואל הלוי הורוויץ נ"י מלונדון להולדת הבת
 להאברך היקר ר' משה יהושע צוויבעל נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' משה יהושע הלברשטאם נ"י נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל
 הי"ד להולדת הבת

להאברך היקר ר' שלום קעססלער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר בנש"ק ר' שמואל דוד בעק נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' שמחה פינחס שטראהלי נ"י להולדת הבת
 יזכו לגדלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג כל הימים.
 המערכת

ברכת מזל טוב

להרב המפורסם וכו' מוה"ר אהרן טייטלבוים שליט"א אבר"ק טשענסקאוויץ
 לנישואי נכדתו תחי'
 להנה"ח מו"ה יהושע העשיל צעהנווירטה נ"י מבני ברק לנישואי נכדיו יחיו
 להרב מו"ה יחיאל הלברשטאם שליט"א הרב מפאקשעוויץ נכד כ"ק מרן
 אדמו"ר זצוק"ל הי"ד לנישואי בתו תחי'
 להרב יעקב אייזען נ"י ממאנטרעאל לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה יצחק זאב הכהן ראזענגארטען נ"י לנישואי בנו האברך היקר ר'
 אהרן נ"י
 להנה"ח מו"ה מנחם מענדל הכהן ראזענגארטען נ"י מבני ברק לנישואי נכדו נ"י
 להרב פסח קופיעץ שליט"א ר"מ במתיבתא עץ חיים דבאכוב לנישואי בתו תחי'
 להאברך היקר ר' אשר יונה לנדא נ"י לנישואיו
 להאברך היקר ר' חיים יצחק שלמה ברוך נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 להאברך היקר ר' יוסף רייכבערג נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו

להאברך היקר ר' יצחק פינטער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' יצחק אייזיק דייטש נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' משה פאריזער נ"י מאנטווערפען לנישואיו

יעזור הש"ת שיזכו לבנות בית נכון ונשא על דרך ישראל סבא
מתוך עושר ואושר מזל והרחבה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אהרן קעספלער נ"י לאירוסיו נכדתו תחי'
להנה"ח מו"ה אליעזר פאפיער נ"י לאירוסיו בתו תחי'
להנה"ח מו"ה יצחק אייזיק עליאם נ"י לאירוסיו בתו תחי'
להרב מו"ה יקיתאל יהודה מיזליש שליט"א אבד"ק סיגעיט לאירוסיו בתו תחי'
להנה"ח מו"ה ישראל משה גערמאן נ"י לאירוסיו נכדו נ"י
להנה"ח מו"ה מאיר הלוי הורוויץ נ"י לאירוסיו בנו הב' הח' הנעלה כמר נפתלי
הלוי נ"י תלמיד ישיבתנו
להרב נחום מאיר גערמאן נ"י מגיד שיעור בישיבתנו לאירוסיו בנו הכ' הח' הנעלה
כמר יוסף שלמה נ"י תלמיד ישיבתנו
להרב המפורסם וכו' מוה"ר פנחס הירשפרונג שליט"א ראש ועד הרבנים
במאנטריאל לאירוסיו בתו תחי'
להב' החתן הנעלה כמר מנחם מענדל טענענבוים נ"י מטאראנטא לאירוסיו
להב' החתן הנעלה כמר פסח קטן נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסיו
בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד
למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

פני' רחופה!

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם
במוקדם האפשרי כלי שום שהיות.

הרוצה להשיג קובצי „כרם שלמה“, וכן בכל עניני המערכת,
לפנות אל האדרעסין דלהלן:

בארץ ישראל

כרם שלמה
שע"י אוצר הספרים
דישיבת קדושת ציון
קרית כאבוב ת.ד. 204 בת"ים

במאנטרעאל

KEREM SHLOMA
c/o Goldberg
5659 Hutchison St.
Montreal H2V-4B5, Canada

בטאראנטא

KEREM SHLOMA
c/o Lemel
127 McGillary Ave.
Toronto, Ont. M5M-2Y7, Canada

בארצות הברית

KEREM SHLOMA
1533 - 48th St.
Brooklyn, N. Y. 11219

בענגלאנר

KEREM SHLOMA
c/o Hirsch
10 Rookwood Ct.
Castlewood RD.
London N. 16, 6-D.R.

בבעלגיע

KEREM SHLOMA
c/o Kwadrat
28 Nervier St.
Antwerpen 2000, Belgium

Printed in the U.S.A. by
Simcha Graphic Associates
4914 13th Avenue, Brooklyn, N.Y. 11219 (212) 854-4830

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה”

בארה"ב = 15 דאללער לשנה

בקאנאדע = 18 דאללער לשנה

בבעלגיע = 600 פראנק לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

בשאר ארצות = בדואר רגיל 18 דאללער לשנה

בדואר אויר 25 דאללער לשנה

[illegible]

om:

KEREM SHLOMO
B.Y.B.Z. of Bobov
1533 - 48th Street
Brooklyn, N.Y. 11219

**Non-Profit
Organization
U.S. POSTAGE
PAID
PERMIT No. 6579
BROOKLYN, N.Y.**

ADDRESS CORRECTION REQUESTED

FORWARDING & RETURN POSTAGE GUARANTEED

(Please send P.S. form 3547)

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הנח"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב וצ"ל

קובץ מוקדש למספול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחל"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

שנה ד' קונטרס י"א   אלול תשמ"א   ברוקלין, נ. י.

יוצא לאור ע"י תלמידי כ"ק
מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א

1533 48th Street

Brooklyn, New York

Tel. 871-6623

התוכן

מדור אמרי קודש

ליום כיפור . . . . . כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א 1

מדור זכרון לראשונים

ח פלפול נחמד לפ' תצא . . . . . הגאון בעל שאגת ארי' זצ"ל
ט בסוגיא דנתקלקלו הלוי' בשיר . . . . . הגאון מוה"ר מאיר פישלס זצ"ל
יא בסוגיא דחצי שיעור . . . . . הגאון מוה"ר אהרן אב"ד באטארקעס זצ"ל

מדור אגרות קודש

יג שני מכתבים מהגאון מוה"ר זאבל איגר זצ"ל אבד"ק ברוינשווייג . . . . .

מדור זכרון לאחרונים

טז תשובה על ג' שאלות . . . . . הג"ר יוסף ראזין מרווינסק ז"ל
יז כיומא דף י"ב ע"ב . . . . . הג"ר זאב ניסנבוים ראבד"ק דראהביטש הי"ד

מדור פלפול והלכה

יט בדין ברכת הזימון, ואמירת רצה . . . הרב מוה"ר בצלאל שטערן שליט"א
כג בדין שבת בחולה שיב"ס . . . . . הרב חיים יעקב מאיר רובין נ"י
עולת שבת בשבתו

כט ליקוטים יקרים לשבתות ומועדים . . . . . המערכת
לד נוסחאות והערות ברש"י עה"ת . . . . . הר"ר מנחם בראכפעלד שליט"א

מדור תמיהות וישובים

לח הערות קצרות בענינים שונים . . . . .

מדור הנאהבים והנעימים

לו במס' יומא דף פ"ו ע"ב . . . . . הר' יעקב אלימלך דערעשעוויץ הי"ד

מדור זכור ימות עולם

מ כתב רכנות להגאון אבד"ק באטארקעס (משנת תקפ"א לפ"ק) . . . . .

מדור תעודות וסמיכות

מב כתב „קבלה" . . . . . הגאון בעל מעשה רוקח זצ"ל
מג כתב „חבר" . . . . . הגאון מוה"ר צבי הירש מבערלין זצ"ל
מג כתב „מורנו" . . . . . הגאון מוה"ר נחום טריביטש זצ"ל

מד צינים והערות . . . . .
מו מכתבים אל המערכת . . . . .
טו, מח צילומי כתבי קודש . . . . .
מט ברכות והודאות . . . . .
נא מפתח כללי לקובצי שנת תשמ"א . . . . .

חותמין בברכה

כצאת השנה מקדימין אנו את פני

כבוד קדושת עמ"ר מרן אדמו"ר שליט"א

בברכותינו הנאמנות

ברכת כתיבה וחתומה טובה לאלתר לחיים טובים ולשלום

בבריות גופא ונהורא מעליא ובחיוזוק ואימוץ כח להשפיע עלינו כל מיני
השפעות טובות כשאיפת נפשו הטהורה.

ונזכה כולנו יחד במהרה לקבל את פני משיח צדקנו
תחת דגלו של כ"ק רבינו שליט"א, אכ"ר.

ופה מקום אתנו לאחל ולברך לכל אנ"ש וירדינו החותמים הנכבדים שיחיו
שנה טובה ומאושרת.

תכלה שנה וקללותי' — תחל שנה וברכותי'.

כעתירת וברכת,
המערכת

ברכת תורה

לידירנו הנכבד הנגיד החסיד
הדגול והמרומם נדיב ושוע
מו"ה משה יקותיאל עליאם נ"י

אשר נדבה לבו אותו לסייע ברבר מצוה
בתרמו סכום חשוב מאוד להדפסת קובץ הנוכחי

לעילוי נשמת אביו הרה"ח הנכבד
מו"ה מרדכי יעקב שו"ב במו"ה אליהו ע"ה
מזאטור
נהרג עקה"ש בשושן פורים שנת תש"ג לפ"ק

ולעילוי נשמת אמו החשובה
מרת חי' בלומא בת הרב מו"ה ברוך ניכטבורגער ע"ה
נהרגה עקה"ש ביום כ"ז סיון שנת תש"ב לפ"ק

ולעילוי נשמת זקנו
הרה"ח מו"ה אליהו במו"ה משה יקותיאל עליאם ע"ה
מסאניק

ולעילוי נשמת זקנו
הרב מוה"ר ברוך במו"ה יצחק אייזיק ניכטבורגער ע"ה
מלימאנוב

ולעילוי נשמות שני אחיו
הב' אביגדור, והב' שלמה ע"ה
נהרגו עקה"ש ביום כ"ז סיון שנת תש"ב לפ"ק

תהא נשמתם צרורה בצרור החיים

זכות המצוה יגן בעדו ובעד כל בני ביתו להתברך בכל מילי
המיטב בשפע ברכה והצלחה ובבריאות השלימות לאורך
ימים ושנים בנחת והרחבה.

המערכת

מזכרת נצח

הקובץ הזה נרפס

לעילוי נשמת

אבי מורי מו"ה אברהם במו"ה פסח ע"ה הי"ד
ואמי מורתי מרת טובא בת מו"ה יחזקאל קליין ע"ה הי"ד

מצאנו

נהרגו עקה"ש ביום ח"י אלול שנת תש"ב לפ"ק

אחותי מרת הענא בת מו"ה אברהם ע"ה הי"ד

נהרגה עקה"ש ביום י"ב אייר שנת תש"ב לפ"ק

אחי מו"ה רוב בער במו"ה אברהם ע"ה

נפטר ביום ט' סיון שנת תש"ח לפ"ק

חותני מו"ה חיים ברוך במו"ה צבי ע"ה הי"ד

וחותנתי מרת מיריש בת מו"ה משה ע"ה הי"ד

ובנם מו"ה צבי במו"ה חיים ברוך ע"ה הי"ד

נהרגו עקה"ש ביום ח"י סיון שנת תש"ד לפ"ק

תהא נשמתם צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנם וחתנם,

שלמה גאלדבערג

מאנטרעאל

מזכרת נצח

הקובץ הזה נרפס

לעילוי נשמת

אמי מורתי

האשה החשובה והצנועה

מרת מרים בת מו"ה מנחם מענדל לאקס ע"ה

שנלב"ע

אחרי סבלה יסורים גדולים ועצומים

ביום ש"ק כ"ג אלול שנת תשכ"ט לפ"ק

תהא נשמתה צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנה,

אלכסנדר מנחם קורין

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

ליום כיפור

דבר אל אהרן אחיך ואל יבא בכל עת אל הקודש מבית לפרוכת אל פני הכפורת אשר על הארון ולא ימות כי בענן אראה על הכפורת.

י"ל בזה עפי"ד הרה"ק מוהר"ר מענדלי מרימאנוב זצ"ל בספר מנחם ציון לפרש דברי המדרש עה"פ קדושים תהיו יכול שתהיו כמוני ת"ל כי קדוש אני קדושתו למעלה מקדושתכם. ולכאורה הוא תמוה דהאיך יעלה על הרעת להתדמות להשי"ת. וכתב לבאר שם בארוכה, ותמצית דבריו, דהנה קדושת הקב"ה הרמה והנשאה נסתר ונעלם ואינו יכול לגלות קדושתו וגדולתו, שאם הי' מגלה קצת, היו כל העולמות בטלים במציאות שלא הי' ביכולתם לסבול הארתו, והעולם כמנהגו שכל דבר מתאווה למעלה היותר גבוה ממנו, וכן בני ישראל מוכחרי הבריאה נתן הקב"ה בהם הכח לשרת ולברך בשמו ולדבקה בו וכאזו"ל הרבק במדותיו, ועי"ז לעלות למעלה מכל מלאכי מרום שרפים ואופנים וחיות הקודש, ומאחר שרוממותו וקדושתו ית"ש הוא שמיר ונעלם מכל, לזאת ראוי ונכון לכל איש משכיל להרבק במדותיו של השי"ת להסתיר מעשיו הטובים, ובה יתדמה לבוראו להיות קדוש ד' מכובד, אולם לא כל העתים שוות, שכמה פעמים מחויב האדם לגלות מעט מדרכיו ומעלותיו ללמד דעת את העם ורבים ישיב מעון ולהוציא יקר מזולל, וע"כ צונו יוצרנו, קדושים תהיו, שאל תגלו ותפרסמו מעשה צדקתכם ופרישתכם, ובה תהיו קדושים, יכול שתהיו כמוני, פי' שאל תטעו להיות לעולם כך, דהיינו להיות כמו הקב"ה שמסתיר קדושתו לעולם, כי הקב"ה אינו יכול לגלות קדושתו, שאל"כ כמעט רגע יתבטלו כל העולמות וכל הברואים, אבל במין האדם אינו כך, כי לעתים צריך לגלות מעט, כדי לפרסם קדושת הבורא ב"ה, וזה שאמר המדרש, תלמוד לומר כי קדוש אני, כלו' שתלמוד ותרגיל את עצמך לומר ולפרסם קדושתו ורוממותו, ולכן לא תוכל להתעלם מעשה צדקתך לעולם להיות בקרבך קדוש, כי צריך אתה לקדש שמי ברכים, עכרה"ק.

והנה נודע מדרשו של אהרן הכהן אוהב את הבריות ומקרבן לתורה, ומקרא מלא ריבך הכתוב יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל, שהכהנים השפיעו על בני ישראל חכמת התורה ודרכי ד'. והנה האופן שהשפיע אהרן הכהן תורה ודרכי ד' לבני"י, הוא ע"י שראו בני"י מעשיו הטובים ומדותיו הישרים וכו' וכמו שכ' בספה"ק רביד הזהב עה"פ בשלום ובמישור הלך אתי, ורבים השיב מעון, כי לא הוצרך להוכיח את אחרים, רק כל מי שראה אותו, באו לו תיכף הרהורי תשובה בלבו. (עיין בזה בספה"ק קדושת ציון לכ"ק אאמו"ר זצ"ל הי"ד בפ' בהעלותך). נמצא שאם הי' מסתיר מעשיו הטובים, לא הי' יכול להשפיע תורה לבני"י ולהביאם לידי תשובה.

וזהו שאמר הכתוב, דבר אל אהרן אחיך ואל יבוא בכל עת אל הקודש, שלא יחזיק תמיד במדת הקדושה דהיינו הסתרת המעשים טובים, מבית לפרוכת, להסתיר דרכיו המפוארים בקרבנו מבית לפרוכת, לא יעשה כן, שאם יעשה כן איך יורה חטאים בדרך, רק יגלה טפה, בעבור יראו בני ישראל זיו קלסתר פניו הקדוש והטהור, כדי שעי"ז יכנס בלבם הרהורי תשובה וקבלת עול התורה, וזהו, אל פני הכפורת אשר על הארון, שיגלה פניו, בשביל הכפורת, דהיינו כפרת עוונות, כמבואר בספח"ק נועם אלימלך בפרשת אחרי בפסוק זה, שיתקנו בנ"י את מעשיהם המקולקלים ויכופר להם, וגם אשר על הארון, שעי"ז יוכל ג"כ לקרבן לתורה המונחת בארון. וזהו שמסיים הכתוב, כי בענן, כל' אעפ"י שמן הראוי לאדם להסתיר מעשיו הטובים שיהיו מכוסים בענן טמיר ונעלם מעין כל, עכ"ז אראה על הכפורת, וכדברי הרה"ק ר"ר מענדלי, כי לא כל העתים שוות, ולפעמים צריך להתראות ולגלות המעשים טובים, כדי להמשיך על ידי זה כפרה לבני ישראל.

ובדבר האמור יתבאר על נכון נוסח תפלותינו בימים הנוראים, לדור ודור נגיד גדלך ולנצח נצחים קדושתך נקדיש ושבחך אלקינו מפינו לא ימוש לעולם ועד כי אל מלך וקדוש אתה, לדור ודור המליכו לא-ל כי הוא לבדו מרום וקדוש. דהכוונה היא על ענין הנ"ל, לדור ודור נגיד גדלך, כל' בכל הדורות נגיד ונספר תהלתו גדלו ותפארתו וכדברי המדרש הנ"ל תלמוד לומר כי קדוש אני, שצריכין להתלמד ולהרגיל עצמו לפרסם קדושתו ורוממותו ית"ש בעולם, ומאיך גיסא, ולנצח נצחים קדושתך נקדיש, להחזיק במדת הקדושה להסתיר עד כמה שאפשר המעשים טובים, אבל כל מה שיש בו צורך עבור אחרים להשפיע עליהם תורה ומצות ודרכי ד' זה לא נסתר בקרבינו, רק שבחך אלקינו מפינו לא ימוש לעולם ועד וכו', ומביא רא' כי כן צריך להיות, כי לדור ודור המליכו לא-ל, שכן ה' דרך אבותינו הק' בכל הדורות מימי האבות הקדושים והלאה להמשיך קבלת עול מלכות שמים על אחרים, וראשון ה' אברהם שהמליך את הקב"ה בעולם, כי הוא לבדו מרום וקדוש, כי רק השי"ת לבדו ראוי לו להחזיק במדת הקדושה מרום מן העולם להסתיר ולהעלים תמיד גדולתו ורוממותו, כי אם לא כן ח"ו יתבטלו כל העולמות כנ"ל, אבל אנחנו בני אדם צריכין לגלות קדושת הבורא ית"ש בעולם כפי הצורך להמשיך תורה ומעש"ט ועול מלכות שמים על בני ישראל.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועז להרפים שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

פלפול נחמד לפרשת כי תצא

מהגאון בעל שאגת ארי' זצ"ל¹

כתיב בפרשת כי תצא, כי ימצא איש שוכב עם אשה בעולת בעל ומתו גם שניהם האיש השוכב עם האשה והאשה וגו', כי יהי נערה בתולה מאורשה לאיש ומצאה איש בעיר ושכב עמה, והוצאתם את שניהם אל שער העיר ההוא וסקלתם אותם באבנים ומתו את הנערה על דבר אשר לא צעקה בעיר ואת האיש על דבר אשר ענה את אשת רעהו וגו'. ויש לדקדק למה גבי אשת איש כתיב כרישא דקרא מיתת האיש ואח"כ מיתת האשה וגבי נערה המאורסה כתיב קודם מיתת הנערה ואח"כ מיתת האיש.

ונקדים דברי הש"ס ביבמות (דף י"ב ע"ב) מדקתני קטנה שמא תתעבר ושמא תמות מכלל דאיכא קטנה דמעברה ולא תמות ואיזה היא קטנה מבט י"א שנה ויום א' עד י"ב שנה ויום א' וכו' א"כ מצינו חמותו ממאנת וכו' אמר רב ספרא בנים הרי הם כסימנים ורב זביד אמר אין בנים בלא סימנים עיי"ש, והקשה בעל נימוקי יוסף בשם הרמב"ן דלפי גמרא זו יקשה על הא דאמרין במס' נדה (דף מ"ה ע"ב) דבת י"א שנה ויום א' נדר' נבדקין אף שהביאה סימני, ניחוש שמא מיהרה להביא סימני ואילו נשאת ונתעברה ילדה ואין בנים בלא סימנים, ותירץ הרמב"ן דאזלינן בתר רוב ורק מיעוטא דמיעוטא נינהו שממהרות להביא סימני תוך הזמן הזה ולכן לא חיישינן לזה. ולכאורה יש להקשות ע"ז מהא דמבואר בתוס' חולין (דף י"א ע"ב) בשם ר"ת דבין מיתה למיתה לא אזלינן בתר רוב, א"כ קשה למה דנין את נערה המאורסה בסקילה ניחוש דילמא אי הוי נשאת לבעל בתוך י"ב הוי מתעברת והוי כמו סימני נערת ואין בין נערת לבוגרת אלא ששה חדשים בלבד וא"כ היא עכשיו באמת בוגרת וגבי נערה המאורסה כתיב נערה ולא בוגרת, ואין לומר דאזלינן בתר רוב כתיובין הרמב"ן הנ"ל, דהא בין מיתה למיתה לא אזלינן בתר רוב, והכא בלא"ה חייבת מיתה אחריתא דבוגרת המאורסה מיתה בחנק.

אמנם י"ל דהא דנערה המאורסה דינה בסקילה איירי דקיבל אבי' קידושין בשבילה בתוך ימי נערוהה כי יש לאב זכות לקבל קידושין בשביל בתו הקטנה או הנערה אבל לא בשביל בוגרת, וא"כ ממ"נ חייבת בסקילה, דאם היא נערה הרי פשיטא דחייבת סקילה, ואם נימא דהיא בוגרת א"כ גם קידושי' אינן קידושין

1) הגאון מוה"ר ארי' ליב נולד בשנת תנ"ה לאביו הג"ר אשר אבר"ק גליל העליון במדינת רוסיא (ראה בכר"ש שנה ג' קונט' ב' עמוד ח'). בשנת תפ"ד נתמנה לר"מ דק"ק מינסק וניהל שם ישיבה גדולה ומפוארה, אשר יצאו ממנה תלמידים גדולי הדור כמו הג"ר רפאל הכהן אבר"ק אה"ו והג"ר חיים מוואלאוין. בשנת תקכ"ו נתקבל לאב"ד דק"ק מיץ. נדפס ממנו ס' שאגת ארי', טורי אבן, וגבורת ארי' על יומא תענית ומכות. — גלב"ע בחיותו כבן תשעים ביום ט"ז לחודש תמוז שנת תקמ"ה לפ"ק ומנ"כ בעיר מיץ. ר"ז הועתק מכת"י תלמיד א'.

והיא פנוי' ואינה חייבת מיתה כלל, והיכא דאינה חייבת מיתה שפיר אזלינן בתר רוב, וא"כ מוכן שפיר הך דינא דנערה המאורסה דמיתתה בסקילה, אמנם צריך לומר דבאותו יום שקידשה אבי' באותו יום זינתה, דאל"כ ליחוש דילמא בשעת קידושין היתה נערה ובשעת זנות היתה בוגרת, אלא ע"כ דמיירי באותו יום. אבל אכתי קשה הא בעינן הלנת הדין ואיתא בש"ס (סנהדרין ע"א ע"ב) סרחה ואח"כ בוגרה תידון בחנק, וא"כ ליחוש דילמא אחר שזינתה ביום שלאחריו קודם מיתה נעשית בוגרת וא"כ יהי דינה בחנק, ולא אזלינן בתר רוב כנ"ל, ועכצ"ל דהיכא דלא אפשר סוקלין אותה באותו יום שזינתה בלא הלנת דין, ואיירי דנתקדשה וזינתה ונסקלה ביום אחד, אבל לבועלה ליכא נפקותא בזה, וא"כ לדידי' צריך הלנת דין כדין כל חייבי מיתה, וא"כ סוקלין אותו ביום שלאחריו, ולכן שפיר כתיב בנערה המאורסה ברישא דקרא מיתתה, להורות דאין נותנין לה הלנת הדין, ודו"ק.

בסוגיא דנתקלקלו הלויים בשיר

מהגאון מוה"ר מאיר פישלס זצ"ל ראבד"ק פראג⁽¹⁾

הרמב"ם פ"ג מהל' קדוש החורש הלכה ה' פעם אחת נשתהו העדים מלבוא עד בין הערכים ונתקלקלו במקדש ולא ידעו מה יעשו, אם יעשו עולה של בין הערכים שמא יבואו עדים, ואי אפשר שיקריבו מוסף היום אחר תמיד של בין הערכים עמדו בית דין והתקינו שלא יהיו מקבלים עדות החורש אלא עד המנחה וכו'. ותמחו עליו הלחם משנה והתירו"ט שהוא נגד לשון המשנה וגם נגד סוגית הגמ' בר"ה דף ל' ע"ב עיי"ש. ויש ליישב, דהנה המהר"ם חביב בס' יום תרועה תמה על התוס' שהקשו אמאי לא חשיב קלקול של מוסף, ולכאורה הלא עשה דהשלמה אינה אלא למצוה ולא לעכב, והתוס' גופיהו במס' ביצה כתבו כדבריו עיי"ש. ונ"ל דהתוס' הכא נאדו מתירוי' זה, דהאחרונים הקשו על הטור א"ח סי' קל"ג דכתב השיר שהלויים היו אומרים בבית המקדש הי' בתמיד של שחר ולא בתמיד של בין הערכים והוא נגד המשנה וסוגיא דהכא, וכתב הרב מהר"ם אלשיך בתשובה דמסוגיא דהכא יש ראי' להטור, דהא קשה למ"ד שלא אמרו שירה כלל, הא סתם משנה ר' מאיר וס"ל בפ"ב דערכין (דף י"א ע"א) כברייתא דהשיר מעכב הקרבן, אלא ע"כ פלוגתא דר"מ ורבנן דווקא בתמיד של שחר, אבל בתמיד של בין הערכיים כ"ע מודו דאינו אלא למצוה ולא לעכב, ולזה נתכוון הטור, עכ"ד (ומובא במג"א). וא"כ שפיר מתורץ דהכא דמיירי בשל בין הערכיים

(1) ראה אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ב' עמוד ט' ובקונט' ד' עמוד ו'. — חידו"ת הללו הועתקו מכת"י א' מתלמידיו, ושני קטעים האחרונים מן ד"ה כל הנ"ל עד הסוף, הוסיף הג"ר מאיר זצ"ל בנכותי"ק. — פאקסימילא מנכותי"ק להלן בעמוד מ"ח.

אין השיר מעכב הקרבן, וחשיב לי' קלקול משום דהוי מצוה לכתחילה, ושפיר הקשו התוס' אמאי לא חשיב קלקול עשה דהשלמה, אע"ג דאינו אלא למצוה, דהא דקחשיב קלקול שלא אמרו שיר נמי אינו אלא למצוה.

עוד הקשה מהר"מ חביב על מה שכתבו התוס' דהקריבו כבש לעולה על תנאי שאם יבואו עדים יהי' למוסף ואם לאו יהי' לתמיד, דהוי מצי למימר אם יבואו עדים יהא זה לנדרה ואם לאו יהי' לתמיד של בין הערביים, ולכאורה מאי נפקא מינה אי הוי תנאי למוסף או לנדרה. ומצינו למימר דאיכא נ"מ הך דינא שכתב מהר"מ אלשיך אי שיר של בין הערביים מעכב לר"מ או לא, דלכאורה צריך לדקדק מה הקשה מהר"מ אלשיך למ"ד שלא אמרו שיר כלל הא השיר מעכב הקרבן, ומה הוי יכולין לעשות שהרי לא היו יודעין אם לומר שיר של יו"ט או של חול, וצ"ל כיון דאמרינן (ר"ה י"ט ע"ב) מימות עזרא ואילך לא מצינו אלו מעובר, וא"כ כיון דהשיר מעכב ניזל בתר רוב השנים ונימא שיר של יו"ט, אמנם כל זה אי הוי מתנו כמ"ש התוס' ספק למוסף ספק לתמיד, אבל אי הוי מתנו ספק נדרה ספק תמיד, א"כ אי ניזל בתר רוב שנים והוי נדרה, ועל קרבן נדרה אין אומרים שיר כדאי' בגמ' דערכין (דף י"א ע"ב) וכמו שהביאו התוס' גופייהו, וא"כ אין מקום לקושית מהר"מ אלשיך, וכיון שכן מנ"ל לחלק בין תמיד של שחר לשל בין הערביים ולר"מ בשניהם השיר מעכב. והשתא התוס' שכתבו התנאי דספק מוסף, והדרא קושית מהר"מ אלשיך לדוכתה, ומוכרחים אנו לומר דשיר של בין הערביים לכ"ע אינו מעכב, ושפיר הקשו התוס' אמאי לא חשיב קלקול עשה דהשלמה וכמ"ש לעיל. אמנם קשה מה הכריח להתוס' למימר דהתנאי הוי על ספק מוסף ואז קשה קושית מהר"מ אלשיך, נימא דהתנאי הוי על ספק נדרה ולא קשה מידי, וצ"ל דלא ניחא לחו להתוס' למימר ספק נדרה, דהא פליגי תנאי אי נדרים ונדרות קריבין ביו"ט או לא עיין במס' ביצה דף י"ט.

ובזה נראה לישב דעת הרמב"ם דס"ל הא דנקיט תנא דמתני' ונתקלקלו הלויים בשיר וגם בסוגיא דגמרא דפליגי אם הקלקול הוי שלא אמרו שיר כלל או שאמרו שיר של חול, ולא הזכירו קלקול הקרבן, היינו אליבא דהאי תנא דס"ל נדרים ונדרות קריבין ביו"ט וא"כ הוי מצי להתנות על ספק תמיד או ספק נדרה, ומש"ה אתי שפיר למ"ד שלא אמרו שיר כלל, והכי ס"ל להרמב"ם עיקר כמו שנראה בפי' המשנה שלו, והיינו משום דאזלינן בתר רוב שנים ויום לי' הוא ר"ח והוי נדרה ועל עולת נדרה ליכא שיר, וא"כ לא הוי קלקול בקרבן, אבל אליבא דהלכתא דקיי"ל דנדרים ונדרות אין קריבין ביו"ט ואי אפשר להתנות על נדרה, א"כ הוי קלקול בקרבן ודו"ק.

כל הנ"ל אמרתי לבני הישיבה, ובדרך פשוט יש לישב דעת הרמב"ם, דתנא דמתני' ס"ל דהשיר מעכב ומש"ה ניחא לי' טפי למימר שקלקלו בשיר אבל עשה דהשלמה אינה אלא למצוה ולא לעכב וכמ"ש הרמב"ם פ"א דתמידין כדריעבד הקרבן כשר וכל מידי דלא אפשר הוי כדריעבד, וכל הסוגיא אזלא אליבא דסתם מתני' ר' מאיר דס"ל השיר מעכב וכמ"ש מהר"מ אלשיך כנ"ל, אבל הרמב"ם

פסק כרבנן דאין השיר מעכב כמו שהוכיח מהר"מ חביב ע"ש א"כ נחא לי' למנקט קלקול הקרבן.

ודע דהמשנה למלך פ"ז מתמירין כ' שאין להפסיק בין תמיד של שחר למוסף של ר"ח בשום קרבן וכן משמע בפ' כל התדיר דף צ: לרבינא דס"ל דאמר כמשפט כתיב בהו, והכי נמי כתיב בקרבן ר"ה מלבד עולת החדש ועולת התמיד כמשפטם, א"כ לא היו יכולים להתנות על ספק נרבה רק על ספק מוסף כמ"ש התוס' דלא כמהר"מ חביב ועיין היטב.

דרוש לשבת תשובה בסוגיא רחצי שיעור

מהגאון מוה"ר אהרן הלוי טויבער זצ"ל אבר"ק באטארקעס¹

ברשות רם על רמים, ורוכב על עננים, מלך עליון הסולח לעוונים, מלמד לעמו תורה ומצות יקרים מפנינים, וציווה להשתעשע בהם לילות וימים, ואשר בהם שונים והוגים, בזאת יכופר עון יעקב וזרונות ושגגים. וברשות ראשי אלופי מנהיגי הקהלה, מדריכים העם בדרך סלולה, מחברים יחד אגודה וחבילה, ובראשם מנהיג הקהלה ראש ופרנס, מנהל העם ברצון ולא באונס, הק' ר' מלביאל אשר ביראת ה' מתניו ישנם, אורחים הגונים לכיתו יכנס, ומימינו המושלם ומוכתר במעלה, אהוב למטה ונחמד למעלה, שר ושופט לעם סגולה, תם וישר אל ישכון באהלו עוולה, עוזר לעניים ודלים, וכולם בשלומו שואלים, שמו יעקב יהודא כולם מושכים ומחללים, ומשמאלו ראש השלישי אשר לקודש מחובר, נקי כפים ולב כר, הק' ר' הלל יהודא אשר בשערים שמו נודע, וברשות כל לומדי ומופלגי תורה, אשר חכמתם וצדקתם כשמש ברה, יזכו לרב טוב מאת עוטה אורה, וברשות העוסקים במצות צדקה וג"ח לאחרים בידם, המה גבאי צדקה וכל חברה וחברה העומדים על הפקודים, וברשות כל עם ה' זקנים ונערים, יירא ה' עליהם וישפוט אותם ברחמים גמורים, לחיים טובים יחתמו הכל בכללם, וימלא ה' כל משאלם, במדה טובה ישועה ורחמים, כולם אהובים כולם ברורים, וברשותם אפתח בפרק יום הכפורים.

עיין שם בגמ' דף ע"ד כוי ברי' בפני עצמה היא, ובתוס' ד"ה כיון רחוי כו' תימא לי אמאי לא קאמר מטעמא דבסמוך דכל חלב לרבות ח"ש דהא ר' יוחנן ידע מהאי ברייתא דהא בסמוך קא מוטיב מינה, וי"ל דלהכי איצטריך ר' יוחנן לפרושי האי טעמא דאי מקרא דכל חלב ה"א עיקר קרא לכוי איצטריך וח"ש מדרבנן ואסמכוהו אקרא אבל השתא דקאמר טעמא רחוי לאיצטרופי סברא הוא

(1) נולד בעיר לייפניק לאביו מוה"ר יחיאל הלוי טויבער. בבחרותו למד ד' שנים אצל הגאון בעל ברוך טעם זצ"ל ואח"כ למד אצל הגאון בעל חתם סופר זצ"ל. בשנת תקס"ד נשא אשה וג' שנים אחר חתונתו נתיישב בק"ק יהאנע. בסוף שנת תקפ"א נתקבל

מהאי טעמא דדרשה גמורה היא לחצי שיעור עכ"ל, ודבריהם תמוהים, כיון דר"י עצמו סובר דמברייתא לק"מ דר"ל עיקר קרא לכוני אתי וח"ש מדרבנן, רק מכח חזי לאיצטרופי סברא הוא דקרא אתי גם לח"ש, א"כ כיון דר"ל לא ס"ל טעמא דחזי לאיצטרופי מאי פריך לי' ר"י מברייתא.

לכן נ"ל לתרץ קושיית התוס' באופן אחר ובזה יתורץ נמי מה שהקשה תוס' יו"ט על הברטנורא שכ' אסור קאי אשארא כאיבעית אימא ולא כתב דקאי על ח"ש כתי' קמא, ובזה ידוקדק נמי, כיון דלתי' קמא דחש"ס לא נצרכא אלא לח"ש, קאי הך אסור גם אאכילה ושת', ולפי אב"א לא קאי כי אם אשארא, למה הביא חש"ס הך אבע"א, הלא תי' קמא מורווח טפי. — דהנה בפסחים דף מ"ג ע"ב אר"י כל איסורין שבתורה אין היתר מצטרף לאיסור חוץ מאיסורי נזיר כו' וזעירי אמר אף שאור בל תקטירו ופריך חש"ס כמאן כרבי אליעזר דדריש כל, אי הכי לענין חמץ בפסח נמי, וכתבו התוס' לר' יוחנן לא מצי פריך דאיהו לא דריש כל, וא"ת והא בפרק בתרא דיומא דריש ר"י מכל חלב דח"ש אסור מן התורה, ואור"י דלא דריש אלא לאיסור אבל להתחייב מלקות כמו בכשיעור לא, עכ"ל. ולכאורה צריך טעם מאן פלג לן, ממ"נ אם כל ריבוי הוא דגם ח"ש הוא בכלל חלב, ליחייב גם מלקות, ואי לא דריש כל לריבוי גם איסורא ליכא, וצ"ל דגם ר"י ס"ל דאכילה דווקא בכזית, אך דס"ל דכל ריבוי הוא, לכך סבר דהריבוי הוא רק לאיסורא, כיון דבאמת בח"ש ליכא אכילה, אך דחזי לאיצטרופי, לכך די אם מרבינן לי' לאיסורא, אמנם אי לא ס"ל ה"ט דחזי לאיצטרופי, ודרשינן כל, ע"כ צ"ל דיש גם מלקות בחצי שיעור כיון דכל רבוי הוא מאן פלג לן כנ"ל, דהא ליכא סברא לחלק בין איסור למלקות, ולכך לא אמר ר"י מיד טעמא דכל חלב דא"כ

לאבד"ק באטארקס (עיי' להלן בעמוד מ'). אחר ל"ד שנים שישב על כסא הרבנות שם עזב רבנותו ונתיישב בדונסערדאהעלי, ואחר שנה ומחצה כיום ז' לחודש מרחשון שנת תרי"ז נפטר שם ושם מנ"כ. נדפס ממנו ס' יד אהרן — דרשות שני חלקים, ועוד נשאר בכת"י הרבה חידו"ת ודרשות.

ואגב, כדאי להעתיק כאן קטע שכתב בראש פנקס קטן שלו, אשר בו רשם חשבונות ממעשר כסף שנתן. — יום ה' פ' ויקרא י"א אדר שני אסתר תענית ית"ן ל"ך כלב"ך [תקפ"ד] לפ"ק פה באטארקס. באתי לכאן ליל א' דר"ח אלול (תקפ"ב) [תקפ"א] לפ"ק וזה לי ל"א חדשים לאי"ט שאנכי יושב כאן על כסא הוראה, וסימנך חסד א"ל כל היום, ובהיות שנבר עלי חסדו ית', ואיני יודע מה אשיב לה' על כל תגמולוהי עלי, לכן אמרתי אם יהי' אליקים עמדי וישיב בחסדו עלי שלא ימוש דברי תורה מפי ומפי זרעי ואזכה לישב בשלום באהלה של תורה, אחזיר העטרה ליושנה, המצוה אשר כבר החזקתי בה שנים רבות, ומחמת טילטול אשר טלמלני ה' טלטולא גבר בעו"ה, הנחתי אותה, לכן עתה באתי לחדש ברכ הבית, להביא המעשר אל בית ה' מכל מה שיחונן ה' אותי, הן מממון הן מימים, העשירי יהי' קודש לה', או בתענית או בתפילה כפי יכולתי בלי נדר כל ימי חיותי, חוץ מיומי דפגרא ושבתות וי"ט, ובממון אעשה כפי המבואר בפוסקים.

קטע זה, והדרוש לשבת תשובה, הועתקו מנוכתי"ק המונחים באוצרו הטוב של ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמרומם מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפען. הוד והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד.

תיקשי גם לדידי' דס"ל ח"ש רק אסור, וכיון דמרבין לי' מכל חלב מילקא נמי לילקי, לכך צ"ל הטעם דחזי לאיצטרופי ושפיר מרבין לי' רק לאיסור מטעמא דחזי לאיצטרופי, ולא למלקות כיון דליכא אכילה, ומתורץ קושית התוס'. אך על ר"ל דלא ס"ל ה"ט דחזי לאיצטרופי, שפיר פריך מבריייתא דמרבין לי' מכל חלב, דכיון דל"ל ה"ט, ע"כ דכל אתי לרבוויי גם מלקות, והאיך אמרת ח"ש מותר מה"ת, וע"ז תירץ ר"ל דבאמת הבריייתא לא דריש כל, וליכא גם איסור מה"ת, רק מדרבנן, וקרא אסמכתא בעלמא, וא"ש.

אך כל זה ניחא לר"י ולר"ל, דח"ש הוא רק איסור, לר"י מן התורה, ולר"ל מדרבנן, שפיר קתני מתני' אסור, אבל לר"ש דס"ל כל שהוא למכות הדרא קושיא לדוכתא, אסור, הרי ענוש כרת הוא, ואי בח"ש, הרי ענוש מלקות הוא, והאיך קתני אסור דמשמע דלית בי' חיוב כלל רק איסור, וצ"ל ע"כ אשאר, לכך תי' הש"ס האבע"א כדי לתרץ גם אליבא דר"ש, כיון דלר"ש ע"כ צ"ל אשאר, ובתירוץ זה ניחא גם לר"י ולר"ל, ולכך הביא הברטנורא רק תירוץ זה.

שני מכתבים

מהגאון מוה"ר זאבל איגר זצ"ל אבד"ק ברוינשווייג⁽¹⁾

בעה"י ברוינשווייג ו' אלול תקפ"ד לפ"ק

ישאו נהרות שלו' לעם ה' עדת קדושים היושבים ראשונה בקרי' נאמנה לשם ולתהלה בארץ, ועל צבאם מנהלי העדה האלופים קצינים פרנסים ומנהיגים נודעים בשערים רוזני ארץ, ועל ראשם מאיר עיני חכמים י"ג הרב הגאון הגדול המפורסם מופת הדור מו"ה מאיר ווייל נ"י⁽²⁾ ויזרח בקרב הארץ.

אשא ידי אל דביר קדשכם, ונדרשתי לאשר שאלוני ידידי ורב חביבי ה"ה ניסי הרב החרוץ ושנון המופלא בהפלות חכמים חכם וסופר אשכול הכופר מוהר"ר מן ראזענבאך נ"י היושב בבהמ"ד בק"ק הלברשטאט על התורה ועל עבודה, ועכשיו כי נשתנו שכיילי דמתא וצר לו המקום שילין שם בעמק הלכה נפשו אותה להסתפח באחת הכהונות, למשוך לבהמ"ד למצוא רוח והצלה ממקום אחר, ועתה כי למשמע אוזן דאבה נפשינו, אשר אבד צדיק מן הארץ, רב האי

(1) ראה אודותיו בכר"ש שנה ד' קונט' ד' עמוד י"ב. — ב' המכתבים הועתקו מעצם כתי"ק. מכתב הראשון הגיע אלינו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמפורסם מו"ה שאל הוטמערער נ"י מאנשווערפען, והמכתב השני מונח באוסף שווארדון (כת"י ירושלים).

(2) נולד בליסא בשנת תק"ד לאביו מוה"ר שמחה ווייל. ה' תלמיד של הג"ר צבי יאנוב אבד"ק פיורדא. בשנת תקל"א נתמנה לדיין בק"ק ליסא, ומשם נתקבל בשנת

גאון המאור הגדול החסיד מוהר"ר שמעי' לאנצבורג זצ"ל, וחיים שבק לנו ולכ"י, אולי ייטב בעיני העדה עדת קדושים וחכמי' מנהלי שופטי צדק וגאון עוזם נ"י להביא את גיסי הרב המפואר הנ"ל להמשכו לבהמ"ד ולהושיבו על כנו, ואם אמנם כי אין עדותי בקרובים משנת כרי גאולתו, אמנם גדול בקרבכם קדוש ישראל הגאון ראב"ד נ"י אשר גם הוא יבחין בכור בחינתו, ולא נעלם מכבודם כי הרבה שימש גיסי הרב המופלג נ"י גאוני הדור, אאמ"ו הגאון הגדול זצ"ל אב"ד דק"ק הלברשטאט³⁾ וגם את הבא אחריו ש"ב הרב הגאון המא"ג מוהר"ר עקיבא זצ"ל⁴⁾ ממש לא מש מתוך אהלו ולא זוה ידו מידו, ועתה כי יושב לבדו מורה עלה על ראשו בין דין לדין איסור והיתר, ואם חפץ ה' בידו יצליח הנה מה טוב ונעים לקרבו לבית וועד החכמים גדולי חקרי לב אשר כל הדבר הקשה יביאון אליהם ויהי' סניף לאריות, ועל יתר מעלות ומדות הנמצאים בכבוד גיסי הרב נ"י לא נעלם מכל באי שיערי עירו כי ידיו רב לו בלשונות שונות והמכתב מכתב נאה לו ונאה לעולם ולשכנו תדרשו ושם תמצאנו, כאות נפש רוח חכמים נוחה הימנו, וה' יחיוק במעוזם שלום חיים וברכה עד העולם, כתפלת העומד בזוית זו ומתפלל בהשתחואה.

הק' זאבל איגר בהגאון מהרי"ל איגר זצ"ל חפץ"ק הנ"ל

* * *

בעה"י י"ב סיון תקפ"א לפ"ק ברוינשווייג

לכל עדת בני ישראל יושבי בעבר הנהר וועזער בעיר פרוצה
לוינפערדע יסאו נהרות שלום.

שמעתי ותרנו כטני, דאס זיא כשאט נפש בשבתות וימים טובים איבער דיא וועזער זיך שיפפען לאסען אום און בעוורינגען כבהכנ"ס צו געהען, אויך דארט צו פרווילען, ובנהר יעברו כרגל ושבתות לרקד שמה בריקודים ומחולות נערים ובתולות, הישמע וחיכא כזאת, היו לא תהי', לא יעשה כן בישראל, איך פינדע מיך שולדיג אונד פערפליכטעט איהנען אויז איהרען אירטוהם העראויז צו ברינגען, אונד איהנען צו זאגען דאס זי חלילה וחלילה מכאן ולהבא ניכט מעהר מחלל שבת זיין, אונד דוריק אויז ניכט דארפען בשבת ומועד איבר די וועזער

תקמ"ד לראש ב"ד דק"ק בערלין. ישנם הרבה שו"ת אליו בשו"ת רעק"א (ומכנהו ש"ב), וגם ישנם שו"ת אליו בשו"ת תפארת צבי חיו"ד סי' ט"ז וי"ח ובשו"ת חמדת שלמה ובשו"ת בגדי כהונה ועוד. — נפטר בבערלין ביום ג' ז' לחודש אדר ראשון שנת תקפ"ו לפ"ק ושם מנ"כ.

(3) הוא הגאון מוה"ר יהודה ליב איגר אבד"ק הלברשטאט, בנו של הג"ר עקיבא איגר בעל משנת דרע"ק.

(4) הוא הג"ר עקיבא איגר אבד"ק הלברשטאט, בנו של הג"ר וואלף איגר זצ"ל אבד"ק לייפניק.

אבער אויך דיוועס איזט וואונדערבאר דא זיא דאך תשעה אנשים השם שמרם גדולים אונד ווי לייכט קענען זיא נישט נאך איינען פונדען לצרף למנוי דבר שבקדושה ולהתפלל בעשרה בתוך עירם, ווי זאללען זיא דא אויף נישט בעדאכט זיין ווא דאך כל מי שנוגע יראת ה' בלבבו בכפרים קטנים או גדולים דיוועס דאס ערסטע איז לתקן בית הכנסת בעיר, וועלכס איך האפפע אויך ביי איהנען און ערפיללונג געבראכט צו פערנעמען.

כה דברי המדבר למען ה' ותורתו ויראתו,

הק' זאבל איגד החונה פק"ק ברוינשווייג ואגפ'

פאקסימיליא מכתיו"ק הג"ר זאבל איג"ר זצ"ל אבד"ק ברוינשווייג הדרפס לעיל עמוד י"ג.

תשובה על ג' שאלות

מהרב הגאון מוה"ר יוסף ראזין ז"ל אבד"ק דווינסק⁽¹⁾

עש"ק וער"ח מנח"א תר"ע דווינסק

להרב ר' יצחק [ראמניץ] נ"י רב דבריענדזער.

מכתבו קבלתי, וח"ו מאוד אני נהנה כששואלין דבר הלכה, ואני משיב, רק שאז ה' אצלי כמה מכתבים לכן לא הספיק הזמן וכתבתי בחפזון, ושום דאגה לא יעלה על לבו.

ידירו, יוסף ראזין רב דפה הנ"ל

* * *

יום ב' ח' אלול תר"ע דווינסק

להרב ר' יצחק נ"י רב דבריעאד.

מכתבו קבלתי כעת כי לא הייתי פה. ע"ד להתפלל ביה"כ, ויכל להתיר לו דאז מתירים להתפלל עם עברניים, אבל בר"ה לא, דעיקר מה שצריך ש"ץ הגון בר"ה משום דקיי"ל דאז הש"ץ מוציא כמבואר בסוף מס' ר"ה דקיי"ל בזה כר"ג⁽²⁾.

ע"ד לעשות נט"י מן הקראן, לא, דמבואר בחולין דף ל"א ע"ב דאין מטבילין באוויר ע"ש בזה⁽³⁾.

ע"ד היבמה, הנה כל מה שיהי' באפשר לעכב ודאי יעכב, אך מ"מ אם לא יוכל, ימשיך יד מזה, כי באמת העיקר דמותר ליבם בזה"ז, אך אם ה' בעלה פרוץ גדול, אז לא, ואקצר.

יוסף ראזין רב דפה

(1) ראה אודותיו בכר"ש שנה ג' קונט' ט' עמוד כ"ג. — ר"ז הועתק מנכת"י ק ואפריון נמטי"י להרב המפורסם וכו' מוה"ר ישכר בער הלוי ראטענבערג שליט"א אבד"ק וואוירסלאוו שמסרו לנו להדפיסו בקובצנו. תח"ח לו.

(2) בשו"ת בית דוד (ווין תרצ"ב) סי' ק"ו אות ט"ז הביא שכתב לו הה"ג מו"ה רוב בעריל קימעל רב בק' קנייניטש שאצל הרה"ק מוה"ר אורי מראהטין זצ"ל קראו לתורה בימים נוראים איש אחד מפורסם לעובר עבירה, וכן העיד לפניו ת"ח א' מסיגוט ב"א של הנה"צ מוה"ר הלל מקאלאמעא זצ"ל שראה כן אצל הרה"ק מוה"ר יהושע מבעלזא זצ"ל, וסיים דצ"ע למעשה.

(3) לכאורה החסרון הוא מחמת שצריך להיות כח גברא. ואולי רצה השואל להתיר מחמת שמחובר למעין או לנהר דרך הצינור, ויהא כשולל ידיו במעין או בנהר, לזה קאמר דאין מטבילין באוויר. ועדיין צ"ע.

פלפול ביומא דף י"ב ע"ב

הרב הגאון מוה"ר זאב וואלף ניסנבוים הי"ד⁽¹⁾

ראב"ד דק"ק דראהביטש

ביומא י"ב ע"ב אירע בו פסול בכהן גדול ומינו אחר תחתיו ראשון חוזר לעבודתו שני כל מצות כהונה גדולה עליו דברי ר"מ, ר' יוסי אומר ראשון חוזר לעבודתו שני אינו ראוי לא לכהן גדול ולא לכהן הדיוט וכו' כ"ג משום איבה כהן הדיוט משום מעלין בקודש ולא מורדין אמר רב"ח א"ר יוחנן הלכה כר' יוסי, ובתוס' הקשו דהילכתא למשיחא ותירצו דנ"מ לפרנס שנתמנה על הציבור ועבר מחמת אונס שכשיעבור האונס חוזר לשררותו וגם נוהגין כבוד בשני כי ההוא מעשה דר"ג וראב"ע, ע"כ. והקשה המהרש"א דהא לר"מ ג"כ הראשון חוזר לכהונה גדולה עיי"ש.

והנראה ליישב ולהבין טעם פלוגתא דר"מ ור"י, דהנה לכאורה קשה להפוסקים דס"ל אם משמשין שניהם איכא הורדה להראשון בזה דמחלקין השררה, אמאי לר"מ שני כל מצות כהונה גדולה עליו, אולם הרבר נכון, כיון דע"כ היו צריכין לאוקמי השני והשני אינו ראוי לכהן הדיוט משום מעלין בקודש כדברי ר"י וא"כ ע"כ צריכין להעבירו לגמרי, וא"כ הא איכא דמעלין בקודש ולא מורדין, וכיון דע"כ איכא משום מעלין בקודש, לכן יותר טוב דיהי' ההורדה גבי הראשון דאירע בו האונס. ואולם לפ"ז קשה לר' יוסי דשני אינו ראוי לא לכהן גדול ולא לכהן הדיוט הא איכא בהשני הורדה לגמרי ומעלין בקודש כעובדא דראב"ע, אולם הרבר נכון, כיון דמורה ר"י שאם השני עבר עבודת כה"ג עבודתו כשרה לא הוי הורדה כל כך, ולא דמי לעובדא דראב"ע, דאמרו דאסור להעבירו לגמרי מנשיאותו.

אולם לפי"ז תתעורר קו' התוס' למה לי' לר' יוסי לומר דאינו ראוי לכהן הדיוט משום מעלין וכו' כיון דאינו ראוי לכהן גדול רק משום איבה דהוא מדרבנן ומה"ת הוא כ"ג וא"כ הו"ל מחוסר בגדים עיי"ש, ולדברינו דהוי כ"ג ולכן לא הוי הורדה, יתעורר הקו' ביתר שאת. אמנם התוס' תירצו שפיר דכהן גדול הי' מתמנה בפה ומסתלק בפה, וכ' ביד דוד הפירוש דהוי אמינא כמו דמתמנה בפה מסתלק ג"כ בפה וממילא לא הוי כהן גדול ולא הוי מחוסר בגדים ולזה קמ"ל

(1) הוא בנו של מוה"ר דוד נוססענבוים מסטריא (נכד הגאון בעל קצות החושן זצ"ל). בבחרותו למד אצל הגאון בעל הרי בשמים זצ"ל, ורבו מביאו כמה פעמים בספריו. כשהגיע לפרקו נשא אשה בתו של הג"ר יוסף פאנצער אבד"ק דראהביטש מח"ס פרי יוסף. שימש כראב"ד בק"ק דראהביטש. נדפס ממנו ס' כבוד הלבנון על סוגיות הש"ס ושו"ת זיו הלבנון. — בשנות הזעם בשנת תש"ג נהרג עקב"ש. הי"ד. — ר"ז הועתק מכת"י מעתיק א'.

דמעלין בקודש ולא מורידין ומה"ט לא מסתלק בפה וממילא אינו ראוי לכהן הדיוט משום מחוסר כגדים ע"ש. אולם לפ"ז יתעורר הקו' הנ"ל דאמאי אר"י דאינו ראוי לכ"ג משום איבה, דבזה אי השני ישמש ככ"ג יהי' הורדה להראשון, דלפי דברינו אי השני לא ישמש כלל איכא משום מעלין בקודש, וא"כ איכא הורדה, ולמה לי הטעם משום איבה, דהנה בודאי איכא נ"מ לטעם משום איבה דאז אי איכא שינוי בהשררה להשני דשררתו קטנה מהראשון ליכא משום איבה כבש"ס דברכות (דף כ"ח ע"א) דאי ידרוש ראב"ע חדא שבתא ור"ג תרי שבתא לא אתי לאנצויי, ועוד דהא לטעם דאיבה יכול למחול, משא"כ להטעם דמעלין בקודש ולא מורידין לא מהני מחילה, ואפי' דליכא קנאה אסור כמו בכתלי הקודש דאסור להורידו מהקדושה כדילפינן בש"ס מנחות צ"ט ע"א ממשכן, וכן אפילו באיכא שינוי אסור דסוף סוף מחלקין הכבוד ומורידין אותו מהשררה דמקודם, דהי' לו כל הכבוד.

ולכן י"ל דבזה פליגי ר"מ ור' יוסי, דלר"מ דמחלקין השררה והכבוד איכא ג"כ משום מעלין בקודש, משא"כ לר"י דאמר משום איבה ליכא בכה"ג משום מעלין בקודש, וא"כ ממילא איכא נ"מ במקום דאיכא שינוי ומעלת הראשון הוא יותר מן השני מותר. ומה נחמדו כעת הדברים בדברי התוס', דהלכה כר' יוסי, ואיכא נ"מ לפרנס הממונה על הצבור ועבר מחמת אונס שכשיעבור האונס חוזר לשררתו וגם נוהגין כבוד בשני, היינו לא כשררות הראשון כעובדא דראב"ע הנ"ל דשרי, דליכא לא משום מעלין בקודש ולא משום איבה כאמור ודו"ק היטב כי הדברים נאמרים ע"ד הפלפול.

אולם יש לדבר מזה, דהא אפילו אי השני ישאר בכהונה גדולה איכא שינוי בהשני, דהא אליבא דכ"ע אין פר ועשירית האיפה בא משל השני כבש"ס מגילה דף ז', ואולי לענין מעלת וחשיבות הכ"ג ליכא מזה שינוי כ"כ, ויש לפלפל בזה מדברי הירושלמי פ"ק דיומא ופ"ג דהוריות דאין מושחין כהן הנתמנה תחת הראשון שנפסל מקרא וכפר אותו הכהן אשר ימשח אותו אחד מושחין ואין מושחין שנים א"נ משום איבה עי"ש ויש לפלפל וקצתני.

כוס תנחומין

משתתפים אנו בצערן של ידידינו
האחים היקרים המופלגים
מו"ה אפרים פישל הכהן ומו"ה צבי פריץ הכהן
למשפחת באמניק יחיו
בהלקח מאתם אביהם היקר הנה"ח
מו"ה לוי משה הכהן ע"ה
המקום ינחם אותם בתוך שאר אצו"י
ולא ישמע עוד שוד ושבר בגבולם.

בדין זימון בסעודה המפסקת בעיו"כ ובליל הסדר ובדין שבת להזכיר של שבת בברהמ"ז

בצלאל בהגמרה"א זצוק"ל שטערן

מח"ס שו"ת בצל החכמה ג"ח

לפנים אבדק"ק הרמנשטרט, פאפא ועד"י מעלבארן יצ"ו
אבדק"ק קהל יראים וינא יצ"ו

בס"ד, וינא יצ"ו, ז"ך בסיון ה'תשמ"א.

שלו' ויש"ר למע"כ הרב המופלג בתורה בחכמה ובכל מדה נכונה
חוב"ב טובא מעמיק ומדקדק שונה הלכות לפתור ספקות יזכה לרב
ברכות וכו' וכו'... בעי"ת ברוקלין נ.י. יצ"ו.

אחרשהטושת"ה.

מכתב מעכת"ה שליט"א מעולפת ספירים בדברי תורה נחמדים לנכון הגיעני
לפני ימים מספר והריני ממחר להשיבו כבקשתו.

מעכת"ה שליט"א מביא דברי המג"א סי' קצ"ו סק"א שכ' מהג"מ בשם
מהר"ש, בב' אוכלין בשר וא' חלב, האוכל חלב מברך ברכת הזימון ומוציא את
השנים לפי שהוא יכול לאכול עם חביריו ולא להיפך ע"כ, ומסתפק מעכת"ה נר"ו
איך יהי' הדין לפי"ז בסעודה המפסקת של ערב יוה"כ או כליל פסח אצל הסדר
שהיו ג' מסובין ואחד אכל מטעמי בריאות מאכלי חלב אם גם כזה מברך אותו
שאכל מאכלי חלב או לא, כי באלה לא שייך טעם הנ"ל, שהרי אין רשאים לאכול
אחר אפיקומן או אחר סעודה המפסקת כשמברכין בברהמ"ז סמוך להזמן, זה
תוכן ספיקו דמר נר"ו. — לענ"ד בס"ד, בלילי הסדר שפיר מברכין גם אלה
שאכלו מאכלי בשר, אבל בערב יוה"כ בסעודה המפסקת יברך זה שאכל מאכלי
חלב כאשר יבואר.

א) איתא בשו"ע (סי' קצ"ו סעי' ג'), שלשה שאכלו כאחד וא' נזהר בפת
עכו"ם וא' אינו נזהר או אחד מהן כהן ואוכל חלות אעפ"י שאותו שנזהר אינו
יכול לאכול עם אותו שאינו נזהר ולא ישראל עם הכהן, כיון שאותו שאינו נזהר
יכול לאכול עם הנזהר וכהן עם הישראל מצטרפין, אבל אם היו כהנים וזר אוכלים
כאחד והכהנים אוכלים חלה ונוהרים מפת של עכו"ם והזר אוכל פת של עכו"ם
אינם מצטרפין וכו' ע"כ. — נראה פשוט דמייירי שהכהנים אוכלים חלה מיד
בתחילת סעודתם וכן הזר אוכל פת עכו"ם בתחילת סעודתו, אבל אם הכהנים
אוכלים בתחילת סעודתם כזית פת חולין או שהזר אכל בתחילת סעודתו כזית פת
ישראל, אף שאח"כ גמרו סעודתם הכהנים בחלה והזר בפת עכו"ם, שפיר
מצטרפין לזימון, דל סוף האכילה, כבר נתחייבו בזימון בתחילת סעודתם
כשאכלו כזית, שאז היו הכהנים יכולים לאכול עם הזר שאכל פת ישראל, או הזר
עם הכהנים שאכלו אז חולין.

(ב) מובן לפי"ז כי גם בדינו של המג"א הנ"ל, בשנים אוכלים בשר ואחד חלב, שהאוכל חלב יזמן לפי שהוא יכול לאכול עם חבירו ולא להיפך, היינו ג"כ דוקא כשמיר מתחילת סעודתם זה אוכל חלב ואלו אוכלים בשר, כי אז האוכלי בשר אינם יכולים לאכול עם זה שאוכל חלב והאוכל חלב יכול לאכול עם האוכלי בשר, נמצא הוא גורם הזימן, אבל אם בתחילת סעודתם אכלו אלו פת בלי בשר או זה בלי חלב, כי אז היו יכולים לאכול אלו עם אלו, אין יתרון לאוכל חלב, ושפיר יכול לזמן גם זה שאכל בשר לבסוף, וה"ה גם כאכלו אלה בשר בתחילה אלא שחבירם לא אכל חלב רק בסוף כמובן, שהרי בתחילת סעודתם כשנתחייבו בזימון היו כולם יכולים לאכול מפתו של חבירו.

(ג) מעתה כלילי הסדר של פסח, המצה שמברך עלי' המוציא ועל אכילת מצה בתחילת סעודתו בוראי שאינו אוכלה לא עם בשר ולא עם חלב, שהרי מדרקקים שלא ישעום בה רק טעם מצה בלבד, עיי' שו"ע או"ח (סוסי' תנ"ה) ובאחרונים (שם), ונמצא כשנתחייבו בזימון מחמת אכילה זו אין שום יתרון לזה שיאכל אח"כ חלב אלא תרוייהו שוין, לכן שפיר מצי מזמן גם זה שאכל בשר אח"כ וכמש"כ.

(ד) אבל בערב יוח"כ בסעודה המפסקת כששנים אכלו בשר ואחד חלב מתחילת סעודתם, יזמן זה שאכל חלב, ואפי' כשבאים לזמן ממש בסוף זמן המותר לאכילה, באופן שגם זה שאכל חלב, כבר אינו יכול לאכול מפת אוכלי בשר, אין בכך כלום. המה שאמרו דזמן האוכל חלב לפי שהוא יכול לאכול עם חביריו שאכלו בשר, אין הכוונה שעכשיו כשהם באים לזמן יכול הוא לאכול עם חביריו שאכלו בשר, דא"כ לא יצטרפו לזימון רק אם אלו שאכלו בשר, אי מייתי להו מירי מצו למיכל מיני' כמבואר בשו"ע (סי' קצ"ז סעי' א'), אלא הכוונה רבשעה שהוא אכל חלב וחביריו אכלו בשר הי' יכול זה שאכל חלב לאכול עם חביריו אוכלי בשר ולא להיפך.

(ה) ונלענ"ד בס"ד דדוקא באכלו פת נקי' בתחילת סעודתם ואח"כ אלו ב' בשר וא' חלב, אין קדימה להאוכל חלב כמש"כ (אות ב' וג'), אבל אכלו בתחילת סעודתם אלו בשר וזה חלב, אף שאח"כ אכלו כולם כזית ויותר פת נקי' מבשר ומחלב, יזמן זה שאכל חלב דבתר תחילת הסעודה אזלינן וזה שאכל חלב גרם חובת הזימון ולא משגחנין בסוף הסעודה, עיי' שו"ע (סי' קצ"ג סעי' ה') במש"כ, שוב אינם יכולים לזמן אפי' אכלו אח"כ יחד וגמרו סעודתן ע"כ ע"ש.

(ו) ומ"מ פשוט דככהנים אוכלים חלה וזוהרים מפת של עכו"ם והזר אוכל פת של עכו"ם, דמבואר בשו"ע (סי' קצ"ו סעי' ג') שאינם מצטרפין ע"ש, היינו דוקא כשהכהנים אכלו משך כל הסעודה חלה בלבד והזר פת של עכו"ם בלבד, אבל אם אכלו חולין או הזר פת של ישראל אפי' בסוף סעודתם בלבד וראי שמצטרפין לזימון במה שאכלו בסוף סעודתם, דכיון שבתחילת סעודתם לא הצטרפו כלל, הוי סוף סעודתם תחילת הסעודה לצירוף.

לכן אם הכהנים אכלו גם בסוף סעודתם חלה והזר אכל אז פת של ישראל נמצא הכהנים שיכולים לאכול עם הזר גורמים הזימון, ממילא יזמן בזה אחד מן הכהנים. ואם הזר אכל גם כגמר הסעודה פת של עכו"ם והכהנים אכלו אז חולין,

נמצא הזר גרם הזימון שהוא יכול לאכול בגמר הסעודה עם הכהנים, לכן יזמן כזה הזר.

העולה להלכה: (א) בלילי סדר של פסח, קצתם אוכלים בשר וקצתם חלב, שוים לענין זימון (אות ג'). וה"ה בכ"מ שבתחילת סעודתם אכלו פת נקי' מבשר וחלב (אות ב'). — (ב) ערב יוה"כ בסעודה המפסקת שנים אכלו בשר ואחד חלב, אפי' גמרו סעודתם בסוף זמן היתר אכילה ממש, יזמן זה שאכל חלב (אות ד'). — (ג) בתחילת הסעודה אכלו שנים בשר וא' חלב, אף שבסוף הסעודה אכלו כולם פת נקי' מבשר וגם מחלב, יזמן מי שאכל חלב (אות ד'). — (ד) כהנים נזהרים מפת עכו"ם ואוכלים חלה והזר אוכל פת עכו"ם, אם אכלו כזית פת נקי' בין בתחילת הסעודה בין באמצעיתה ובין בסופה, מצטרפין לזימון (אות ו').

ואשר תמה מעכ"ת שליט"א על דין המבואר בשו"ע או"ח (סי' קפ"ח סעי' ו'), שאם טעה ולא הזכיר של שבת בברכהמ"ז, אומר בא"ה וכו' שנתן מנוחה וכו' ודוקא כשנזכר קודם שהתחיל הטוב והמטיב, אבל אם לא נזכר עד שהתחיל הטוב והמטיב צריך לחזור לראש ברכהמ"ז ע"כ. ותמה ע"ז מעכ"ת נר"ו, דאמאי לא יכול לסמוך בדיעבד על שתי הסעודות שיאכל למחר שיאמר בהם רצה, שהרי לענין רצה די' שיאמרנה בכ' סעודות כמבואר בשו"ע שם (סי' ח'), דסעודה שלישית דינה כר"ת, דאינו חוזר לראש. ואין לומר שיש חיוב לאכול סעודה אחת בלילה דוקא, שהרי מבואר בתוס' (פסחים ק"א. ד"ה ובקידושא) שיכולים לעשות כל הג' סעודות מחר ביום, וא"כ עכ"פ בדיעבד כשכבר טעה נסמוך ע"ז לענין שלא יצטרך לחזור לראש זת"ד, ורצונו לשמוע חו"ד העני'.

(א) לענ"ד הדבר פשוט וברור דלכו"ע חייב לאכול סעודה אחת בליל ש"ק, שהרי מבואר בגמ' (פסחים ק"ו.) אדרבה עיקר קידושא בלילה הוא קדיש דכי קדיש תחילת יומא בעי לקידושי ע"ש, וממילא שצריך לסעוד אז שאין קידוש בלי סעודה לכו"ע, ולא פליגי רב ושמואל (שם ק':—ק"א.) אלא אי בעינן שתהי' אותה הסעודה גם במקום הקידוש או לא אבל סעודה ודאי בעי, ולא כתבו התוס' הנ"ל, שיוכלו לעשות למחר ג' סעודות, רק לענין עצם קיום מצות ג' סעודות, שאם לא אכל בלילה אף סעודה אחת, יכול לקיים כולן מחר ביום, רק קידוש מוכרח לעשות ליל שבת וכמבואר בגמ' הנ"ל, ולהכי הקפיד רבה אקידוש ולא אסעודה ע"ש. — וכיון שכן אם שכח לומר רצה בברכהמ"ז שאחר סעודה זו שפיר צריך לחזור ולברך.

ואם כי ברור שאם לא אמר רצה הו"ל שפיר קידוש במקום סעודה ויצא יד"ח קידוש, ואילו הג' סעודות יכול לעשות למחר, וא"כ לא יהי' צריך לחזור ולברך בלילה. מ"מ כיון דאז זמן חיובא דסעודה וחייב להזכיר עלה רצה, חביבה מצוה בשעתה וצריך לחזור ולברך כדי להזכירה בזמנה.

(ב) כעין זה מצינו בשו"ע או"ח (סי' רצ"ד סעי' ב'), בטעה ולא הבריל מוצ"ש בתפלה ואין לו כוס וסובר שאף למחר לא יהי' לו צריך לחזור ולהתפלל ע"כ. והוא כדעת הר"י מובא בטור שם. ובחי' המאירי (ברכות ל"ג. ד"ה המתפלל) כ', שאם טעה ולא הבריל מוצ"ש בתפלתו ואין לו כוס חוזר ומתפלל והוא כדעת בה"ג מובא בטור שם. והרי דעת חי' המאירי (שם ד"ה לא הבריל)

שאם טעה ולא הבריל בתפלתו ואין לו כוס ולא נזכר כלילה, הוא הולך ומבריל בתפלה עד יום ד' ע"ש. — מבואר שאם כי יש תשלומין להבדלה בתפלה עד יום ד' אפי"ה אם נזכר מוצ"ש ואין לו כוס צריך לחזור ולהתפלל כדי להבריל אז בתפלה, ולא אמרין שלא יחזור להתפלל במוצ"ש, מאחר שיכול להבריל בתפלתו מחר בשחרית, א"ו כיון שרמיא עלי' חיובא להבריל מוצ"ש, צריך גם לחזור ולהתפלל כדי להבריל בזמנה, וה"ה בנר"ד לענין הזכרת רצה בברכהמ"ז.

ג) גם למש"כ בס' שבילי דוד (חאו"ח סי' רצ"ד) שאין זמן הבדלה בתפלת שחרית שאחר השבת, והוכיח לה ממה שפסק בשו"ע (סי' רצ"ד סעי' ב') הנ"ל, שצריך לחזור ולהתפלל כדי להבריל, ואמאי יבריל בבוקר א"ו דאין זמן הבדלה בשחרית ע"ש. וכ"כ גם בבאור הלכה שבס' משנה ברורה (רסי' רצ"ד) ועיי' מש"כ בזה בספרי שו"ת בצל החכמה (ח"א סי' כ"ג אות ג' בהגה), הרי שאם הי' אפשר להשלים למחר ל"ה צריך לחזור ולהתפלל, נראה דהיי"ט דלפי פסק השו"ע כרבינו יונה דאפי' אין לו כוס ליל מוצ"ש כל שסובר שיהי' לו כוס למחר אינו חוזר ומתפלל דסני מה שיבריל למחר על הכוס, א"כ כיון דהבדלה בתפלה עדיפא, ע"כ אם הי' שייכא הבדלה בתפלת שחרית דלמחר בודאי דמכש"כ של"ה צריך לחזור ולהתפלל ולהבריל אלא הי' מבריל בתפלת שחרית דלמחר, א"ו דלא שייכא הבדלה בתפלה דלמחר כלל. — ובהכי מובן היטב דעת המאירי הנ"ל דס"ל שגם בתפלה שייכא הבדלה עד יום ד', דאיהו לשיטתו דס"ל כדעת ה"ג, שאם אין לו כוס במוצ"ש חוזר ומתפלל, ולא סמכינן על הכוס של מחר, דעיקר זמן הבדלה במוצ"ש, שפיר ס"ל דמברילין גם בתפלה עד יום ד', ואפי"ה, בטעה ולא הבריל מוצ"ש ואין לו כוס במוצ"ש חוזר ומתפלל, ולא אמרין שימתין להבריל בתפלת שחרית, לפי שצריך להבריל בעיקר זמן הבדלה וכמש"כ.

מעתה כ"ז לענין הבדלה שהרי אמרו (ברכות כ"ט.), טעה ולא הזכיר וכו' הבדלה בחונן הרעת אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה על הכוס ע"כ, ואם גם על הכוס של מחר קאמר, א"כ בודאי שמכש"כ שהי' יכול לאומרה בשחרית דמחר אי הוי שייכא להזכיר בה הבדלה, משא"כ הזכרת שבת בברכהמ"ז הרי אדרבה מסיק בגמ' (ברכות מ"ח:) איכא בינייהו דיעבד, בודאי שצריך לחזור ולברך אחר סעודה חיובית וכמש"כ.

ד) גם בלא"ה לא מסתבר לומר שאם שכח לומר רצה בברכהמ"ז דליל שבת יהא אפשר להשלימה למחר בסעודה אחרת, כיון שגם באותה סעודה אחרת הוא צריך להזכיר שבת כשביל אותה סעודה עצמה. ודוקא הבדלה שא"צ לאומרה אלא בתפלה אחת בלבד, הי' מסתבר שאם היא שייכא בשחרית דלמחר, יאמרנה אז ולא יצטרך לחזור ולהתפלל. — עוד יש ליישב בכמה אנפי ואכ"מ להאריך. בדר"ש וברכת ישועה הצלחה וכל טוב סלה, ירדו מצפה בקרב כל ישראל לישועת ה' כהרף עין.

בצלאל בהנמחר"א זצוקללה"ה שטערן

בדין חילול שבת לחולה שיש בו סכנה

חיים יעקב מאיר רבין

בלאאמו"ר הגה"צ מציעשינוב שליט"א
חבר כולל עץ חיים רבאבוב, ברוקלין

(א) הרמב"ם בפ"ב מהל' שבת הל' י"ד כ"ג עושין מדורה לחי' ואפילו בימות החמה מפני שהצנה קשה לחי' הרבה במקומות הקרים, אבל אין עושין מדורה לחולה להתחמם בה, הקיז דם ונצטנן עושין לו מדורה אפילו בתקופת תמוז ע"כ, וה"ה הביא השגות הראב"ד, ואח"ז כ' ומדבריו נראה שסובר שדברי רבינו הם בחולה שאין בו סכנה וכו', וכן יראה מדברי הר"א ז"ל דלחי' כל ל' עושין לה מדורה דכל ל' לענין מדורה חשיב"ס היא, (כוונתו דכיון דהראב"ד מפרש דברי הרמב"ם דאין עושין מדורה לחולה בחשאב"ס, א"כ לעומת זה מה שהתיר בחי' מיירי ג"כ כשהוא חשאב"ס והיינו מז' עד ל'), ואני הייתי סבור לפרש דחי' דוקא תוך שבעה וחולה לדעת רבינו אפילו יש בחולי סכנה אין בצנה סכנה ואפשר בבגדים, (ר"ל אף דעצם הצנה סכנה היא לו מ"מ אין במניעת המדורה סכנה משום דאפשר לחממו בבגדים כן מבואר כוונתו בב"י סי' ש"ל, וצ"ל דחי' כיון ששפעה דם הרבה וכן מי שהקיז דם שגופם מצונן לא מועיל להם כ"כ חימום הבגדים ולפיכך מותר לעשות להם מדורה), אבל אני מבטל דעתי מפני דעתו (דעת הראב"ד) לפי שאם הוא שיש בו סכנה הא משמע דלכל צרכיו מחללין ואע"פ שאין במניעת דבר שעושין לו סכנה עכ"ל.

ועיין בכ"מ וכ"ה בבית יוסף בריש סי' שכ"ח וז"ל מדברי רש"י משמע דלא שרי לחלל שבת בשביל חשיב"ס אלא דוקא בדבר שאם לא יעשוהו לו הוא מסוכן למות בשבילו, אבל דבר שאף אם לא יעשוהו לו אינו מסוכן למות בשבילו אין עושין אותו ע"י ישראל, שבס"פ מפנין (קכט:) אהא דאמרין חשאב"ס אומר לעכו"ם פרש"י צרכי חולה שאם לא יעשו לו רפואה זו אין מסוכן למות ומ"מ צריך הוא לה, אבל הרב המגיד כ' בפ"ב דלחשיב"ס משמע דלכל צרכיו מחללין ואע"פ שאין במניעת הדבר שעושין לו סכנה עכ"ל וגם בס' ש"ל חזר ושנה דבהך דינא פליגי רש"י וה"ה עיי"ש.

ודברי הב"י צריכין ביאור דלכאורה מנ"ל דרש"י וה"ה פליגי בזה, דהא ה"ה מיירי בחשיב"ס וגם הצנה סכנה היא לו, ובזה ס"ל לה"ה דאף דאפשר לחממו בבגדים מ"מ כיון דאיכא סכנה בצינה שרי לעשות גם מדורה, וכעין מש"כ ה"ה בדעת הרמב"ם (הל' י"א) דחשיב"ס אף דאפשר למעבד לה למלאכה בשנוי מ"מ מחללין כדרכו, אבל רש"י מיירי באופן דאין סכנה כלל במניעת הרפואה, רק שהוא לצורך החולה כמבואר בדבריו, ובזה אפשר דגם ה"ה מודה דאין עושין ע"י ישראל כיון דאין עשיית הרפואה מונע מסכנה כלל, משא"כ המדורה מצלת עכ"פ מסכנת צינה והגם שהי' יכול להציל בענין אחר לית לן בה, ומנ"ל דרש"י וה"ה פליגי, ופשוט דאין ממשמעות לשון ה"ה שום הכרח, דמש"כ ואע"פ שאין במניעת דבר שעושין לו סכנה כוונתו משום דאפשר למנוע הסכנה בדבר שאין בו חילול שבת וכמש"כ לענין צינה, וינגעתי ומצאתי בס' מנורה הטהורה שעמד בזה עיי"ש.

ובאמת אם נאמר דה"ה מודה לרש"י דאם אין סכנה כלל במניעת הרפואה אין עושין אותו ע"י ישראל, נרויח בזה ליישב דברי הרמב"ם שכ' אבל אין עושין מדורה לחולה להתחמם בה, והקשו האחרונים דלפי' הראב"ד דמייירי בחשאב"ם קשה דמאי קמ"ל הא כבר כ' הרמב"ם (בהל' י') חשאב"ם עושין לו כל צרכו ע"י נכרי, אמנם לפי מש"כ י"ל דכוונת הראב"ד דהרמב"ם באמת מייירי בחשיב"ם רק דהצנה אין סכנה לו והרמב"ם קמ"ל דינו של רש"י דאפילו חשיב"ם אין עושין בשבילו רפואה שאם לא יעשוהו אינו מסוכן ואף שצריך הוא לה, רק דלפי"ז לא יהי' מדוקדק כ"כ מש"כ ה"ה דנראה מדברי הראב"ד דלחי' כל ל' עושין לה מדורה, ומנ"ל לדייק כן, דכיון דחולה מייירי בחשיב"ם רק דאין בצינה סכנה לו, א"כ אפשר דחי' מייירי ג"כ כשיש סכנה דהיינו עד ז' והרמב"ם קמ"ל דלענין מדורה א"צ לדקדק אי הוי ג"כ בכלל הסכנה דאמדו חכמים דצינה הוי לעולם בחזקת סכנה לחי' ודו"ק, וע"ע מה שאכתוב בזה לקמן.

(ב) בסעיף ד' פסק המחבר מכה של חלל אינה צריכה אומד שאפילו אין שם בקיאים וחולה אינו אומר כלום עושים לו כל שרגילים לעשות לו בחול וכו', וכ' המג"א בסק"ד כל שרגילים משמע אע"פ שאין בו סכנה במניעת הדבר ההוא, (ובתו"ש הוסיף כגון שצריך חימום עושין מדורה אע"פ שאפשר לחממו בבגדים, אמנם הפמ"ג כ' ומשמע אע"פ שאין כלל סכנה במניעת הדבר ההוא ואף אם לא יחממו כלל אפ"ה הואיל וצריך לו קצת עושין, וכוונתו כהבנת הב"י דלדעת המ"מ מותר אפילו אם אין סכנה כלל במניעת הרפואה כנ"ל). וראיתי במנה"ט שהקשה דברי המג"א תמוהים שמפרש משמעות הלשון כל שרגילים לעשות בחול שכ' הש"ע מורים לדברי ה"ה, הא לשון זה הוא לשון הרמב"ן בתוה"א כמבואר בב"י, ודעת הרמב"ן דכל היכי דאפשר למיעבד המלאכה בשינוי שלא יתחלל שבת משנה ואין מחללין וכמש"כ ה"ה בשמו, וכ"כ הרמ"א בסעי' י"ב, וא"כ בודאי להרמב"ן אין עושין מדורה אם אפשר לחממו בבגדים ודלא כה"ה.

וכ' לתרץ קושיא זו וגם מה שהקשה על הב"י הנ"ל באות א', דאפשר דדעת הב"י הוא להיפוך, והוא דהגם דעושין רפואה שאין במניעתה סכנה כלל מ"מ אסור לעשות מדורה אם אפשר בבגדים, והטעם דהא גם ע"י בגדים ניצל מצינה כמו ע"י מדורה, אבל אם יש ברפואה צורך חולה עכ"פ אין לנו למנוע אף אם לא יהא סכנה במניעתה כיון דמ"מ צריך החולה לרפואה ולטוב לו יחשב, אבל עשיית המדורה הוי כאין בו צורך כלל כיון דאפשר בבגדים, וא"כ יפה כתב הב"י דמדברי ה"ה דמיקל לעשות גם מדורה נלמד להקל בדינו של רש"י דעושין רפואה אם היא לצורך חולה גם אם אין סכנה במניעתה של רפואה, ועולה יפה גם דברי המג"א דנהי דהרמב"ן והרמ"א לקמן סברי דהיכי דאפשר ע"י שינוי מחוייב לעשות בשינוי, מ"מ היכי דהחולה צריך רפואה עושין גם אם אין סכנה במניעתה, וזהו דיעה ממוצעת בין ה"ה ורש"י עכת"ד וסיים דכ"ז אינו מוכרח עיי"ש.

ודבריו נפלאים דלכאורה סברתו מופרך משיטת רש"י גופי', דהא רש"י ס"ל לכלל חשיב"ם עושין לו מדורה (אף דאפשר לחממו בבגדים) כמבואר בריש דברי ה"ה הנ"ל, ואעפ"כ ס"ל דאסור לעשות צורכי חולה אם אין במניעתם סכנה כלל, הרי דיותר מסתבר להקל בדין עשיית המדורה מלעשות סתם צורכי החולה, ואף

אם נסכים לסברת המנה"ט מ"מ מה שמבאר שכוונת המג"א לפרש הלשון כל שרגילים וכו' שכ' המחבר, ולא בא להקל אלא כדינו של רש"י דמותר לעשות צורכי החולה אף שאין במניעתם סכנה כלל, אבל בגוונא דה"ה ס"ל דאסור לעשות מדורה משום דאפשר בבגדים, (ודלא כהתו"ש והפמ"ג), ולכאורה קשה מדברי המג"א בס"ק י"ז שהביא דברי ה"ה דלחשיב"ס מותר לעשות מדורה אע"פ שאפשר לחממו בבגדים, וכ' המג"א ועמ"ש סעיף ד' אבל ב"י כ' בשם רש"י וכו', וכוונתו דבסעיף ד' מבואר דהמחבר פסק כה"ה, וכמפורש להדיא בש"ע הרב סעי' כ"ד עיי"ש, הרי דהמג"א ס"ל דהמחבר מתיר גם בגוונא דה"ה, ועוד דאיך העלים המג"א והרב ולא העירו דלפי מה שפסק הרמ"א דאם אפשר לעשות ע"י שינוי עושין לא קי"ל כה"ה בזה דמותר לעשות מדורה.

ולענ"ד נראה דדינו של הרמ"א אינו ענין לדברי ה"ה, דהרמ"א מיירי באופן דאין שום נ"מ להחולה אם עושין לו הרפואה כדרכו או ע"י שינוי, ובזה פסק הרמ"א וכ"ה דעת הרמב"ן דעושין ע"י שינוי, אבל ה"ה דס"ל דמותר לחלל שבת מיירי דוקא באופן דיש איזה צורך להחולה בהחילול, ואע"פ דאם יעשה הרפואה בלא חילול כבר מונע הסכנה, מ"מ כיון דאינו נוח להחולה ומרגיש יותר טוב כשעושין לו הרפואה ע"י חילול מחללין, וכגון צינה דאע"ג דאפשר לכורכו בבגדים למנוע הסכנה מ"מ המדורה מחמם יותר, ומה גם דלהחולה החלש הוי כריכת הבגדים לטרחא ולמשא, ונוח להחולה ומרגיש יותר טוב כשעושין לו מדורה, ובכגון דא י"ל דגם הרמ"א מודה דמחללין, וממילא ל"ק קושיית המנה"ט על המג"א שמפרש דברי המחבר שהם לשון הרמב"ן דעושין לו כל שרגילים לעשות לו בחול כה"ה, דגם הרמב"ן יכול לסבור כה"ה ודו"ק. וכעין סברא זו ראיתי בשו"ת שואל ומשיב (מהר"ו ד' ח"א סי' מ"ב) עיי"ש.

ג) אך לפי"ז נפל כל היסוד של המנה"ט ואם השתות יתסוץ צדיק מה פעל ושוב קשה מנ"ל להב"י דרש"י וה"ה חולקין, דא"א לן לתרץ כהמנה"ט דהב"י ס"ל דמסבא עדיף לעשות דבר שיש בו צורך להחולה כנ"ל, דהא לפי דברינו גם במדורה יש בו מעלה זו דיש בו צורך להחולה, ואכתי י"ל דה"ה מודה לרש"י. ועוד יש להבין דהא ה"ה הי' סבור לפרש ברעת הרמב"ם דחשיב"ס אין עושין לו מדורה משום דאפשר לחממו בבגדים, והלא ה"ה ס"ל ברעת הרמב"ם דאפילו אם אפשר לעשות ע"י שינוי מ"מ מחללין כדרכו, ואיך עלה ברעתו לומר דלדעת הרמב"ם אסור לעשות מדורה כיון שאפשר לחממו בבגדים.

והנראה בביאור הענין דהנה במס' שבת (כט:) תנן המכבה את הנר מפני החולה שיישן פטור, ואוקמינן בגמ' בחשיב"ס ובדין הוא דליתני מותר ואיירי דבעי למתני סיפא חייב תנא נמי רישא פטור, והכי קי"ל בס"י רע"ה, וכ' שם בפיהמ"ש להרמב"ם דדוקא בשא"א להוציא החולה למקום אחר או להסתיר האור ממנו (כגון ע"י כפיית כלי), והעתיקו המשנה ברורה להלכה שם בסק"א, ובביה"ל שם בר"ה מותר הוסיף דנראה לדעת הרמב"ם אם אפשר לעשות עצה אחרת לכד דאיסורא איכא, גם חייב חטאת איכא, דאל"ה לוקמי הגמ' שם באופן זה ולכך קתני פטור ולא מותר עיי"ש, ולכאורה גם בזה ראוי להתכונן כנ"ל דמ"ש מהא דאם אפשר לעשות ע"י שינוי דמותר לחלל כדרכו.

וצ"ל דרעת הרמב"ם דהא דמותר לחלל שבת הוא דוקא אם האופן שיכול למנוע החילול, הוא ע"י שיעשה החילול ההוא ע"י שינוי וכלא"י ועי"ז לא יהי' איסור דאורייתא, אז סבירא ל' להרמב"ם דאינו מחויב לעשות שלא כדרכו ובשינוי, וההסבר לזה י"ל כמש"כ בשו"ת הרשב"א (מובא בב"י בנדון דאם הי' החולה צריך לבשר דלמ"ד שבת דחוי' היא אצל פיקו"נ מאכילין לו הנבילה ואין אנו שוחטין לו), וכ' שם וז"ל מ"מ כל שאין שם נבילה אין אומרים לא"י לשחוט כיון שהיא דחוי' אצלו, וביאור דברי הרשב"א תמצא בשו"ע הרב (סעי' י"ג) וז"ל אבל במקום שאפשר לעשות לו הרפואה מיד בלי חילול שבת וכו', לא יחללו וכו', לפי שהשבת דחוי' היא אצל פיקו"נ ולא הותרה לגמרי, וכל שאפשר להצילו בלא חילול שבת אינה נדחית בשבילו, ומ"מ אף אם יש לפנינו נכרים או קטנים שאינן בני מצות אין אומרים הרי אפשר לעשות ע"י אלו ולא יתחלל שבת ע"י ישראלים בני מצות, לפי שמכיון שאין דרך להצילו אלא בעשיית מלאכה האסורה בשבת הרי נדחה השבת בשבילו לגבי ישראלים המחויבים בהצלתו ואין כאן חילול כלל ע"כ לשונו הזהב, וה"נ י"ל לרעת הרמב"ם לענין שינוי, שלא הצריכה התורה שנבקש תחבולות לעשות המלאכות בדרך משונה כדי שלא יתחלל שבת, שמכיון שאין דרך להצילו אלא בעשיית מלאכה כדרכו, הרי נדחה השבת לגבי עשיית המלאכה כדרכו ואין כאן חילול כלל וכדברי הרשב"א לענין נכרי ודו"ק, (ויש מן האחרונים שרצו לדייק שה"ה ס"ל דשבת הותרה אצל פיקו"נ ומש"ה מותר לעשות שלא ע"י שינוי, אמנם לפי הסבר הרשב"א הנ"ל אין כאן שום דיוק וגם ה"ה יכול לסבור כהכ"מ (כפ"ב הל' א') דהרמב"ם ס"ל דשבת דחוי' אצל פיקו"נ).

וכל זה לענין שינוי אבל היכא דיש לפנינו ב' אופנים להציל החולה ושניהם דרך לעשותם, והא' יש בו חילול שבת, והב' אין בו שום חילול כלל, אז בודאי דגם הרמב"ם ס"ל דמחוייב לעשות הרפואה שאין בו שום חילול כלל, ולא עוד אלא דאם עבר ועשה הרפואה שיש בו חילול שבת להרמב"ם דס"ל דשבת דחוי' חייב חטאת וכמו שהוכיח הביה"ל הנ"ל, (וכעין זה ראיתי בשואל ומשיב הנ"ל שנשאל בהא דמאכילין אותו הקל הקל אם עבר ואכל החמור אם חייב עונשו כגון מלקות או כרת, ומסיק דלמ"ד דחוי' חייב, וכ' דכן משמע בשאגת ארי' סי' נ"ט עיי"ש, ובס' המקנה (פאקש) בסופו בקו' קול סופר אות כ"ה דעתו נוטה דפטור עיי"ש טעמו, ואפשר כוונתו למ"ד הותרה, ובלא"ה סותר א"ע דבאות ב' כ' לדבר פשוט דחייב וצ"ע, וכן יש להסתפק לשי' הרמ"א בסעי' י"ב דאם אפשר לעשות ע"י עכו"ם עושין, אם עבר הישראל ועשה אם חייב, ויש להעיר משו"ע הרב (סעי' י"ג) שכ' ואם אפשר לעשות ע"י נכרי בלא איחור כלל צריך לעשות ע"י נכרי, מן התורה" וצ"ע, וכ"ז דלא כשי' המבי"ט בקרית ספר (פי"ד מהל' מ"א) שכ' דהא דמאכילין הקל הקל לא הוי אלא מדרבנן, וע"ע בס' חמדת ישראל ח"ב סי' י"ז, ובעיקר דברי הביה"ל עיין בחידושי הר"ן בהסוגיא שכ' בשם הרא"ה דאף שאפשר להוציא את האור ג"כ מותר לכבות, ואפשר דהרא"ה סובר דשבת הותרה משא"כ הרמב"ם סובר דשבת דחוי' עיין בס' תורת רפאל סי' ל"ו, וכן יש ליישב דברי המאירי המובא בביה"ל דמשמע ג"כ כהרא"ה, דאפשר דגם המאירי ס"ל דשבת הותרה, וכן משמע מדבריו במס' יומא (פג:) שכ' דשוחטין לחולה במקום שהנבילה

מצוי, "שכל לענין חשיב"ס חול גמור הוא", וסברא זו מתאים לסברת הרשב"א למ"ד הותרה מובא בב"י, ולדברי הרבינו מאיר המובא ברא"ש במס' יומא דס"ל דשבת הותרה, ואף שהמאירי פסק ביומא (ו:): דטומאה דחוי' י"ל כהאחרונים דלא תלי שבת בטומאה דלא כהכ"מ, וע"ע בהעירות להמאירי במס' יומא, ודו"ק כי קצתו), ומש"ה ס"ל להרמב"ם דהא דמותר לכבות נר בשביל חשיב"ס היינו דוקא כשא"א להציל החולה באופן אחר וכגון להוציא החולה או להסתיר האור ממנו ואם עבר וכיבה חייב חטאת, וה"נ י"ל בני"ד דבני אדם כשקר להם יש שמחממין ע"י מדורה ויש שמחממין ע"י כגדים ושניהם היו הדרך לעשותם, ושפיר ה' רוצה המ"מ לפרש בדעת הרמב"ם דמייירי בחשיב"ס ואעפ"כ אסור לעשות מדורה כיון דאפשר לחממו בכגדים כנ"ל, רק דהמ"מ חזר בו ובטל דעתו מפני דעת הראב"ד דס"ל דמותר לעשות מדורה, וטעם הראב"ד כבר הסברנו מפני שיש בו צורך להחולה שמרגיש יותר טוב ע"י מדורה ואינו נוח לו לכורכו בכגדים והוי ג"כ בכלל צרכי חולה שייב"ס שדוחה שבת וכנ"ל.

ועפ"י מובן שפיר סברת הב"י שכ' דרש"י וה"ה פליגי, דס"ל להב"י דאם ה' ה"ה סובר כרש"י דחשיב"ס אסור לעשות צרכיו שאין במניעתם סכנה כלל, א"כ גם בנוונא דה"ה ה' אסור לעשות מדורה, דהא א"א לצרף להיתירא מה שהצינה סכנה דהא מצד הסכנה אם ה' עושה מדורה ה' חייב חטאת, ואלא משום מה אתה מתירו לעשות מדורה, רק משום דהוי לצורך החולה דמרגיש יותר טוב בחמימות המדורה, וע"כ דה"ה פליג ארש"י וס"ל דלחשיב"ס מותר לעשות צרכיו אף שאין במניעתם סכנה כלל ודו"ק, (ודע דגם דין זה של ה"ה רצו האחרונים לתלות במחלוקת אם שבת דחוי' או הותרה וה"ה ס"ל שהותרה ומש"ה עושין לו אפילו דברים שאין במניעתם חשש סכנה כלל, אולם בתשובת דרב"ז (ח"ד סי' ק"ל וע"ע בס' ס"ו) מבואר להדיא דס"ל שהשבת דחוי' ואעפ"כ פסק כה"ה, וטעמו ונימקו שאפשר שאם לא תעשה לו דברים שיש בהם צורך קצת, יבא להמנע גם מדברים שיש בהם צורך הרבה עיי"ש, ועיין בשו"ת אבנ"ז (או"ח ח"ב סי' תנ"ג) שהביא סמוכין לדבריו מהגמ', גם בשו"ת צמח צדק (או"ח סי' ל"ח) כ' רכן מוכח בש"ע הרב דבסעי' ד' פסק מעיקרא דדינא כה"ה ובסעי' י"ג כ' ששבת דחוי' היא אצל פיקו"נ, וכ"כ בתהל"ד סק"ד עיי"ש, וכמו כן נאמר דגם הב"י ה' ס"ל שה"ה סבר דשבת דחוי' היא, ובפרט בדעת הרמב"ם דהב"י נקט דהרמב"ם סובר דשבת דחוי', ומש"ה הוכיח שה"ה פליג ארש"י וכנ"ל).

(ד) לעיל באות א' הבאתי קושיית האחרונים על הרמב"ם שכ' אבל אין עושין מדורה לחולה להתחמם בה ולפי' הראב"ד דמייירי בחולה שאב"ס א"כ מה קמ"ל, וראיתי בב"י בס' ש"ל אחר שהביא דברי הראב"ד דהרמב"ם מייירי בחשאיב"ס הוסיף כלומר שצרכיו נעשים ע"י עכו"ם ואין אומר לעכו"ם לעשות לו מדורה עכ"ל, ומשמע דמפרש מש"כ הרמב"ם דאין עושין מדורה לחולה היינו אפילו ע"י עכו"ם כיון דאפשר לחממו בכגדים, ולכאורה זהו דוחק גדול דהרי התחיל עושין מדורה לחי' היינו ע"י ישראל, וכן מש"כ אח"כ הקיז דם עושין מדורה היינו ג"כ ע"י ישראל, ואיך אפ"ל דאין עושין מדורה לחולה כוונתו ע"י עכו"ם, ודבר פלא ראיתי בס' צפנת פענח על הרמב"ם שכ' עיין בה"ה בשם השנות ור"ל דכאן מייירי

תוך ל' "וע"י עכו"ם", ומשמע דמפרש דגם מש"כ הרמב"ם דעושין מדורה לחי' כוונתו ע"י עכו"ם, והרי בהדיא כ' ה"ה דכל ל' לענין מדורה, "חולה שיש בו סכנה היא" וצ"ע.

וראיתי בביה"ל סי' ש"ל ד"ה כל שעמד ג"כ על דברי הרמב"ם אלו, והקשה עוד דע"פ האמת קשה מאוד לפרש כן דברי הגמ' (דף קכט.) דהא דקאמר סבור מינה לחי' אין לחולה לא הוא בחשאב"ם, דא"כ לרוב הפוסקים דסברי דלמסקנת הגמ' הוא הדין לחולה, יהי' מותר לעשות מדורה אפילו לחשאב"ם וזה לא נשמע לשום פוסק שיקיל בזה עיי"ש, ובאמת קושיא זו לא הבנתי דאיך אפשר להקשות מדברי הרמב"ם לשאר הפוסקים, והיא הנותנת דהא שהסיקו דה"ה לחולה מותר לעשות מדורה היינו מפני שמפרשים דמיירי בחשיב"ם.

ואפשר שיש לפרש דברי הרמב"ם בפשטות, דמה שהתיר לחי' כל ל' לעשות מדורה דכל ל' לענין מדורה חשיב"ם היא, אין הכוונה דעכשיו היא כבר במצב של סכנה לענין צינה, רק דמפני שהיא חלושה והצינה מזיק לה עלול לצמוח מזה סכנה, וזה שכ' הרמב"ם מפני שהצנה קשה לחי' הרבה במקומות הקרים ולא כתב מפני שהצינה סכנה היא לה, וכוונתו דמפני שהצנה קשה לחי' הרבה אמרו חכמים שיש בזה חשש קרובה שיצמיח מזה סכנה ומותר לעשות לה מדורה, וכעין מש"כ המ"ב בס"ק י"ז עיי"ש, והנה להפוסקים דס"ל דלמסקנת הגמ' מותר לעשות מדורה גם לשאר חול, אז אף אם היו מפרשים הגמ' כהרמב"ם דמיירי בחשאב"ם, הייתי אומר דסוברים דחשאב"ם הוא כחי', דהיינו דגם חשאב"ם כיון שחלה כל גופו או שנפל למשכב, מפני חלשותו הצינה מזיק לו ויכול לצמוח מזה סכנה ומש"ה מותר לעשות לו מדורה, וממילא ל"ק דמאי קמ"ל הרמב"ם, דהרמב"ם בא לאפוקי דלא תימא דגם חשאב"ם אמרו חכמים דמהצינה יכול לצמוח סכנה כמו בחי' שאב"ם ומותר לישראל לעשות לו מדורה ולכן כ' אבל אין עושין מדורה לחולה, ודו"ק. ובעיקר דברי הב"י הנ"ל דבחולה שאב"ם אם אפשר לעשות בהיתירא אסור לומר לעכו"ם שיעשה מלאכה, ראיתי בס' תו"ש סק"ו שפסק כן והובא דבריו להלכה בס' יד יוסף סק"ד ובס' תיו יהושע (על דיני רפואה סעי' ח') ועיין בתה"ד סק"ד, ולכאורה לפי מה שהסברנו דברי ה"ה דהמדורה טוב יותר להחולה מבגדים, צ"ל דגם ככה"ג אסור לומר לעכו"ם אף דהמדורה לטוב לו יחשב וצ"ע למעשה. (ה) ולענין הלכה בדינו של ה"ה כ' בשו"ע הרב דכל בעל נפש יחוש לעצמו באיסור של תורה וכ"כ במ"ב ס"ק י"ד דנכון להחמיר באיסור של תורה, ויש להעיר מסי' רע"ח כ' המחבר מותר לכבות הנר בשביל שיישן החשיב"ם, וכ' שם הביה"ל דלכאורה לא הי' לו לתלות כלל בחשיב"ם רק באם ע"י מניעת השינה יבא לידי סכנה שרי וא"ל אסור, ובאמת לק"מ דהמחבר לשיטתו דס"ל כה"ה דחשיב"ם מותר לעשות צרכיו אפילו אין במניעתם סכנה, ואפילו אין במניעת השינה סכנה מותר לכבות בחשיב"ם, אמנם ראיתי בפירוש רבינו חננאל דמתני' מיירי בחשיב"ם שאם יראה אור הנר ימות, ומבואר דלא ס"ל כה"ה.

בשעה"צ ס"ק י"א כ' דלצורך הרבה אפילו לרעת המחמירין שרי וכההיא דתניא ביומא (פר.) מחממין לו חמין בין להשקותו בין להברותו, וראייתו צ"ע דשם מיירי דמחממין לו חמין למנוע הסכנה כמפורש בר"ן במס' שבת בפרק

שמנה שרצים, ובדוחק י"ל דכוונתו לפירוש המאירי המובא בביה"ל שמפרש שהרחיצה הוא לחיזוק איבריו וכשי' ה"ה, ואעפ"י שהמאירי הוא מן המחמירים, ועכצ"ל דלצורך הרבה כו"ע מודה דמותר, אבל מגוף הגמ' אין שום ראי', דנוכל לפרשו כפירוש הר"ן, וסתם במקום שהי' לו לפרש.

עולת שבת בשבתו

תצא

ביומו תתן שכרו ולא תבוא עליו השמש כי עני הוא ואליו הוא נושא את נפשו. י"ל בזה בדרך המוסר, דהנה במשך ימי החול ששת ימי המעשה כשבני אדם טרודים על המח' ועל הכלכלה אז נשמת האדם היא עלובה כי מכל עניני עוה"ז לא תוכל לשאוף שום חיות דקדושה, ולכן בשבת קודש כשאדם פנוי ממלאכתו מוטל החוב עליו לתקן את נשמתו ולהביא אותה לשורשה ולתכליתה ע"י עסק התורה והמצות. והן הן הדברי המדרש (הובא בסור הל' שבת ס' ר"צ) אמרה תורה לפני הקב"ה, רבש"ע כשיכנסו ישראל לארץ זה רץ לכרמו וזה רץ לשרדו, ואני מה תהא עלי, אמר לה יש לי זווג שאני מזווג לך ושבת שמה שישאל במלים ממלאכתם ויכולים לעסוק בכ, ע"כ. וזה יש לרמוז במקרא קודש הנ"ל, ביומו ת'תתן ש'כרו, ראשי תיבות הם אותיות שב"ת, לרמוז שבשבת צריכים ליתן שכר להנשמה ע"י עסק התורה והמצות, ולא תבוא עליו השמש, ערה"כ (קהלת י"ב) עד אשר לא תחשך השמש, דקאי על הנשמה כמבואר שם במפרשים, וממשיך הכתוב, כי עני הוא, כי במשך ימות השבוע האדם הוא עני בתורה ומצות, ואליו הוא נושא את נפשו, שהנשמה ממתנת על יום השבת קודש לתקנה ולהעלותה לשורשה העליון.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

זכור את אשר עשה לך עמלק וגו' אשר קרך בדרך ויונב כך כל הנחשלים אחריו ואתה עיף ויגע ולא ירא אלקים. וברש"י, ויונב כך, חותך מילות וזורק כלפי מעלה. וצריך להבין מה הי' מחשבות און לב הרשע חורש בזה, וי"ל עפ"י מה דאיתא בגמרא (יבמות ע"א ע"ב) מ"ט לא מלו במדבר, אבע"א משום חולשא דאורחא ואבע"א משום דלא נשיב להו רוח צפונית, מאי טעמא לא נשבה להם רוח צפונית אבע"א דלא נכדור ענני כבוד עיי"ש. נמצא לפי"ז דאותן שהיו חוץ לענני הכבוד דשמה נשבה רוח צפונית היו יכולים למול, והנה רש"י כ' כל הנחשלים אחריו, אותן שהי' הענן פולטן, וזה הי' כוונת מעשה הרשע שחתך מילות וזורקן כלפי מעלה להזכיר עוונותיהם של ישראל שאינם מחזיקים במצות מילה, והרי אותן שהיו חוץ לענני הכבוד אין להם שום תירוץ שהרי שם נשבה

רוח צפונית. אולם הכתוב מתרצן, באומרו, ואתה עיף ויגע, היינו כאירך אבע"א, דהטעם הוא משום חולשא דאורחא.

(הגאון מוה"ר דוד הלוי הורוויץ זצ"ל אבר"ק סטאניסלאוו¹)

תבא

במדרש וכל מכה אשר לא כתוב בספר התורה הזאת זו מיתת צדיקים. וי"ל הכוונה לפי שיש מ"ט קללות בתורת כהנים וחסר א' מן חמשים, וצ"ח קללות במשנה תורה חסר שתיים ממאה, נמצא חסרין שלש קללות, ואמרינן (באיכה רבתי סי' ל"ו) קשה סילוקן של צדיקים יותר מחורבן בית המקדש שבזה כתיב הפלא ופלא ובחורבן כתיב והפלא ד' את מכותך, נמצא ג' קללות לא כתיבי בתורה, ונגד זה כתיב ג' הפלאות, ולזה רמזו מכה אשר לא כתוב בתורה זהו מיתת צדיקים.

(הגאון מוה"ר יחזקאל קאצינעלבוויגען זצ"ל אבר"ק אה"צ²)

נצבים

ושמרתם, דרשו זו משנה, ועשיתם, ע"מ לעשות, ואמרו במדרש, אמרו מי יוכל לעמוד, אמר משה רבינו ע"ה אם תרצו לעמוד תעסקו בתורה ותעמדו, לא אמר למדו, כי לא כ"א יוכל ללמוד, כ"ש אשה שאין בכלל לימוד, ולכבוש היצה"ר קשה מאוד אם לא בתורה, ומה יעשו שאין בני תורה, אמנם יששכר וזבולון המספיק ומקיים לומדי תורה כאלו הוא לומד בעצמו, מאחר שעל ידו לומד חבירו ופנוי מעסקי העוה"ז יש בידו כח לימוד התורה וניצול ג"כ מיצה"ר, וז"ש חז"ל ע"י תורה וצדקה ניצול מיצה"ר, בשלמא תורה שפיר, צדקה מנלן, אלא המספיק לומדי תורה כו', וז"ש תעסקו בתורה עסק היינו עסקות לקיים התורה, וז"ש ושמרתם ועשיתם ללמוד ע"מ לעשות העיקר, וע"י כך, אתם נצבים היום כולכם, ואמר ראשיכם לשבטיכם זקניכם כל איש ישראל, אין תימא שיתקיימו, כי לומדי תורה והשוטר מקים דבר המשפט כאלו הוא השופט ונעשה שותף להקב"ה. אבל מי שאין בו תורה מה יעשו, ואמרו חז"ל הני נשי במאי זכיין בשכר דנמשי בנייהו לבי רב ומנשרן לגברייהו זכיין לעוה"ב, והלא יש כמה מ"ע ול"ת שחייבים, ומאי קושיא במאי יזכו לעוה"ב, אלא במאי זכיין מנצחין ליצה"ר, כמו זכנהו רבי נתן לרבנן, ניצוח, כי צופה ומבקש כו' ה' לא יעזבנו בידו ע"י התורה הוא סם חייא וממית ליצה"ר, והני נשי דאין בני תורה, כאלו מלמדה תפלות, במאי זכו וינצחו ליצה"ר, ובפרט נשים דעתן קלות ונוחות להתפתות, אמר דנמשי בנייהו ומנשרי לגברייהו ומחזיקים ידי לומדי תורה ויש להם שכר כאלו הם עצמם למדו תורה,

(1) בספרו שו"ת אמרי דוד סי' צ"ג בשולי המכתב.

(2) מכת"י הג"ר מרדכי הענא זצ"ל מהמבורג, בשמו.

וע"י זה יוכל לנצח היצה"ר, וז"ש טפכם נשיכם יזכו, א"כ מעתה אפילו גרך וחוטב עציך כולם יזכו, ע"י שמספיקים לת"ח שיכלו ללמוד בלי טרדה, מעלה עליהם הכתוב כאלו למדו הם.

(הגאון בעל פרי מגדים זצ"ל³)

לראש השנה

הנה אמרו חכמנו"ל (הובא בטור או"ח סי' תכ"ח) לא אר"ו ראש, דאין קובעין ראש השנה ביום א', ד', ו'. וי"ל הטעם, דידוע למחקרי ח"ן מש"כ בכתבי האריו"ל צדיקים נידונים ביום ב' דר"ה משום דתגבורת הדינים המה ביומא קמא משא"כ ביום שני כבר נמתקו הדינים. והנה איתא בגמרא (שבת ככ"ט ע"ב) דאין מקוין דם בשני וחמישי בשבת, ופירש"י דב"ד יושבין בעיירות בב' וה' וכיון דיום הדין ופקידה הוא עונותיו נזכרים. ולפי"ז שפיר מובן, דאם יהי' ר"ה ביום א' א"כ יהיו צדיקים נידונים ביום ב' בשבוע, ואז הוא יום הדין שהרי ככל השנה ב"ד יושבים באותו יום, וכן אם יהי' ביום ד' אז יהי' יום שני דר"ה ביום ה' בשבוע שהוא ג"כ יום הדין, ואם יחול ביום ו' אז יהי' יום שני של ר"ה בשבת, והרי בשבת אין תוקעין ואז אין הדינים נמתקים, ואז לא יהי' ח"ו טוב לצדיקים, ולכן אמרו לא אר"ו ראש. ובענין זה יש לפרש הפסוק על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצוא רק לשטף מים רבים אליו לא יגיעו (תהלים ל"ב). דהנה עת מצוא היינו עשרת ימי תשובה כאו"ל (ר"ה י"ח ע"א) עה"פ דרשו ד' בהמצאו, אלו עשרה ימים שבין ר"ה ליוה"כ, וגם ידוע דתיבת מים רומז על דינים עדה"כ אזי עבר על נפשינו המים הזידונים, וזה שרמזו דהמע"ה, על זאת יתפלל כל חסיד לעת מצוא, היינו בעשרת ימי תשובה, רק לשטף מים רבים אליו לא יגיעו, שלא ידונו אותו ביומא קמא שהוא כולא דרינא, רק ביום השני שכבר נמתקו הדינים. (הגאון מוה"ר מאיר פישלס זצ"ל ראבד"ק פראג⁴)

לצום גדלי'

במס' ראש השנה (דף י"ח ע"ב) צום השביעי זה ג' בתשרי שבו נהרג גדלי' בן אחיקם ומי הרגו ישמעאל בן נתני' הרגו ללמדך ששקולה מיתתן של צדיקים כשריפת בית אלקינו. ולכאורה מאי פריך ומי הרגו הלא זה קרי בי רב הוא בירמי' מ"א ויהי בחורש השביעי בא ישמעאל בן נתני' בן אלישמע מזרע המלוכה ורבי המלך ועשרה אנשים אתו וגו' ויכו את גדליהו בן אחיקם בן שפן בחרב וימת אותו, ועוד יל"ד איך שייך הקושיא מי הרגו להא דדרשו אח"כ ללמדך ששקולה מיתת צדיקים כשריפת בית אלקינו. ועוד יל"ד בקרא גופא שאמר מזרע המלוכה,

(3) הועתק מגוכתי"ק, והגיע לירינו מאת הנהלת „מכון פרי מגדים", ע"י ירדנו האברך היקר והנעלה מו"ה חיים יקותיאל רייכבערג נ"י. תח"ח לו.

(4) מכת"י א' מתלמידיו, בשמו.

מאי נפקא מינה ביחוסו של רשע אם מזרע המלוכה ה' או לא. אמנם יש ליישב עפ"י מה דאיתא בגמרא בפרק הניזקין (גיטין נ"ו ע"ב) דאמר ל' רבן יוחנן בן זכאי לאספסיינוס קיסר אי לאו מלכא את לא מימסרא ירושלים בידך דכתיב והלבנון באדיר יפול ואין אדיר אלא מלך וכו' נמצא דחורבן ביהמ"ק א"א אלא ע"י מלך. וזהו שאמרו בגמ' ומי הרגו ישמעאל בן נתני' וסמך עצמו אקרא דיחסוהו שה' מזרע המלוכה, ומדאיכפל קרא ליחסו ש"מ דשקולה מיתת צדיקים כשריפת בית אלקינו, דכשם שהמקדש אינו נחרב אלא ע"י מלך, כן מיתתו של אותו צדיק הוצרך להיות דוקא ע"י מלך או מזרע המלוכה, וא"כ שפיר מובן ההמשך דיש ראי' מוצקת לדבריהם ששקולה מיתת צדיקים כשריפת בית אלקינו. (הנאון מוה"ר משה אשכנזי מלנצבורג זצ"ל)

האזינו

הנה שמעתי מרבינו הגדול בעל המחבר פני יהושע על הקרא פרשת האזינו וחש עתירות למו, שראה בספר בחיי שכאן נרמז זמן קץ הגאולה, ואמר הוא ז"ל שכוונתו שתיבת למו נוטריקן כמו שאמר דניאל על קץ הגאולה שיהי' למועד מו'עדים ו'חצי, ודברי פי חכם חן וקורא אני עליו שפתים ישק משיב דברים נכוחים. ואני אוסיף על דבריו ליישב לשון הקרא דאמר וחש עתירות דהוא לשון מהירות, דמה מהירות הוא האי למועד מו'עדים וחצי, והנראה לפרש, הנה רש"י ז"ל בדניאל סי' ח' על הקרא ויאמר אלי עד ערב ובקר אלפים ושלש מאות, כתב, ראיתי פתר בשם רבינו סעדי' שכבר עבר, ובטוחים אנו כי דבר אלקינו יקום לעולם לא יופר, והוא ז"ל כתב פי' אחר, וכתב עוד לסוף, והחזוה נצטוה לסתום ולחתום הדבר ואף הוא לו נגלה בלשון סתום וחתום ואנו נוהיל להכשחת מלכינו קץ אחר קץ ובעבור קץ הדורש נודע כי טעה במדרשו והבא אחריו יתור מדרשו דרך אחרת עכ"ל. ופשוט הוא שכתב רש"י כן אחר שאמרו חז"ל בסנהדרין דף צ"ח ע"ב תיפח עצמן של חושבי קיצין שהיו אומרים כיון שהגיע קץ ולא בא שוב אינו בא אלא אם יתמהמה חכה לו עכ"ל, ולזה כתב רש"י כשרצה לפרש פתרון הקץ, שאנחנו איננו כן, אלא אף שאנו מפרשים הפתרון, אנחנו מאמינים דבר אלקינו יקום לעולם, ובעבור קץ הדורש, נודע כי טעה במדרשו, והבא אחריו ידרוש דרך אחר לומר אף אם יתמהמה חכה לו.

ולפענ"ד נ"ל שכל פתרוני(ם) הקץ שמצינו בגאונים החסידים הקדמונים, שכולם הם אמת ודברי אלקים חיים, והי' באמת זמן הגאולה באותו זמן הקץ שפתרו אם היו ישראל עושים תשובה והיו זוכים לכך ה' בא הקץ, שבאותו זמן ה' עת רצון לפניו יתברך, אלא שגם החטא והתעכב ולא בא, וראי' לדבריי, שכבה מלא דברי הזוהר הקדוש רמז על בזאת יבא אהרן אל הקודש זאת

בנימטריא ת"ח ואז יבא הגאולה, ובוודאי לא דבר רק הוא מה שאמר הזוהר הקדוש, ובוודאי דבריו דברי אלקים חיים, ובעונינו הרבים ראינו שהי' בהיפך דבשנת ת"ח הי' צרות רבות ורעות בישראל ונהרגו כמה קהילות קדושות מישראל ה' ינקום את נקמתנו, הרי להדיא מבואר שבאמת זמן הקץ הי"ב, אלא שגם החטא והי' מקום לקטרג ונתהפוך בעונתנו מגאולה ליגון ואנחה, מ"מ אנחנו מאמינים בני מאמינים שדבר אלקינו יקום לעולם ואף אם יתמהמה קוינו לו וידענו שהפתרון הסתום והחתום שנאמר לדניאל יש לו עוד פתרון אחר ממה שנאמר בהנאונים החסידים הקרמונים לקץ משיחנו, ואז בוא יבוא. ומעתה זה נראה כוונת הכתוב, וחש עתידות למו, שאם ישראל זוכים ימהר ויחיש עתידות למו, והיינו למו למועד מועדים וחצי, שהקב"ה ימהר הפתרון של הפי' למו של מועד מועדים וחצי [וויאמר] הפתרון הקרוב וימהר ויחיש גאולתנו.

(הגאון מוה"ר נתן מאז זצ"ל ראב"ד ור"מ דק"ק פפד"מ')

ליום הכיפורים

כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ד' תטהרו. ויל"ד על כפל הלשון, לטהר אתכם, לפני ד' תטהרו. אך י"ל עימש"כ בס' ישמח משה (כפ' אחרי) על אוז"ל במס' יומא (דף ס"ז ע"א) לשון של זוהרית הי' קשור בין קרניו של שער המשתלח הלבין היו שמחין לא הלבין היו עצבים. ולכאורה קשה טובא האך משכחת לא הלבין הלא יוה"כ מכפר בכל ענין כמ"ש הרמב"ם, ומתרג' דיש שני מיני תיקונים לעבירה, א' מחילה וסליחה שהקב"ה מוחל ואינו מעניש, ב' רפואה לחולי ומכות פצעים של הנשמה מהעונות שחובל העובר עבירה בעצמו. והנה יוה"כ הוא יום מחילה וסליחה וכפרה שהקב"ה מוחל וסולח, אבל רפואה אינו רק ע"י תשובה כנאמר ושב ורפא לו. ועפי"ז מבואר, דאם לא הלבין סימן הוא שאף שהקב"ה מחל ואינו מעניש, מ"מ נשאר עדיין הפצעים והרושמים האדומים בהנשמה שצריך לטהרן ולנקותן ולרפאותן, ולכך היו עצבין, אבל הלבין, סימן הוא שעשו תשובה גמורה ולא נשאר שום רושם ונטהרו מכל

(6) בס' ויכתוב משה כפ' חיי שרה הביא דברי הזוה"ק הללו, והביא בשם מפרשים אחרונים דהיכא דהרור אינה זוכה אז זמן הגאולה מתהפך ח"ו להריגה עיי"ש. ועיין גם בס' אור חדש על ברכת הנהנין בסוף הספר. ועיין עוד בספה"ק בני יששכר במאמרי חודש סיון מאמר ה' אות ו', ובספה"ק עשרת צבי על הזוה"ק (על זוהר ח"ב דף י' ע"א).

(7) הוא בנו של מוה"ר שלמה מאז מפפד"מ. הי' תלמיד מובהק להגאון בעל שב יעקב זצ"ל ולהגאון בעל פני יהושע זצ"ל. בשנת תצ"ה נשא אשה בתו של הקצין מוה"ה מיכל שפייער מפפד"מ. בשנת תק"ל נתמנה לראש מתיבתא ולראש בי"ד בפפד"מ בבית דינו של הגאון ר' אבישל מפפד"מ, והוא ניהל את הפולמוס סביב הגט מקליווא. נרפס ממנו ספר בנין שלמה עמ"ס סנהדרין ועמ"ס עבודה זרה, ועוד נשאר ממנו הרבה חידו"ת בכת"י. נלב"ע ביום ש"ק ו' לחודש אב שנת תקנ"ד לפ"ק, ומנ"כ בפפד"מ. — ר"ז הועתק מקונטרס דרשותיו (כת"י) המונח באוצר הספרים המרכזי דעיר ציריך.

וכל לכך היו שמחין, עכרה"ק. וזה יש להעמים בכוונת הפסוק הנ"ל, כי ביום הזה יכפר עליכם, היינו מכל מקום אפילו אם לא תעשו תשובה, כי עיצומו של יום מכפר, אבל לטהר אתכם מכל חטאותיכם, שאם אתם רוצים לטהר אתכם מכל הכתמים לנקות את הנשמה מכל וכל, אז, לפני ד' תטהרו, מוכרחים אתם לעשות תשובה גמורה וכן"ל.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

נוסחאות והערות ברש"י על התורה

(נלקט מקונטרס „יוסף הלל" להר"ר מנחם בראכפלד שליט"א)

שופטים

קאפ' י"ז פסוק ט'.

ואל השופט אשר יהי בימים ההם, ואפי' אינו כשאר שופטים שהיו לפניו אתה צריך לשמוע לו, אין לך אלא שופט שבימך. ובדפוס אלקבץ הנוסחה, ואפי' אינו כשאר שופטים שהיו לפניו, שבכל זמן וזמן אתה חייב לנהוג בהם כבוד ולשמוע להם שאין לך אלא שופט שבימך, ובלבד שיהיו בקיאים בדברי תורה: עובדא הוי שהגאון ר' יעקב הירש בעל ברכת יעקב הי' בצאנו אצל מרן הגה"ק בעל דברי חיים זי"ע והי' מדבר נגד מנהיגי הדור, א"ל הגה"ק מצאנו נא נא, יפתח בדורו כשמואל בדורו, והשיב בדרך צחות, וכי יפתח איש בור? וכוון למ"ש רש"י כאן בסיום דבריו.

קאפ' י"ח פסוק ד'.

בסה"ד, ר"ע אומר ראשית גז שתיים, גז צאנך ארבעה, תתן לו הרי חמשה. וכתב מהרש"ל בס' יריעות שלמה, תימה היאך קאמר גז צאנך ארבע הלא כבר מפיך הגז, ונראה לי דלא גרסינן גז, ומצאנך הוא דמפיק שתיים, דצאנך הוא לשון רבים. וכן בספרי בפרשה זו לא גרסינן גז, עכ"ל. וכבר הוגה כן בכמה נוסחאות שלפנינו. אבל הגר"א הגיה בספרי שצ"ל צאנך שלשה, ונראה שכוונתו למה שכתב רש"י בפ' בלק (במדבר כ"ב מ') בפסוק ויזבח בלק בקר וצאן בקר אחד וצאן א', הרי דצאן אינו לשון רבים והיאך מפיק מני' שתיים. אמנם לפי זה לא נודע היאך יליף מתתן לו שתיים. ובתוספתא (חולין פרק י') פירש המנחת בכורים דילפינן דחמש בעינן דכתיב חמשה תיבות, וכן כתב בס' תולדות אדם על הספרי. והפירוש הזה יתאים עם נוסחת דפוס אלקבץ, שכן הוא, ר"ע אומר וראשית גז צאנך תתן לו, הרי ה': ובדפסה"ר כל הדיבור הזה ליתא.

קאפ' י"ט פסוק י"ט.

בא"ד וזוממי אשה נהרגין כזוממי איש כגון שהעידוה שהרגה את הנפש, שחללה את השבת נהרגין במיתתה וכו'. הנה רש"י בא לומר בזה שרק היכן שמחייבין בעידותן איש ואשה ע"ז אמר הפסוק כאשר זמם לעשות לאחיו ולא לאחותו לדונם במיתת האיש ולא במיתת האשה, אבל כשמחייבים רק אשה או אינם

נמעטין מעונש, ולא אמרינן לאחיו ולא לאחותו, ונהרגין. א"כ מש"כ רש"י שנהרגין במיתתה אין לו מובן, שהרי אין כאן מיתה אחרת. ובדפח"ר תיבת במיתתה ליתא.

תצא

קאפ' כ"ד פסוק ט'.
זכור את אשר עשה ה' אליך למרים, אם באת להזהר שלא תלקה בצרעת אל תספר לשח"ר, זכור העשוי למרים שדברה באחי' ולקתה בנגעים: יל"ד למה שינה רש"י לשונו, שפתח שלא תלקה בצרעת, ומסיים ולקתה בנגעים, ובפרט שאצל מרים לא נזכרו שם נגעים, רק והנה מרים מצורעת וגו'. ובדפח"ר הנוסחה הוא, ולקתה בצרעת.

שם פסוק י'.
כי תשה ברעך, תחוב בחברך: אם בא רש"י לפרש תיבת תשה שהוא תחוב, למה לו לפרש תיבת ברעך שהוא בחברך הול"ל תשה, תחוב. אבל בדפח"ר הנוסחה היא, כי תשה ברעך, (ח)ארי תיחוב בח'. ונראה בעליל שרש"י בא ללמדנו תרגומו של המקרא, ולחוציא מתרגום שלפנינו שהוא, ארי תרשי בחברך, ע"ז אומר רש"י שתרגומו הוא, ארי תחוב בחברך.

קאפ' כ"ה פסוק ד'.
לא תחסום שור בדישו, דיבר הכתוב בהווה וה"ה לכל בהמה חי' ועוף העושים במלאכה שהיא בדבר מאכל, ובדפח"ר הנוסחה הוא, וה"ה לכל בהמה וחי' ועוף העושים בכל מלאכה הדומה לדייש.

הנה ממה שכתב רש"י בדיבור הסמוך ולמה נאמר דייש לומר לך מה דייש מיוחד דבר שלא נגמרה מלאכתו וגידולו מן הארץ, יצא החולב והמנבן והמחבץ וכו', נראה מזה עדיפות נוסחת דפח"ר, שהרי לא בכל העושים במלאכה שהיא בדבר מאכל נוהג לאו זה רק במלאכה הדומה לדייש. והרא"ם הביא נוסחה שהוא כוללת את שניהם שכתב, העושים במלאכה שהוא בדבר מאכל הדומה לדייש. אבל לנוסחת דפח"ר, תיבות הדומה לדייש, כוללים דבר מאכל כמו דייש.

תבא

קאפ' כ"ו פסוק י"ג.
ולא שכחתי, מלברכך על הפרשת מעשרות. כתב הרא"ם פירוש מלשבחך ומלברכך בעת הפרשת המעשרות, לא מלברך ברכת הפרשת המעשרות, שהוא נוסח הברכה שתקנו אנשי כנה"ג לומר על הפרשת המעשרות, שברכת כל המצות אינן אלא מדבריהם וכו', וכן כתב הגו"א, וכן בס' הואיל משה. ולפלא על הגאונים שלא הזכירו מה שכתב רש"י בברכות (דף מ' ע"ב ד"ה מלברכך) על הברייתא מספרי שהביאה שם הגמ' לא עברתי מלברכך ולא שכחתי מלהזכיר שמך עלי, ופירש"י מלברכך, ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו להפריש תרומה ומעשר: וזוהי הברייתא שהביא הרא"ם מספרי שכתב עלה שזה מסכים עם פירושו שפירש על דברי רש"י.

ועיין בד"ר (טו"ז) שכתב דאישתמיטת' להרא"ם גמ' דברכות הנ"ל, ע"ש שדבריו הקדושים תמוהים במ"ש וז"ל, הרי מפורש דהנוסח של ברכה הוא מן התורה. וקשה וכי היכן מצינו נוסח ברכה מה"ת אף בברכות שהן מה"ת כמו בהמ"ז ובברכת התורה, מ"מ הנוסח אינו מה"ת ומכ"ש בברכת המצות שאינן אלא מדרבנן. ויותר תמו' שהביא ראיתו מדברי הגמ' ולא הזכיר דברי רש"י שם, ולדברי רש"י ע"כ הוא בדרך אסמכתא. ועיין ברמב"ן (שמות י"ב ט"ז) מש"כ בענין שבות דרבנן.

קאפ' כ"ח פסוק כ"ב.

ירקון, יובש, ופני התבואה מכסיפין ונהפכין לירקון קמ"א בלע"ז: נראה שמפרשו מלשון ירוק אבל במלכים א' (ח' ל"ז) פירש"י ירקון, שהתבואה אינה עולה בקנה לעשות שבולת: מלשון זה משמע שמפרשו מלשון רקנות. ובמשנה דתענית פ"ג (דף י"ט.) על אלו מתריעין בכל מקום על השרפון ועל הירקון פרש"י שרפון בתבואות, ירקון חולי. שנה שם פירושו ממה שכתב כאן שרפון וירקון מכות תבואה שבשרדות. אבל הרמב"ם ושאר פוסקים פירשו גם שם שהוא מכת התבואה.

שם פסוק ס"ו.

ור"ד זה הלוקח תבואה מן השוק: ולא תאמין בחייד זה הסומך על הפלטר. וקרוב ללשון זה הוא במנחות דף ק"ג ובמדרש אסתר בראשו. ובדפ"ח הנוסחה הוא, ולא תאמין בחייד, זה הסומך על שלחן אחרים. ועיין בביוצה (דף ל"ב ע"ב) שאמרו שם שהמצפה על שלחן אחרים חייב אינם חיים. לכן קמסמך ל' ללא תאמין בחייד.

נצבים

קאפ' כ"ט פסוק י"ז.

פן יש בכם וגו' לפיכך אני צריך להשיעכם: פן יש בכם, שמא יש בכם: אשר לבכו פנה היום, מלקבל עליו הברית: הרא"ם פירש דברי רש"י בטוב מעם ודעת שלא יהי' סותר דבריו שכתב לעיל שמא השיא לב אחד מכם ללכת אחריהם וכאן כתב שלא יקבל הברית, ומה גם שבפסוק מבואר ללכת לעבור עיי"ש בדבריו כי נעמו, רק שלעמוד על דבריו צריך לידע איך היתה נוסחתו, וה"ה כאשר היא בנוסחת דפ"ר, כי אתם ידעתם וגו' ותראו את שקוציהם, לפי שראיתם האומות עובדי ע"ז ושמא השיא לב אחד מכם אותו ללכת אחריהם, פן יש בכם איש או אשה, לפיכך אני צריך להשיעכם: ותראו את שקוציהם, על שם וכו' עד שמא יגנבו: פן יש בכם, שמא יש בכם איש אשר לבכו פונה היום מלקבל עליו הברית. וע"פ נוסחה זו נבין לאשורו כל דברי הרא"ם, וגם הגו"א היתה לפנינו הנוסחה הזאת רק שהמרדפיסים חשבו לתקן והעמידו את דברי רש"י על סדר המקראות, ויצא מזה קלוקל ולא תיקון.

שם פסוק י"ח.

והתברך בלכבו, לשון ברכה, יחשוב בלבו ברכת שלו לעצמו. עיין במפרשים שנרחקו בזה מה ברכה יש בזה, אף שלא ישיגוהו הקללות, מ"מ גם ברכה לא תבואנו.

ובתהלים (י', ג') בפסוק כי הלל רשע על תאות נפשו ובוצע ברך נאץ ה', נראה שנטה רש"י מפירושו שבכאן ופירושו מלשון השתכחות והתפארות, שז"ל שם, ובוצע ברך והגזלן שבח את עצמו לאמר נאץ ה', ושלו' יהי' לו. נראה בולט שפירש שם ע"פ הפסוק שלפנינו שהרשע מתברך ומשתבח בלבו לאמר שאע"פ שהקב"ה נואץ, לא יגיעהו העונש. א"כ אינו מלשון ברכה רק כמ"ש בישעי' (ס"ה, ט"ז) עה"פ אשר המתברך בארץ, שהוא מלשון הלול ושבח.

הנאהבים והנעימים

ביומא דף פ"ו ע"ב

מהאברך החו"ב מו"ה יעקב אלימלך דערעשעוויץ הי"ד
ממישלעניץ⁽¹⁾

ג' דעשי"ת תרצ"ו לפ"ק מישלעניץ יע"א.

איתא בנמרא יומא דף פ"ו ע"ב אמר ר' יוחנן גדולה תשובה שדוחה לא תעשה שבתורה. ומקשין מה רבותא דתשובה הא אמרינן בכל מקום עשה דוחה לא תעשה [עיין בכפ"ת]. ונלע"ד לתרץ שיש טעם על עדל"ת⁽²⁾ דמצות בשילות לעתיד לבא, והיינו רק הל"ת כי לעתיד היצה"ר בטל מן העולם ולא יהיו לאוין כלל, אבל העשין לא נבטלים והן קיימים לעד, ולכן יש יותר מעלה לעשה מן לא תעשה, ולפיכך דוחה אותה. ולפי זה אתי שפיר, דכיון דמצות עשה דתשובה באה מחמת עבירה שעבר, י"ל די לבא מן הדין להיות כנדון, ולכן הוי אמינא שלא תרחק כיון שהם שוים במעלה, ולזה אמר גדולה תשובה וכו'.

(1) נולד בשנת עת"ר לפ"ק בערך לאביו ר' משה חיים דערעשעוויץ ממישלעניץ. למד בישיבת עץ חיים דבאבוב, סניף מישלעניץ. הי' שקדן בלימודו בעל כשרון נעלה ירא שמים ונועם המדות. בשנת תרצ"ח נשא בתו של מו"ה יעקב ריינהאלד מעיר לימאנוב, והתיישב שמה. בשנות הזעם נהרג עם אשתו עקה"ש. הי"ד ותנצב"ה. — ד"ז הועתק מתוך מכתבו.

(2) כן הוא בשד"ח מערכת המ"ם כלל רי"ח ד"ה בחלק, עפ"מש"כ בנועם מנדים פ' לך לחלק בין מ"ע לל"ת כענין מצות בשילות לעת"ל. ועיין עוד בס' כלי חמדה עה"ת (להנאב"ד רוואהרש) בסוף חלק ויקרא בקונטרס מבין המחבר אות ה'.

תמיהות וישובים

תמי' בספר מאיר עיני חכמים

בס' מאיר עיני חכמים (להנהג'ק מאוסטראווצא זצ"ל) ח"א סי' ח"י הביא הגמ' בזבחים ק"א: מרים מי הסגירה א"ת משה זר הוא וכו' וא"ת אהרן קרוב הוא וכו' ע"כ. והקשה למה לא אמר בקיצור משה ואהרן קרובים הם. ומתרץ דהלא נתגיירו בקבלת התורה וגר שנתגייר כקטן שנולד דמי ושוב לא הויין קרובים. אמנם הגור ארי' בפ' ויגש (קאפ' מ"ו פ' י') כ' דבגירות בע"כ לא אמרינן כקטן שנולד דמי, ממילא הכא הלא כפה הקב"ה עליהם הר כגיגית ושוב הוי קרובים. וזה תינח לגבי אהרן, אבל משה הי' על ההר ולא הי' בע"כ ממילא לא הי' קרוב והוצרך למעם דור, עכת"ר ועיי"ש.

ויש להפליא דמקרא מלא דיבר הכתוב (שמות י"ט, כ"ד) ועלית אתה ואהרן עמך, ועיין ברש"י שכתב אתה מחיצה לעצמך ואהרן מחיצה לעצמו וכו' וכל העם כל עיקר אל יהרסו לעלות, וכ"ה בראב"ע כאן, ובפסוק י"ז מפורש יותר עיי"ש. ותו יש להקשות, דאיתא בשמו"ר (כ"ח, ג') דבעת אמירת אנכי ה"א לא הי' משה על ההר שנא' וירד משה, מיד וידבר א', וא"כ מהיכן מוכרח דבעת הכפי' לא הי' בתחתית ההר, וגם לישנא דקרא משמע קצת שגם משה הי' בתחתית ההר דכתיב ויוצא משה את העם וגו' ויתיצבו בתחתית ההר.

ובעיקר יסוד דבריו שכנה על דברי הגור ארי', לא מצאתי שם כן, שכתב שם וז"ל, דוודאי מי שנתגייר מעצמו הוי ברי' אחרת לגמרי, אבל ישראל שיצאו ממצרים כיון שהיו מחויבים לקבל את התורה והיו מוכרחים לזה אין זה כקטן שנולד עכ"ל. ולכאורה א"א לפרש דהכוונה היא משום דהי' גירות בע"כ* (דהרי הוא עצמו כתב (בשמות י"ט, י"ז) דלכך כפה עליהם ההר כגיגית להודיע מעלת התורה שאי אפשר מבלעדה כלל, ואין דעתו נוחה בפ' התוס' דכתבו דשמא היו חוזרים מנעשה ונשמע עיי"ש היטב דבריו באריכות. (ועיין בכלי יקר שכתב כעין זה) וא"כ שוב אין נפק"מ אי לא הי' משה בתחתית ההר, כי כל כפיית ההר אינו ענין אונס, רק סימן שכלל ישראל מוכרחים הם לקבלת התורה וגם משה רבינו בכלל, וצ"ע. (ועיין בהקדמה לשב שמעתתא אות ט').

אהרן הלוי אלכמים

ברוקלין, ניו יארק

(* גם בספר ראשית בכורים עמ"ס בכורות בריש פרק ח' הביין בדברי הגור ארי' דהיכא דהוי בע"כ לא אמרינן כקטן שנולד דמי, ועיין עוד בזה בשו"ת אמרי כהן (להרה"ג ר' מיכל האלענדער מפארנא הי"ד) בס' י"ב.

תמי' בספר מטה אפרים

המטה אפרים בסי' תרי"ג ס"א כ', (והעתיקו המ"ב להלכה) דאם גופו מלוכלך בכמה מקומות, והיא טורח לרחוץ המקומות המטונפים כ"א בפני עצמו, מותר ליכנס למים לרחוץ את כל גופו בפ"א, בכדי להסיר הלכלוך שעליו. ובאלף למטה כ' שכן משמע מרש"י (ביצה י"ח:), "ביוה"כ מאי איכא למימר — דלא שייך למיקר", משמע דלטעמא דפעמים שאדם בא, וגופו מלוכלך, ל"ק מיוה"כ, דגם ביוה"כ שרי. (ומסתמא בכה"ג אין כל גופו מלוכלך). גם כ' שכ"ג מקו' הפנ"י שהק' על הגמ' דביוה"כ ג"כ איכא טעמא דגופו מלוכלך עכתו"ד.

והנה מהרשב"א משמע לכאו' איפכא, שהק' דאמאי לא אמר ביה"כ נמי משום מלוכלך — ותי' דביה"כ מקום לכלוכו בלבד הוא דרוחץ, וכשהוא רוחץ כל גופו לא יאמרו דבשביל לכלוך הוא רוחץ שאין דרך להיות כל גופו מלוכלך, עכ"ד. גם המאירי כ' בפירוש להיפך, שמתחילה כ' דאדם נראה כמיקר, ואפי' בימות הגשמים, דפעמים שבא מלוכלך בטיט,, ואינו מדקדק לרחוץ אותן המקומות לבד ולחזור אחריהן זו אחר זו אלא שרוחץ כולו כאחד" ומש"ה הותרה טבילתו, (הרי בהדיא דנתלכלך בכמה מקומות ובחול דרכו לרחוץ כל גופו בכה"ג), ואח"כ כ', דביוה"כ אם הי' מלוכלך אינו רוחץ כל גופו אלא אותן המקומות לבד, והא דאמרי' עלה, רוחץ כדרכו, אאותן מקומות קאי עיי"ש. ועי' פנ"י דכל קו' הוא מאותו גמ' (יומא ע"ז:) דאם הי' מלוכלך רוחץ כדרכו. והרי בהדיא כ' המאירי דפי' רוחץ, "אותן מקומות" כדרכו, ואזדא קו'.

נמצינו למידין מכ"ז דמקו' הפנ"י אין ראי' (דהראשונים כ' להיפך). רק כל ראייתו הוא מדיוק דברי רש"י, ואפי' תימא שזהו כוונתו של רש"י, הרי להדיא הרשב"א והמאירי שחולקין עליו, וא"כ לדינא צע"ג. (גם לפמ"ש בעצמו באל"מ שם, "דיוה"כ היא ימות החמה, ואז ליכא טעמא דמלוכלך", א"כ לכאו' אין ראי' מרש"י שהוצרך לפרש הקו' למ"ד למיקר, דמלוכלך ודאי אינו בימות החמה כמ"ש בעצמו, וצ"ע).

יחיאל פאפיער

חבר כולל עץ חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

לשאלת רבים

אפשר להשיג אצלנו:

\$13.	כרך משנת תשל"ח	\$10.	כל הקובצים משנת תשל"ח
\$14.	כרך משנת תשל"ט	\$10.	כל הקובצים משנת תשל"ט
\$15.	כרך משנת תש"מ	\$10.	כל הקובצים משנת תש"מ

כתב רבנות משנת תקפ"א לפ"ק

אל הגאון מוה"ר אהרן סג"ל מויבער זצ"ל אבר"ק באטארקעס⁽¹⁾

כהיום דלמטה במעמד כל בני הקהלה, רהיינו הקצינים רו"ט, וגבאי צדקה וגבאי רחברא קדישא, וגם שאר המוני הקהלה הסכמנו יחד בהסכמה גמורה, ברצון טוב, ונמנינו ונמרנו הדבר לשובה, וקבלנו עלינו את הרב מו"ה אהרן בהרב הגדול המנוח מו"ה יחיאל הלוי מק"ק לייפניק, להיות לנו לאב"ד ורב ומורה, ולנהל אותנו על מבועי החכמה והיראה כדרך כל הרבנים היושבים כסאות למשפט, בכל גלילות וקהלות הקודש יצ"ו, ונוסף על זה מחויב כימות הקיץ לומר שיעורא אגדתא בכה"כ בשבת ב' פעמים בחודש, גם ביום ז' אדר לפני בני החברא קדישא יצ"ו ואנחנו שיעברנו והתחייבנו עצמינו לו כל הדברים אלו אשר יתבארו פה לפנינו.

(1) השכירות שלו יהי' לכל שבוע ושבוע ששה זהו' זאני 6f שיין, וחצי חודש ניסן וחצי חודש תשרי כפל וגם תשלומין, וגם דירה בחנם מאלופי קהל יצ"ו, בבית הקהל כל ב' החדרים, אך בזה האופן, רהיינו חדר הא' המיוחד להרב, יהי' לכל צרכי תשמישו, והחדר השני המיוחד לישיבת אלופי קהל יצ"ו, יהי' לו רק ללמוד שם עם בני ישיבתו, המה שני הבחורים אשר התחייבנו ליתן להם לאכול. (2) בכל שבת כשמברכין החודש מחויב הבע"ס לקרות ללוי הרב אב"ד נ"י, ובפסח יותן לו קמחא דפסחא כפי צורך ביתו, גם חמש מירות יין לארבע כוסות מקופת הקהל, ובחג הסוכות יותן לו אתרוג ולולב והדסים כפי רצונו מקופת הקהל יצ"ו.

(3) מכל דרשה הן בשבת הגדול, או שבת שובה, יותן לו שני זהו' שיין מקופת הצדקה וגם חצי ליטר' קאפע וחצי ליטר' צוקר, ומחברא קדישא יותן לו ג"כ מכל דרשה שני זהו' שיין ורביע ליטר' קאפע ורביע ליטר' צוקר ומן הדרשה ביום ז' אדר יותן לו ב' זהו' כסף מעות.

(4) מן התחדשות הקהל יצ"ו יותן לו שני זהו' שיין מקופת הקהל ומן התחדשות רחברא קדישא יותן לו ג"כ ב' זהו' שיין מחברא הנ"ל.

(5) מן התנאים יותן להרב אב"ד נ"י ט"ו פג' כסף מעות, ומן רח"ש הן עושר או מי שיהי', כשיהי' ככאן מחויב ליתן ב' זה' כסף, ואם יהי' החתונה כמ"א מחויב ליתן חצי רח"ש מן בני הקהלה.

(6) התחלת השכירות יהי' להרב אב"ד נ"י מיום ר"ח אלול דהאי שתא, וכל הנ"ל נעשה ונמר ברצונינו הטוב בלא אונס ובלא הכרח כ"א בל"ש ובנ"ח

(1) הועתק מנוף הכת"י המונח באוצרו של ידידנו הרבני הנגיד החסיד המפואר כש"ת מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפען. וברכהו ד' בעז ותעצומות. (2) כתבנו אודותו לעיל עמוד י"א.

(= בלב שלם ובנפש חפצה) במעמד כל בני הקהלה. ולראי' באנו עה"ח בכתיבת ירינו ונכתב ונמסר פה באטרקעס יום א' כ"ד סיון תקפ"א לפ"ק.
 הק' יעקב ליב סג"ל רה"ק דק"ק פאטרקעז לע"ע
 הק' מלביאל קראמער טה"ק
 הק' אהרן סג"ל
 הק' שמעון קראמער
 הק' ישראל בן הרב מו"ה מרדכי סג"ל נ"י
 ואחיו הצעיר הק' יחיאל בן הרב הנ"ל

* * *

(מכתב מהגאון הנ"ל אודות הנ"ל לראשי הקהלה)

בע"ה. יום ד' י' מנחם אב תקפ"א לפ"ק.

יתהלל חכם בחכמתו, לעד עומדת צדקתו, ברוך יאמר לו ולעומתו, ויהי כתועפת ראם תועפתו, הוא וכל קהל עדתו, ה' עליהם נזרו וישפות עליהם כבוד הדרתו, ייטיב לכם מימים ימימה, קרן צבא ישעו יתן לכם ביד רמה, לכל היושבים ראשונה, וגם הבאים באחרונה, יפרחו כשושנה, ועל צבאם חונה, ירד ה' וידידי הדרת יקר ופינה, האלוף הראש והקצין כ"ה יעקב ליב נ"י רה"ק וכל אלופי קרו"ט, ושאר העדה הקדושה, כולם יעמדו על הברכה לאי"ט.

גי"ה האיר לנגד עיני יום ש"ק פ' מטות, והראיתי לדעת טוב רצונכם וגודל תשוקתכם לדבק בתורה, לפני אב"ד הרב הגאון נ"י ולכל הלומדים דקהלתנו, להיות גם לי גם לכם לכבוד ולתפארת, שהנחני ה' בדרך אמת, לאנשים יראים ושלמים הזרזים במצות, וזולת זה באתי להשיב מפני הכבוד, שאם יגזור ה' לחיים אשים לדרך פעמי יום א' או יום ב' פ' ראה, ובכואי לטובה לכפר הידוע קיש-פאליבע, אתן תודע כמבוקשכם לשמוח בשמחת תורה ואהבת ריעים אהובים כנהוג. אך באתי בתפלת מוסף על הראשונה, למלאות כבוד המשכן וכליו, ועדי בשחק שלא לכבודי אני תובע זאת, כ"א להסיר טרדות עבודת הקודש, וזולת זה אין פנאי להאריך מחמת טרדות עבודת הקודש המוטל עלי על שבת נחמו לטובה לדרוש בפרשת מסעי פה קהילתינו, ואתן קנצי למילי, ויהי' זה א' מהמקומות שמועט החזיק המרובה.

א"ד יידים אוה"נ המצפה לראותם בפנים שוחקות ופנים מסבירות, ומתפלל בעד שלוותם וטובם לשרת אצלם במשמרת הקודש מתוך רווחה לאיו"ש.

הק' אהרן הלוי מלייפניק ומצ"פ לק"ק פאטרקעס

והמברך יתברך מפי שוכן מעונה ה"ה גרמיזא הבא באחרונה, ה"ה ידידי וחביבי

כהן הגדול ומושלם במעלות ובמידות, הבא בכרכת מז"ט כפנים חדשות, יתרומם מזלו וקרנו עם כל אשר בצילו חונים. ואם יש בנפשם הטחור לעיין בסוגי' דשמעתא שבחרתי לדרוש בשבת ראשונה לטובה, ימחולו א"פ לעיין בתמורה דף ג' אמר רב יהודה אמר רב כל ל"ת שבתורה עד נשבע מנ"ל, תוס' ד"ה והרי מימר, ובב"מ דף צ' ע"ב איתמר חסמה בקול, עד איתיבי' כו', רמב"ם פ' י"ג מהל' שכירות הלכה ב'.

תעודות וסמיכות

ה.

ב"ה.

האיש גבריאל אשר ראיתי ותהיתי על קנקנו בהלכות שחיטה ובקי בכל דינים המבוארים בפוסקים ראשונים ואחרונים, בפיו המה שנונים, וחדודים בחידוד קודם לליכונה ה"ה וכו' מו"ה גבריאל במו"ה לוי, וגבריאל בשנים מומחה ויודע לאמן את ידיו בשחיטה כאשר העיר לפני השוחט יצ"ו דקהלתינו ששחט לפניו הרבה עופות ולא יחטיא הן בכדיקת הסכין והסימנים, נוסף ע"ז נשבע בנק"ח שיחזור מירי חודש בחדשו הלכותיהן, וכל מן דין סמיכו. ולרא' בעה"ח יום זי"ן אב תפ"ט לפ"ק בראר.

הצעיר אלעזר מקראקי¹

ו.

ב"ה.

זאת אומרת, לשם ולתפארת, לכבוד ולתהלה, בשם הקהלה, להגיד בכתב יושר, על אדם כשר, יקר הולך, בדבר המלך, ולא סר מדרכי המוסרים, לא הלך אחרי הנערים, כי אם בסוד ישרים, ברחובות ובשערים, כאחד הגברים, והיא

(1) הוא הנאון מוה"ר אלעזר רוקח מאמסטרדאם זצ"ל. נולד בקראקא בשנת תכ"ה לפ"ק לאביו הג"ר שמואל שמעלקא מרגליות אבד"ק עלקוש. ראשית נשיאותו הי' כאבד"ק ראקוב ובשנת תע"ט נתקבל לאב"ד בק"ק בראד, ומשם נתקבל בשנת תצ"ה לאב"ד דק' אשכנזים באמסטרדאם. בשנת תק"א עלה לאה"ק ונתיישב בעיר הקודש צפת. נרפס ממנו ס' ארבעה טורי אבן על הרמב"ם ושו"ת, וס' מעשה רוקח עה"ת ומשניות. נפטר בעיר צפת בשבת חוהמ"ס שנת תק"ב לפ"ק ושם מנ"כ. — הועתק מכת"י מעתיק א'.

שעמדה לו, ברך ה' חילו, והי' שלו' אהלו, וישמח בחלקו ועמלו, ה"ה האלוף החתן הנעלה ר' מרדכי שי' בן ה"ה המנוח הרבני המופלג מוהר"ר מאיר יפה זצ"ל מקהלתנו, והוא כחתן יוצא מחופתו, נצבה ורעננה כפתו, אמרתי כבד אכבדהו, בהדרת קודש לעטרהו, בסמיכת החברים אחברתו, ועטרת לראשו אענדהו, וכי יעלה בתורה, שמו בישראל יקרא, החבר רבי מרדכי בן מוריני הרב רבי מאיר זה שמו וזה זכרו, ויציץ עליו נזרו, והמקום יהי' בעזרו.

הכ"ר החותם היום יום וי"ו עש"ק כ"ח לחדש ניסן שנת תקמט"ת לפ"ק פה ק"ק בערלין יע"א.

הק' צבי הירש⁽²⁾

ז.

בע"ה.

שמשון הגבור בגבורתו, חפר בים התלמוד והעלה בידו מרגניתא, ומצא כרי מידתו, הוא ניהו התורני הר"ר שמשון נ"י בן התורני החריף מהור"ר יהורא ציקרמאנדל נ"י מק"ק ברודא יע"א, ישראל אשר בו יתפאר הרב אב"ד דקהלתו, נתן על האיש הדרתו, כי כאיש גבורתו, כארי וכלביא בהויות דאביי ורבא, ידע סדרי קרבא, בספר מלחמת ה' מלחמת חובה, אוהב חכמה ונפש טובה, טובה חכמה עם נחלה, נחל נובע דעת, דעת תורה ודעת נוטה והיא אמונתו, ומכרות עליו חכמתו, הגדיל עצה ותושי', זך הרעיון ודעתו נקי', אדם המכבד את מקומו, ראוי להרבה המשרה על שכמו, עליו הכותב אומר אמירה לגבוה סלקא בהעלותו לס"ת יקרא בשם מוריני הרב ר' שמשון כמו"ה יהודי' והשומעים יעמדו על הברכה, א"פ ככה. ד"א מאדמו"ר הרב הגאון הגדול המפורסם אב"ד ור"מ דקהלתינו והמדינה נר"ו הבעה"ח נ"ש יום א' ט"ז שבט תקצ"ה לפ"ק.

הק' נחום טריביטש ח"פ ק"ק נ"ש והמדינה יע"א⁽³⁾

(2) הוא הגאון מוה"ר צבי הירש לוין מבערלין זצ"ל. נולד בשנת תפ"א לאביו הג"ר ארי' ליב אבד"ק אמשטרדאם ולאמו בתו של הגאון בעל חכם צבי זצ"ל. נתחנך על ברכי אביו וממנו שאב רוב חכמתו. ראשית נשיאותו הי' בשנת תקט"ו בערך כשנתקבל לאב"ד בקהל האשכנזים בעיר לונדון, משם נתקבל בשנת תקכ"ד לאבד"ק הלבשרשאט, אח"כ בשנת תק"ל נתמנה לאבד"ק מנהיים, ומשם עלה ונתעלה על כסא הרבנות דק"ק בערלין. נדפס ממנו ספר צבא רב על משניות, וס' צבי לצדיק, ובסוף ספר שו"ת תירושי ויצהר בקונט' תפארת בנים נדפסו ממנו תשובות וחידושים, וגם נדפס ממנו הגהות בש"ס ויולגא ובעוד כמה ספרים, והרבה חידושים נשארו בכתב יד. — נלב"ע ביום ב' ד' לחודש אלול שנת תק"ס לפ"ק ומנ"כ בבערלין. הועתק מנכתיו"ק המונח באוצרו של ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמרומם מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפען. תשח"ח לו.

(3) ראה אודותו בכר"ש שנה א' קונט' ט' עמוד י"א (ובטעות נדפס שם שנת פטירתו תר"ד לפ"ק, כי באמת נפטר בשנת תר"ב לפ"ק).

ציונים והערות

ליקוטי הערות ומראה מקומות שנתקבלו במערכת,
על דברים שנדפסו בקובצי כרם שלמה

(א) שנה ג' קונט' ד' עמוד י"ט, בהא דכ' הרא"ש רוב הוי ספק, אם זהו ברובא דאיתא קמן או ברובא דליתא קמן. — עיין בשו"ת תפארת יוסף חיו"ד סי' י"ג ד"ה וראיתי, וסי' י"ד ד"ה ומה שכתב, בשם הנה"צ מפלאנש"צ זצ"ל, ועיין עוד בשו"ת שו"מ מהר"ג ח"ג סי' י"ח ד"ה והנה כהא, ובס' קנאת סופרים (להגאון מהרש"ק) דף נ"ה ע"ד אות ג', ובס' החיים (להגאון מהרש"ק) סי' תצ"ז, ובס' משנת אליעזר (להגאון מהרש"ק) דרוש ב' אות ז', ובשו"ת שאילת שלום מהר"ת סי' רנ"ג, ובס' מאה שערים (להג"מ מוה"ר יצחק בצלאל מארגנשטערן) בהסכמות בראש הספר.

(ב) שנה ג' קונט' ו' עמוד ח', ברין פאסאלי"ש לפסח. — עיין בזה בשו"ת דובב מישרים ח"ב סי' ב' ד"ה וע"ד.

(ג) שם עמוד י"ב, במ"ש שדברי הב"ח בשו"ת ב"ח סי' קט"ו יש להניחם כי יש בהם טעויות המעתיקים. — עיין גם בשו"ת מהרש"ם ח"ב סי' רל"ט ד"ה ומ"ש רומ.

(ד) שנה ג' קונט' ז' עמוד י"ב הערה 6, בענין ביטול אחר ביטול בבכ"ח. — עיין גם בצל"ח עמ"ס חולין דף ק"ח ע"א בר"ה והנה הנלע"ד.

(ה) שם הערה 8, בהא דשלח רבי לארשבון מזווה. — עיין עוד בס' יד שאל על יו"ד בס' רצ"א אות ג'.

(ו) שנה ג' קונט' ט' עמוד י"ח, בדברי המהרש"א ריש חולין. — עיין בזה בספר דברי התענוגים — עונג נפש דף ל"ג ע"ד.

(ז) שנה ג' קונט' י' עמוד י"ב, בענין הנוסח ושני שעירים לכפר. — עיין ספר שנות חיים (להגאון מהרש"ק) תשובה קפ"ט, ובספרו שו"ת קנאת סופרים סי' קכ"ו.

(ח) שם עמוד מ"ו הערה 1. — ע"ו הוא ר"ת עסטר"יכישע ווערונג, והוא שם מטבע. שנה ד' קונט' א' עמוד י"ד, בדברי החכ"צ לענין שיעור סוכה. — עיין בזה בשו"ת שו"מ מהדורא ד' ח"א סי' כ"ט.

(י) שם עמוד ל"ד, בדברי הגר"מ אריק עה"פ שמח זבולון בצאתך ויששכר באהליך. — נדפס קצת בטעות, וצריך לתקן, דהכתוב אומר שמח זבולון בצאתך ויששכר באהליך, שגם יששכר יהי' בשמחה, ועל זה יש לתמוה איך יוכל יששכר להיות בשמחה הלא יוכל ח"ו ליכשל בדבר הלכה, על זה כתב התרגום למעבד זמני מועדיא בירושלים, וכמבואר שם.

(יא) שם עמוד מ"ד בהערה 1, אודות הגר" אברהם העלמא אבד"ק הילדסהיים זצ"ל. — ראוי להוסיף בזה, מש"כ בספר פרדס דוד (להג"ר דוד דושבעק מפיוורא) בדרוש הספר הנדפס בסוף הספר, שהגר" אברהם הנ"ל נפטר בקיץ שנת תקמ"ה, ואף שהי' זקן והגיע לגבורות הי' מתגבר עצמו להתנהג בחסידות ופרישות ותשובת המשקל לסגף א"ע בכמה וכמה תעניות ולא אכל דבר מן החי ותבר גזיזא דברדא וטבל כמה טבילות ביום השלג והתמיד בלימודו יממא ולילא ומסר עצמו על ק"ה בשביל מצוה קלה כנודע" עכ"ל. (יב) שם עמוד ל"ה, עה"פ אלה תולדות נח. — עיין בספח"ק נועם מגדים בפ' נח. (יג) שם עמוד מ"ב, בפליאה על ספר אמרי נועם שהביא מירושלמי דבר שהוא מפורש בבבלי. — עיין גם בשו"ת חיים שאל ח"ב סי' מ"ג אות ט"ו בסופו.

(יד) שנה ד' קונט' ב' עמוד י' הערה 10, בשם שו"ת עבודת הגרשוני. — עיין בזה בשו"ת בית יצחק חאו"ח סי' י' אות ג'.

(טו) שנה ד' קונט' ג' עמוד י"ז, פלפול מהגאבד"ק ווייטצען בסוגיא דכבתה. — עיין בזה בקובץ עמק הלכה (שיצא לאור בק"ק באמארקעס) כסלו תרפ"ב סי' מ"ט.
(טז) שם עמוד כ"ד, בסוגיא דכבתה. — כבר קדמו במקצת דבריו בס' הר שפר על סוגיות הש"ס בשבת דף כ"א.

(יז) שם עמוד ל"ח הערה 2, במש"כ שם דשמן חנוכה הי' ממנחת חביתין. — כ"כ גם בשו"ת פני ארי' (להגאבד"ק ראשערהאם) בס' מ' בשם גאון א'.

(יח) שנה ד' קונט' ד' עמוד ח', במש"כ באוהחה"ק שהם שלמים וצ"ל שהם המעשרות. — עיין בשו"ת זיו הלבנון סי' כ"ד אות ט"ז, שכ' ג"כ שהוא ט"ס.

(יט) שם עמוד מ' אות א', בענין אם יש איסור בנרות מילער. — עיין גם בשו"ת מהרש"ם ח"ג סי' שמ"ז.

(כ) שם עמוד מ' אות ב', בענין הרלקת מיטון לעשן ביו"ט. — עיין עוד בשו"ת באר משה ח"ה סי' ק"ה.

(כא) שם עמוד מ"ח, פליאה על הגרעק"א בחידושיו לכתובות דף ז'. — כן הקשה גם הגר"ר פנחס עפשטיין וצ"ל ראב"ד דירושלים תובב"א, הובא בקובץ אוצרות ירושלים סי' שנ"א.

(כב) שנה ד' קונט' ה' עמוד מ"ב, בענין נקב בקרש המשכן. — עיין בזה בצפנת פענח עה"ת פ' ויקרא עה"פ וזרקו את הדם על המזבח.

(כג) שנה ד' קונט' ו' עמוד י"ד, בדברי הגאון בעל שערי תורה וצ"ל, הביא תשו' מהרי"ט שכ' דאין שליחות כלל להקדש משום דמילי לא ממסרי לשליח, וכתב דדבריו תמוהין וציין לכמה אחרונים שתמחו עליו. — עיין בתשו' ד"ח ח"א או"ח סי' ל"ג וז"ל, אבל השליח הראשון בודאי יכול וכו' ודלא כמהרי"ט ז"ל וכמו שמחו עליו מאה עוכלי, וכולם הסכימו דהשליח הראשון נעשה אפי' במילי וכו' עכ"ל. וע"ע בס' לקח טוב בכלל א'. ובתוס' רעק"א על משניות מס' גיטין ריש פ"ד.

(כד) שם עמוד כ"ו, הביא דברי היר אפרים שאינו מקיים ע"י קנין דרבנן מצות נתינה. — דברי היר אפרים הם ביו"ד סי' ס"א עי"ש. ומה שהק' שם אדבריו מדברי הגמ' קידושין כ"ז דמבואר דמהני ע"י קנין אגב, ובתוס' כ"ק מבואר דאגב רק מדרבנן. כבר האריך הרי"ט אלגזי בספר (אכיו) קהלת יעקב ערך אגב (אות א' סי' ל"ב) בענין זה, וע"ע בתשו' קול ארי' סי' קל"א.

(כה) שנה ד' קונט' ז' עמוד י"א הערה 1, אודות הגר"ר יעקב אבד"ק דוקלא. — יש אליו תשובה גם בשו"ת שו"מ מהדו"ר ח"א סי' מ"ב.

(כו) שנה ד' קונט' ח' עמוד ט"ז, מכתב אל הגר"ר אפרים פישל הורוויץ אבד"ק ליסקא. — הוא בנו של הגר"ר יעקב יוקיל אבד"ק באליחוב (אחיו של הרה"ק מראפשיץ וצ"ל). נולד בשנת תקס"ב. ראשית נשיאותו הי' כאבד"ק מריאנפאלי ואח"כ עזב כסא הרבנות על כמה שנים, ובשנת תקצ"ד נתמנה לאבד"ק ליסקא, ומשם נתקבל בשנת תקצ"ה לאבד"ק מונקאטש, ונפטר שם ביום ח"י לחודש כסלו שנת תרכ"א, ושם מנ"כ.
(כז) שנה ד' קונט' ט' עמוד מ"ו, תמי' בדברי הישועות יעקב. — כבר עמד על תמי' זו בשו"ת קול ארי' סי' נ"ה עיי"ש.

(כח) שם, תמי' בדברי הגרעק"א. — עיין עוד בחי' רעק"א עמ"ס חולין דף י"ד ע"א על מתני' דהשוחט בשבת (עי"ש באות ס"ט ד"ה ועיין בהר"ן).

(כט) שם עמוד מ"ח, קריאה בדבר הכשר היינות. — עיין עוד בזה בספר זכרון אבות (לבעמח"ס כסף נבחר) הנדמ"ח בבני ברק שנת תשל"א בס' י"ב.

מכתבים אל המערכת

יום ג' לפ' באר"ח שבט תשמ"א לפ"ק.

כבוד מערכת כרם שלמה.

הנה בגליון סבת דהאי שתא נדפס איזה ענינים שונים בשם הגה"ק משינאווא זצ"ל, ראוי להוסיף עוד ענין אחד מספר שו"ת בית ישראל ח"א או"ח סימן ב' (להרה"ג מוה"ר ישראל אברהם אלמער לאנדא ז"ל אבד"ק עדעלין). שכ' לתרץ מנהג חסידים ואנשי מעשה ששותין מעט קאפפער או טייא בראש השנה לאחר תפלת שחרית קודם תקיעת שופר, ריש מפקפקין בזה משום שהוא נגד המג"א באו"ח סי' רפ"ו סק"א דלאחר תפלת שחרית חל חובת קידוש וא"כ אסור לשתות קודם קידוש טייא או קאפפער. וכ' ע"ז, ושמעתי מאיש אחד שאמר לי בשם הגאון הקדוש המפורסם ר' יחזקאל שרגא זצלה"ה שהי' אב"ד דק"ק שיניווא שאמר לתרץ המנהג הזה, דאף אם נאמר כדברי המג"א כסי' רפ"ו ס"ק א' דחל חובת קידוש בשבת לאחר שהתפלל שחרית, מ"מ בראש השנה יורה המג"א דלא חל חובת קידוש עד לאחר התקיעות ותפלת מוסף, והטעם לזה הוא על פי דברי הגמרא בראש השנה דף ל"ב ע"ב במשנה העובר לפני התיבה ביו"ט של ראש השנה השני מתקיע עכ"ל ומפרש רש"י שם שתוקעין בתפלת מוסף ולא בתפלת שחרית, ומסיק הגמרא שם אמר ר' יוחנן בשעת גזירת מלכות שנו ייע"ש ברש"י ד"ה בשעת גזירת ובתוספת ד"ה בשעת גזירת וכו' שמכאור מדכריהם שלעולם בראשונה הי' תוקעין בתפלת שחרית, רק משום גזירת מלכות העבירו התקיעות למוסף, ואע"פ שבטלה הגזירה מ"מ לא עבדינן כדמעיקרא, כי חיישינן שמא יחזור הרבר לקילקולו ייע"ש. ועיי' בתוספת יו"ט במשנה זו שמביא בשם הר"ן שם דמעיקרא היו אומרים מלכיות זכרונות ושופרות בתפלת שחרית והי' תוקעין בתפלת שחרית ייע"ש בר"ן ובתוספת יו"ט. ולפי זה נמצא דנהי דעתה אומרים מלכיות זכרונות ושופרות בתפלת מוסף ותוקעין במוסף משום הגזירה שהי', אבל עכ"פ מעיקר הדיון כל זה שייך לתפלת שחרית כמו בראשונה, וא"כ לאחר תפלת שחרית שלנו בר"ה לא חל חובת קידוש, שמעיקר הדיון לא נגמר עדיין תפלת שחרית, כיון שלא אמרו בתפלה של שחרית מלכיות זכרונות ושופרות ולא תקעו בה ודפח"ה.

משה חנוך הענוך גרינפעלד

ברוקלין, ניו יארק

* * *

בס"ד עש"ק בהעלותך תשמ"א לפ"ק.

כב' מערכת הקובץ הנחמד, כרם שלמה יחיו.

בקונטרס חורש אייר דהאי שתא במדור „זכרון לראשונים" הבאתם שני הערות מהג"ר בונם איג"ר זצ"ל. הצצתי וראיתי מתחת לקו, ובין השורות יצהיר השערותכם כי היות שבמק"א בלבד חתום שמו שמחה בונם כנראה שניתוסף לו שם זה לרגלי חליו בשנתו האחרונה זמן קצר לפני פטירתו.

הנה אנה ה' לירי זה זמן מה תשובות מכתבי"ק הגאון הנ"ל, והרבה חילופי מכתבים בינו לבין אחיו הגרעק"א זצ"ל, והמה משנות תקע"ד-פ"ט, ושם חותם הגו"ל פעם „בונם" ופעם „שמחה בונם", ואף באותן שנכתבו כמה שנים לפני פטירתו. ומוכח לכאורה, ששם זה נשא עוד מקודם. ולא באתי אלא להעיר.

חותם בכבוד והוקרה,

יודא הכהן שטראספער

ברוקלין, ניו יארק

* * *

בעזה"י. עש"ק לס' בהעלותך את הנרות תשמ"א לפ"ק.
שוכט"ס אל מע"כ מערכת „כרם שלמה" הי"ו.

מצאתי דאתי לירי משמע בגליון הנעים „כרם שלמה" של חורש אייר דהאי שתא, וקראתי בקריאה של חיבה במדור אמרי קודש של כ"ק מרן ארמו"ר מבאבוב שליט"א ביישוב דברי המדרש שנתקנאו אוה"ע בישראל וכו' הביאו ספרי יחוסכם וגו', עפי"ד הרמב"ם כהל' גירושין דרצון כל איש ישראל להיות טוב וגו', ובאמת הנאני דבריו הערבים, והאמת ניתן להאמר דכעין זה ראיתי בספה"ק ישמח משה ר"פ במדבר על מדרש זה יעו"ש דבה"ק. אך לפי"ז הוקשה לי בהבנת דברי חז"ל (שבת דף פ"ח.) מכאן מודעא רבה לאורייתא, דלפי"ז נמצא שע"י שאנו מזרע אברהם יצחק ויעקב איכא גבן האי מעלה שמועיל הכפי' להפכו לזכיות דהוי תשובה מאהבה, א"כ אפי' כי כפה הקב"ה עלינו הר כניגית — אין זה מודעא ואמתלא, דהרי לאחר הכפי' נקטינן דהוי קבלה מאהבה ומרצון הטוב, וצ"ע.

אשמח מאד בקבלת תשובתכם.

חותם כהערכה,

אהרן הכהן פערל

ברוקלין יצ"ו

* * *

בס"ד יום א' דר"ח אלול שנת תשמ"א לפ"ק ברוקלין נוא יארק יצ"ו.
אל כבוד מערכת הקובץ כרם שלמה הי"ו.

אחריה"ש כה"ו. הן אנה ה' לירי מפרי כרמכם כרם שלמה שנה ד' קונטרס ח', וראיתי בתוכו בעמוד ט"ו תולדות הגאון רבי יהודה בריאל זצ"ל האבדק"ק מאנטובה יצ"ו בעל כללי הדקדוק, וכתבתם אודותיו שנתקבל לאבדק"ק הנ"ל בשנת תמ"ה לפ"ק. ובמח"כ זה אינו, שהרי הגאון הנ"ל שימש בבית דינו של הגאון המקובל רבי משה זכותא זי"ע הרמ"ז שהי' אבדק"ק מאנטובה יצ"ו, ורק אחר פטירתו בשנת תנ"ח לפ"ק נתקבל במקומו כאב"ד, וכמבואר בס' שה"ג למרן החיד"א זצ"ל*).

ובס' אמונת חכמים (מאנטובה ת"ץ) לתלמידו הגאון רבי אביעזר שר שלום באזיליאה זצ"ל מעיר עליו (בפי' י"א דף ט"ו:) כי במקום גדולתו שם הי' ענותנותו וחסידותו. והי' קנאי נלהב נגד נחמי' חיון, ותמך ביד הגאון בעל חכם צבי זצ"ל במלחמתו נגדו. ובשנת תע"ג לפ"ק הסכים עמו להחרים את חיון ואת כל המחזיקים בידו, ודן את ספרו מהימנותא דכולא לשריפה, וכנזכר בס' מלחמה לה' וחרב לה' (אמשטרדאם תע"ד) דף מ"ב.

ומלבד ספרו כללי הדקדוק שהזכרתם חבר עוד ספרים אחרים אשר המה בכתובים ה"ה: ס' השנות על ספרי השליחים, ותשובות על אמונת הנוצרים, ופירושים על נ"ך, ומאמר על הנסים, וס' שיר זהב מוגש לר' יצחק קרדווי ז"ל.

ואחתום עם כל חותמי הברכות. כ"ד המוקירכם ומעריצכם כערבכם הרם,

הק' רוב בער שווארץ

ברוקלין, נוא יארק

(*) בכר"ש שם כתוב „בשנת תמ"ה לפ"ק נתקבל לרב ור"מ בק"ק מאנטובה, ולא כתוב שם לאב"ד. וכן הוא האמת, כמובא בספרי תולדות הקהילות, כי כתב רבנות ניתן לו עוד בשנת תל"ו לפ"ק, ונתאשר הרבנות שלו ע"י קהילות מאנטובה שמונה שנה לאחר מכן בשנת תמ"ה. (והוא עפ"י מה שנרשם בפנקסי קהילת מאנטובה, שנשתמרו עד היום). ובשנת תנ"ח מילא מקום הרמ"ז זצ"ל כאב"ד"ק מאנטובה.

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם זילבערשטיין נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' אלי' דוד זיידמאן נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר בנש"ק ר' בן ציון יהושע אונגער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' דוד מינקאף נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' דוב זושא נייפעלד נ"י מאנטווערפן להולדת הבן
 להרב יהושע פיהרער נ"י ראש הכולל רחסידי באבוב באטראנטא להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יוסף היימפעלד נ"י מטאראנטא להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יעקב שלום גליק נ"י מאנטווערפן להולדת הבן
 להאברך היקר ר' מנחם מענדל קנאבלאך נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' מרדכי גאלדבערג נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' משה אלי' בלויא נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר בנש"ק ר' מתת' דייטש נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן
 להאברך היקר ר' עזרד אראן נ"י להולדת הבן
 יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבה לאויט"א.

המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם חיים פויגעל נ"י להולדת הבת
 להרב המפורסם וכו' מוה"ר אהרן ארי' כ"ץ שליט"א רב דקה"י בית אהרן
 דפלעטבוש להולדת הנכדה
 להאברך היקר ר' אפרים פישל הכהן באטניק נ"י להולדת הבת
 להרב בן ציון שלום אליעזר פרישוואסער שליט"א מלונדון נכד כ"ק מרן אדמו"ר
 זצוק"ל הי"ד להולדת הבת

להאברך היקר ר' דוד רייפער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יוסף דרוק נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יוסף אייזיק גריפפעל נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' ישכר דוב בעריש לעזער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' ישעי' אלעזר שטאהל נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' ישראל ליכט נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' משה רובין נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' משה אברהם פיללער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' משה יהודה ליב רייך נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' צבי דוד שמעון קרויט נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' שמעי' ישראל ריענער נ"י להולדת הבת
 יזכו לגדלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג כל הימים.

המערכת

ברכת מזל טוב

להרב אלכסנדר שמואל היילפרין נ"י לנישואי בתו תחי'
להרב וכו' מוה"ר דוב בעריש פאנעטא שליט"א רב דקרית אליעזר בחיפה
לנישואי בנו האברך היקר ר' יוסף נ"י
להנה"ח מו"ה דוד גאלדזאמער נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה ישראל משה גערמאן נ"י לנישואי נכדתו תחי'
להרב המפורסם וכו' מוה"ר משה הלברשטאם שליט"א דומו"ץ דעדה החרדית
דירושלים עיה"ק ור"מ רישיבת דברי חיים לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה משה דוד גאלדפינגער נ"י לנישואי בתו תחי'
להרב נחום מאיר גערמאן נ"י מגיד שיעור בישיבת באבוב בני ציון לנישואי בתו
תחי'

להרב שמעון משה דיסקין נ"י מבני ברק לנישואי בתו תחי'
להאברך היקר ר' אהרן שלמה האפנער נ"י תלמיד רישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' ברוך בענדיט אייזענבערג נ"י מבני ברק לנישואיו
להאברך היקר ר' חנוך העניך זאב מינצעלעס תלמיד ישיבתנו נ"י לנישואיו
להאברך היקר ר' ישראל דוב בער האניג נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' מרדכי בן ציון גוטטער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
יעזור השי"ת שיוכו לבנות בית נכון ונשא על דרך ישראל סבא
מתוך עושר ואושר מזל והרחבה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה צבי אלימלך קארנרייך נ"י לאירוסיו בתו תחי'
להב' החתן הנעלה כמר יואל ראזענפעלד נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסיו
בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד
למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

כוס תנחומין

משתתפים אנו בצערן של ידידינו
האחים היקרים הנגידים החסידים הנכבדים
מו"ה אשר ישעי, מו"ה יהודה ליבוש,
מו"ה שלמה, מו"ה דוד,
למשפחת שארף יחיו

במות עליהם אמם החשובה ע"ה

המקום ינחם אותם בתוך שאר אצו"י
ולא יוסיפו לדאבה עוד, אמן.

המערכת